

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

USTAF II ADOLFS

SISTA JULAFTON

MED FLERA HISTORISKA

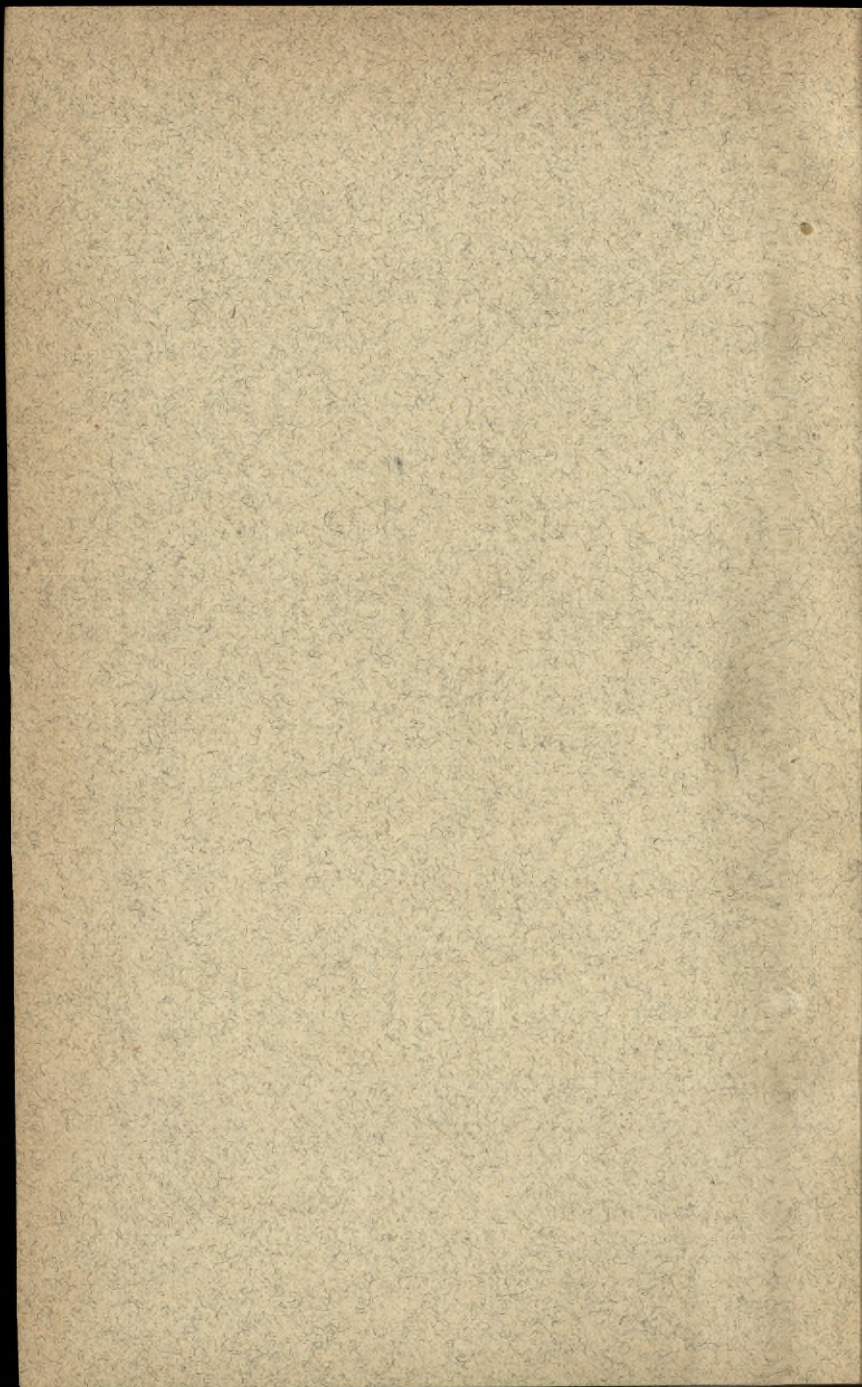
BERÄTTELSE

AF

I. O. ÅBERG.

STOCKHOLM,
NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION.

Pris: 1 krona.

USTAF II ADOLFS

SISTA JULAFTON

MED FLERA HISTORISKA

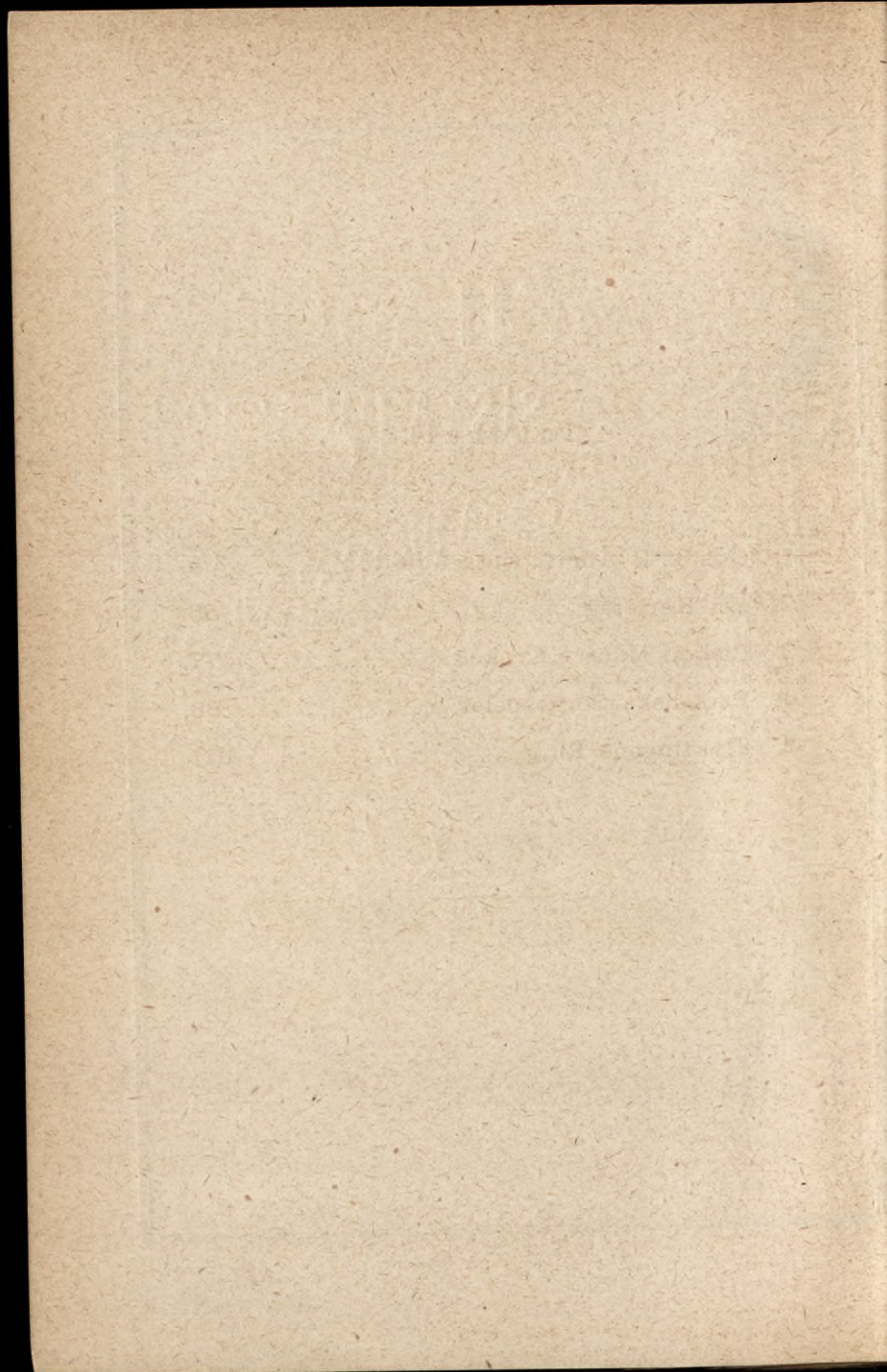
BERÄTTELSEK

AF

I. O. ÅBERG.

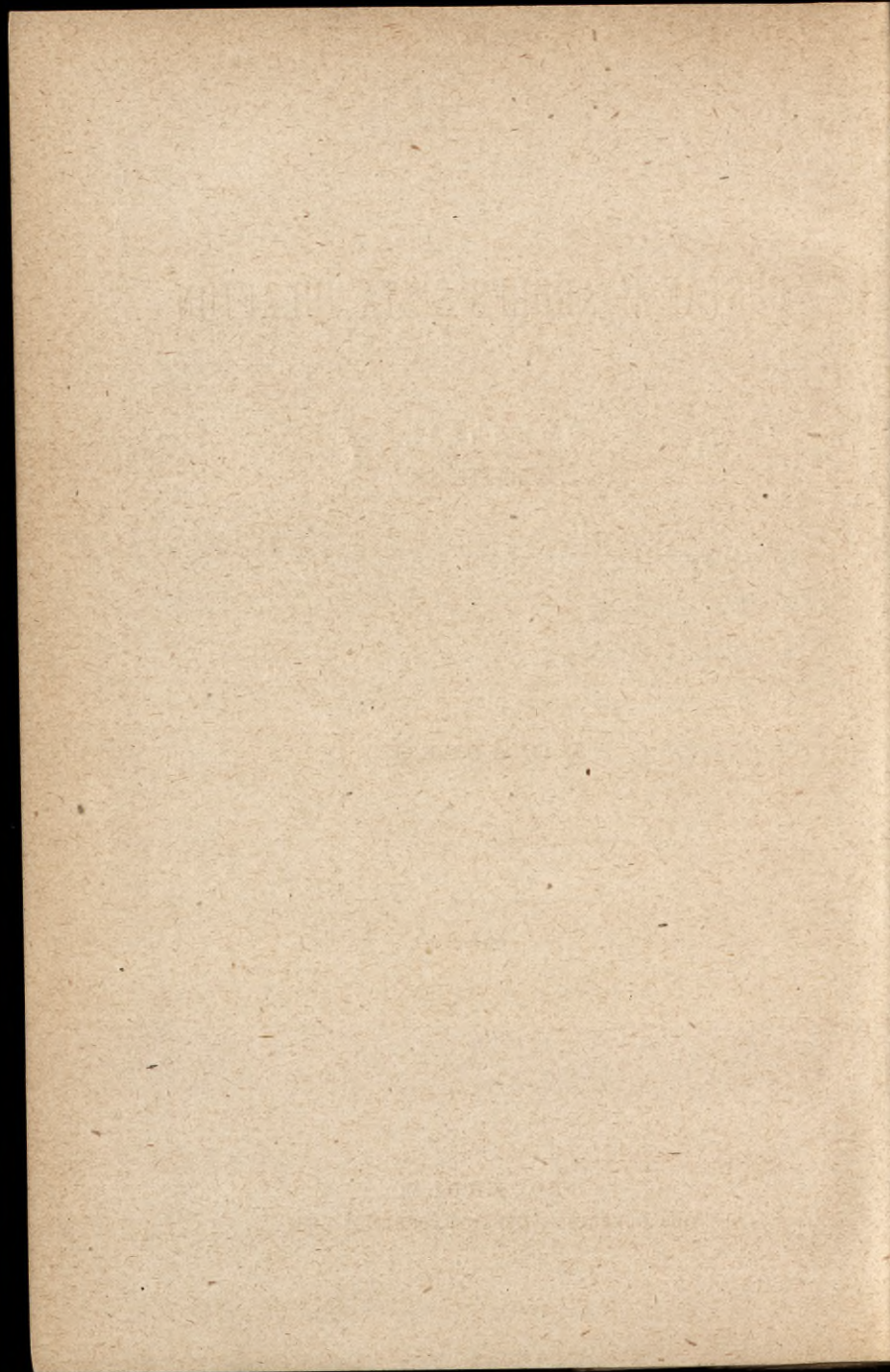
NYA
1872

Innehåll.

	Sid.
1. Gustaf II Adolfs sista Julafton	5.
2. Ett Karltag.....	55.
3. Biskop Måns i Krokek.....	77.
4. Fersenska Sorgespelet.....	83.
5. Flyktingens Ring.....	107.

GUSTAF II ADOLFS SISTA JULAFTON

BERÄTTELSE

AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION 1882

STOCKHOLM

TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1882.

1.

Utan att beskyllas för öfverdrift, kan man tryggt påstå, att Gustaf Adolfs segertåg från Pommerns strand till Polen och Frankfurt am Main saknar sitt motstycke i förgångna århundradens krigshistoria. Och när man tänker på hvilka svårigheter han hade att öfvervinna, bestående af starka befästade orter och krigsduglige härar, framstår detta tåg, tillryggalagdt på nära halftannat år, i så mycket större glans. Den förut oöfvervinnelige Tilly slagen, de kejsrerlige skarorne i norra, vestra och medlersta Tyskland nästan urständsatte att reda sig mot de svenske härförarne, Tott i Mechlenburg, Banér i Neder-Sachsen, Alexander Lesslie i Schlesien, hertig Bernhard i Elsass o. s. v., se der de katolskes ställning i slutet af år 1631.

Gustaf Adolf hade i sine fienders, spanjorernes, åsyn gått öfver Rhen, kämpat med dem och vunnit seger; han hade eröfrat Mainz och det oaktadt stadens och fästningens befälhafvare lofvat den flyende erkebiskopen att segerrikt försvara sig, till och med om det komme »tre nordiska konungar». De Sylva upp-gaf inom kort denna viktiga plats, och svenskarne vunno der ett rikt byte. En bland Tysklands rikaste trakter, hittills i ej nämnvärd grad berörd af kriget, låg nu öppen för Gustaf Adolf, som också här lät sin tappre här njuta en väl behöflig hvila. Sedan han förlagt den i ett starkt befästadt läger mellan floderne Main och Rhen, tog han sjelf sitt högqvarter i Frankfurt, vackert belägen vid den först nämnde floden. Och hit, till denna stad strömmade nu Tysklands protestantiske furstar, riksgrefvar, friherrar och en mängd andre adelsmän, dels för att erbjuda det for-

dom utskrattade »snömajestätet» sina tjenster, dels för att sola sig i hans närhet den korta tid han unnade sig någon hvila. Och dit kom också Axel Oxenstjerna, Gustaf Adolfs ungdomsvän, hans dotters och Sveriges stöd efter konungens död och såsom statsman jemngod med sjelfve Richelieu i Frankrike. Af många anses han för större. Mesta deltagande väckte dock den olycklige konung Fredrik af Böhmen, och denne furste var också den, som mest omhuldades af Gustaf Adolf. Det är under denna på lustbarheter och trägna arbeten i och för krigets fortsättande och hemliga öfverläggningar så rika tid som nedanstående berättelse tilldrager sig.

På stranden söder om Rhens och Mains förening, der fordom endast några usla kojor hvilkas tak stormen kringsspridt, och der täta busksnår mötte vandrarens fot, reste sig nu en liten, väl befästad borg, som erhållit namnet Gustafsborg efter sin grundläggare, den svenske konungen. Fästet beherrskade såväl båda floderna som trakten deromkring och var för den skull icke sedt med särdeles blida ögon af katolikerna. De svenske soldaterna kallade det helt enkelt för Prestpinan, ett ganska betecknande namn. En liten besättning var förlagd der inne, och patruller gingo hvarje natt och dag längs stränderne, som der och hvar ända ned till vattenbrynet voro beväxte med buskar och de herrligaste skogsdungar.

Det var en mörk och stormig natt. Vågorne slogo våldsamt mot stränderne och uppkastade högar af stenar och grus; tunga moln jagade hvarandra från öster till vester; då och då föll ett häftigt regn, och med ibland korta ibland ganska långa uppehåll rullade åskan öfver nejden. Men det var icke Nordens dundergud, det var Söderns, och blixtrarne voro mångdubbelt skarpare än uppe i de kalla länderne. Meniskor och djur sökte gerna det skyddande taket. Det fanns likväl lefvande varelser, som voro dömde

till att vistas ute i detta »Herrans väder», och desse voro posterne på och omkring Prestpinan, såsom vi hädanefter vilja kalla det nyanlagda fästet.

En sådan postering, bestående af tre man, hade sin plats straxt söder om fästet. Dess mål var att bevaka floden. Det hade nemligen försports att åtskillige farkoster, lastade med dyrbarheter, hvilka blifvit undangömde och tillhörde den flyende erkebiskopen, nattetid förts förbi borgen på väg söder ut.

Två af postkarlarna hade lagt sig i skydd af en buske, som i det närmaste afhöll regnet och skyddade för den rätt skarpa blåsten; den tredje gick sakta fram och tillbaka på strandbrädden, då och då gnolande någon af de vemodiga sånger, som hvila på den småländska allmogens läppar. Ibland stannade han och lyssnade uppmärksamt, än inåt buskarne, än utåt floden och hvarje gång mumlade han för sig sjelf:

»Krukor ä' de allesammans. Skulle behövas endast i afton i det här ohyggliga vädret. De här ty-skarne vill jag inte ge en vittnen för.»

Mannen i fråga hade redan sett femtio vintrar passera sig förbi; hans hår och skägg voro grå; ett par djupa ärr, det ena undfånget vid Greiffenhagen, det andra vid Leipzig, drog sig längs hvardera kinden och gånge åt hans väderbitna ansigte ett ganska bistert uttryck; hans gestalt var nästan jättelik, och det syntes genast vid första påseendet att man framför sig hade en man af mer än vanliga kroppskrafter. Denne man var Tobias Larm, ryttare vid den småländska afdelning, i hvilken Gustaf Adolf fann hjelte-döden vid Lützen.

De två soldater, som hvilade sig i skydd af busken, tillhörde samma afdelning. De voro också tappre karlar, som mer än en gång utan att rygga tillbaka blickat döden rakt i ansigtet. Att äfven de voro missnöjde med sin overksamhet finna vi af deras lägmälda samtal.

»Vet du, Göran, hur länge vi komma att ligga här i trakten?» sporde den ene ryttaren, sedan han ruskat af sig det smula regn, som fallit öfver honom.

»Hela vintern, förmodar jag», svarade den som

kallades Görän. »Kungen vill, att vi skola stärka oss till nästa års kampanj. Jag har också föresatt mig att se mig om i trakten och...»

»Och bli antastad af de fördömde, rosenkransvridande munkarne, ja», afbröt kamraten. »Men på tal derom, så har jag upptäckt bland systrarna i karmeliterklostret der borta tvärs öfver Rhen en så fager nunna, att mina ögon aldrig skådat dess like. Röd som en ros och hvit som en lilja, som fänrik Ståhlkrantz brukar säga. Ja, det må du veta, Görän, att...»

»Åh, prat», afbröt Görän, som började bli en smula förargad. »Är det skick och reson af en svensk soldat som strider mot de påfviske kätтарыne, att tala sådant. Akta dig du! Hin onde smyger omkring som ett rytande lejon, och innan du vet ordet af har du blifvit pin kär i det der mjölkansigtet. Och har hon väl fått dig så långt, så kan jag svära på, att hon snart lurar dig att gå öfver till hennes lära, tumma rosenkransen, ligga på tagelmadrass, piska din arma, rosvultna lekamen med ris tre gånger i veckan och från morgon till qväll rabbla 'Fader vår' och 'Välsignelsen' både fram och baklänges! Om satan skall kunna vinna en enda trogen svensk själ, så skall han just betjena sig af sådana fagra, katolska trollungar. Jag är äldre än du och talar af erfarenhet och...»

»Vet nog det, vet nog det», afbröt kamraten skrattande. »Det var medan vi lågo i Werben. Naturligtvis måste vi på något sätt fördrifva tiden de dagar, som vi ej fingo slåss med 'den gamle korporalen'. Du predikar sedlighet för mig, Görän! Det är alldeles som att se grandet i din broders öga, men ej bjelken i ditt eget. Hör du, blif ej ond nu», fortfor han, då kamraten gjorde en otålig rörelse, »jag vill bara upplifva gamla minnen. Hur var det stäldt med ditt hjerta när du träffade vackra Gretchen, som alltid bär mjölk till oss under nära en månads tid? Jag tror bestämdt att du gifvit hela Werben och vår sak på båten om du fått resa hem till Småland och gifta dig med tösen! Ja ja, fager var hon under ögonen,

»som väbel Svärd brukar säga. Men hvad blef det af henne? Hon försvann plötsligt.»

»Jo det var en tös det, som dugde», utbrast Göran och hans ögon tindrade. »Hon skulle blifvit min hustru, såvida den, som jag har der hemma, dött, förstås! Men se olyckan var framme, och en vacker morgon anammades hon af en svärm kroater, då hon vågat sig för långt utom lägret. Synd på tös var det i alla fall; mycket bättre än din himlande nunna med sitt ansigte af smultron och grädde. Det är ju så du vill ha liknelsen?»

»Du kan dra till, du, när du vill», svarade Anders, så hette Görans kamrat och den fagra nunnans beundrare, »men allvarsamt taladt, så är inte jag den ende, som har ett godt öga till den vackra flickan.»

»Hå hå, du har en medtäflare, kanske flere. Tala fort, innan gubben Larm kommer och gör larm här; jag ser, att han har någonting i kikarn.»

»Joo du», svarade Anders hviskande, liksom fruktade han, att någon annan skulle få del af hans hemlighet, »fänriken är alldeles verliebt i henne, som det heter på den här dumma rotvälskan, den jag aldrig skulle kunna lära mig, om jag än lefde i hundra år.»

»Fänriken! Hvilken fänrik? Vi ha många sådana i hären.»

»Hå, fänrik Ståhlkrantz, vet jag!»

»Är du tokig, Anders?»

»Neej, inte ännu, Gu'skelof.»

»Nå aldrig har jag hört slikt förr», utbrast den redlige Göran, och hans uppsyn blef verkligen bekymrad. »Skall nu det leda trollet locka den der präktige pojken ifrån oss. Jag vågar mitt hufvud på att hon drar in honom i papisternes, det är satanas', garn.»

»Eller också», inföll Anders med triumferande uppsyn, »kan det hända att han öfvertalar henne att gå öfver till oss. Sådant har händt förr. Jag tror nästan att hon är kär i fänriken, och hvad gör inte en qvinna när hon älskar en man! Det har jag hört kungen sjelf säga.»

Göran gjorde verkligen stora ögon. Han hade ej tänkt på denna omständighet.

»Det vore väl märkvärdigt», utbrast han. »Men hör du, hur blef fänriken bekant med henne?»

»På ett ströftåg naturligtvis, annars går det inte nu för tiden att skaffa sig dylika bekantskaper. Jag följde med, och vi jagade Holks kroater af hjertans lust. Ett, tu, tre befunno vi oss utanför klostret. 'Här', sade öfverste Stålhandske, som förde oss, 'här ska' vi ha förplägning!' Sagdt och gjordt! Vi stannade der ett par timmar, och när fänriken red derifrån, såg han ackurat ut som en vingskjuten höna. Sedan dess har jag sett honom hvarje dag rida dit bort.»

Anders hade knappt hunnit uttala sista ordet, förrän Tobias Larm stod framför honom.

»Anders», sade han med barsk stämma, »intag min plats. Håll nu tungan rätt i munnen, och låt inte ens en spån flyta förbi, utan att du undersöker saken. Jag går bort på en stund, men är snart tillbaka.»

Med dessa ord försvann den gråskäggige ryttaren i småskogen.

2.

Under det Görän och Anders voro som bäst i farten med att tala om fänrik Ståhlkrantz och hans kärleksäfventyr, och medan Tobias Larm, förargad öfver de ogynnsamma omständigheterna, som icke skickade något halsbrytande äfventyr i hans väg, spatserade fram och tillbaka på rhenstranden, stack en liten farkost hastigt ut från motsatta sidan om floden ett par hundra alnar nedanför hans spatsersplats. Årorne, som voro väl omlindade, fördes med den yttersta försigtighet af en i en vid kapuschongkappa insvept mansperson, under det en annan, lika klädd, höll styret. Intet ord yttrades mellan de båda männen förr, än de kommo ungefär midt i floden. En klar blix, som upplyste himmelen, kom Prestpinan att med sina svartgrå murar framstå lik ett hotande spöke i

den stormfulla natten. Den, som förde årorne, ryckte till, och ett utrop af förvåning undslapp ovilkorligt hans läppar. Hans blickar, svarta som natten och skarpa som den blix, hvilken nyss hade försvunnit, stirrade oafslätligt åt det håll fästet var beläget. Det tycktes på honom som om han varit under inflytelsen af en elak dröm. Slutligen sade han i så låg hviskande ton att hans kamrat, som ändock satt honom ganska nära, måste luta sig framåt för att höra hans ord:

»Besynnerligt förekommer mig verkligen detta. Äro vi männe på rätt ställe? Har ni ej misstagit er om platsen, fromme fader?»

»Hur så, min son», frågade styrmannen och blickade, så godt sig göra lät i mörkret, roddaren i ögonen.

»Jag förstår icke hvad du menar.»

»Hvad var det jag såg? Var det ett verkligt fäste eller blott och bart en skuggbild?» För sig själf mumlade han: »jag önskar att det vore endast ett tomt hjernspöke.»

»Du har allt sett verkligheten, Antonius», sade den, som benämnts »fromme fader». Detta fäste har blifvit uppfördt sedan du sist var i denna trakten och är ett af den store kättarkungens verk för att störta vår lära och den heliga stolen. Förbannad vare han i evighet, denne antikrist, och måtte himlens eld förbränna hans syndfulla kropp till aska. Men», fortfor talaren och lutade sitt öra intill Antonii, »detta bör ännu mera egga dig till uppfyllandet af det stora värf, som du påtagit dig.»

Antonius, roddaren, nickade stumt. Några årtag till och båten sköt ett godt stycke upp på stranden. Sedan den blifvit omsorgsfullt förtöjd och öfvertäckt med qvistar och löf, gingo de båda männen några salnar upp på stranden, der de togo plats under ett lummigt träd, hvars grenar endast genomträngdes af ett svagt regnstänk.

Det var denna båt, som blifvit uppmärksammas af Tobias Larm och som gifvit honom det infallet att närmare undersöka förhållandet. Väl hade han icke sett farkosten men han hade hört de oförsigtiga årslagen, när båten drefs fram öfver sista hälften af flodens

vattenyta. Vid de täta blixtar, som för ett par minuter korsade hvarandra i rymden, hade den modige småländingen ganska snart upptäckt främlingarne. Varsamt kröp han på händer och fötter fram till det stora trädet, bakom hvars tjocka stam han fann ett väl behöfligt skydd mot blåsten och en ypperlig plats för att lyssna.

»Jag är sannerligen öfvertygad om att de der karnaljerne ha något skälstycke för sig», tänkte han. »Det ser ut att vara munkar, och dylikt folk ska' man inte tro längre än till tänderne.»

Tobias intog en så bekväm ställning som möjligt, dock alltid så, att han kunde se skymten af de båda munkarne, från hvilka han var aflägsen blott ett par alnar. Med ena sidan stödd mot trädets stam höll han det väldiga slagsvärdet till anfall.

Sedan den munk, som suttit vid båtens styre, slagit kapuschongen tillbaka och med händerne några gånger öfverfarit det kolsvarta helskägget, hvilket tillika med de svartbruna, gnistrande ögonen gaf åt ansigtet ett hemskt och på samma gång listigt utseende, sade han:

»Det var en dryg månad sedan du var i dessa trakter, Antonius. Mycket har inträffat sedan dess. Kättarne äro här, och det är den feghjertade De Sylvas skull. Hade han såsom han lofvade hans helighet erkebiskopen, försvarat Mainz ordentligt, så skulle ej desse horder från det kalla nordlandet nu sitta i våra hyddor och lefva kräsliga. Men», fortfor han, och hans förut lågmälda stämma blef kraftigare, »Bayerns kurfurste och gamle Tilly samla nu sine härar, och om Gustaf Adolf, såsom det förmodas, ämnar styra sitt nästa tåg mot Maximilians och vårt land, ska' han aldrig komma lefvande derifrån. Hoptals strömma soldater till våra fanor; Guds moder gör nästan hvarje dag nya underverk, än genom att hela en krigare, som läkarne anse obotlig, än genom många andra saker, så att nu», slöt han hänryckt, »nu synes det som om våra varma böner ändteligen förmått blidka Guds vrede, så att den vändt sig ifrån oss. Vi hafva syndat mycket och Guds straffdomar öfver våra rika länder, hafva varit hårda. Men nu . . .»

»Kättarfursten ska' inte lefva åtta dagar till», afbröt Antonius med styrka. »Vet ni, fader Jacobus, att i går natt hade jag en uppenbarelse. Jag låg stilla på min bädd, försänkt i bön och djupa betraktelser, då ett svagt sken med ens omgaf mig. Jag gnuggade ögonen och försökte att resa mig upp, ty jag trodde, att det var någon broder, som smugit sig in till mig, men jag låg som fastnaglad. Jag ville tala men tungan nekade att göra tjenst. Skenet blef starkare, och i dess klara ljus såg jag...» Munken tystnade; hans bröst häfde sig våldsamt.

»Hvad såg du», sporde Jacobus och grep kamraten våldsamt i armen. »Hvad såg du?»

»O, så mycken klarhet... så mycken nåd... hvilken ren... himmelsk... öfversvinnelig skönhet», stammade Antonius och lät hufvudet sjunka ned mot bröstet. »Hör då. Det var Guds moder, som jag såg.»

»Ett underverk! Ännu ett underverk!» jublade Jacobus, i det han höjde händerne mot himmelen.

»Men detta är inte allt», fortfor Antonius. »När jag kom till mig sjelf och reste mig upp såg jag vid det matta lampskenet någonting glänsande ligga framför mina fötter. Jag studsade och tog upp föremålet. O, fader Jacobus», utbrast den unge munken i högsta förtjusning, »väl har ni lefvat längre än jag och mera erfarit Guds nåd, men jag tror ej, att ni någon gång erfarit sådana öfverväldigande känslor som jag fick erfara. En osynlig makt tvingade mig ned till jorden; jag bad länge, och när jag ändteligen steg upp, kände jag mig underbart stärkt. Det förekom mig som om den heliga modren ännu omskuggade mig.»

»Och föremålet?» inföll fader Jacobus, i hvilket ansigte ett visst tvifvel stod att läsa.

»Se här», svarade Antonius, i det han ryckte fram en lång och skönt arbetad dolk. »Är den inte sänd från himmelen till kättarfurstens förderf? Har inte Guds moder sjelf välsignat den?»

»En dolk», utbrast Jacobus, i det han vägde vapnet i sin hand, »och skänkt af Guds heliga moder», mumlade han för sig sjelf. Högre sade han: »Allt

tyder ju på att himlen gynnar ditt företag min son. Ar du beredd?»

»Ja, äfven om tusen dödar skulle hota mig. Jag vill vinna martyrkronan», slutade han med detta sväriska uttryck både i röst och blick, som gör dessa barn af påfveväldet så fruktansvärda i deras hat.

»Svär då vid denna dolk, den himlen välsignat, att icke rygga tillbaka, ehvad som än skall möta dig!»

»Jag svär det», sade Antonius, i det han lade ena handen på den hvassa dolkklingen och med den andra gjorde korstecknet. »Och om än alla upptänkliga jordiska plågor skulle möta mig, så skall jag med Guds och helgonens hjälp begrafva denna dolk i kätarfurstens hjerta.»

Om icke stormen varit så hård och den åskknall, som i detsamma rullade öfver nejden, förtagit allt annat ljud, skulle de båda munkarne utan tvifvel bemärkt den häftiga rörelse, som öfverföll Tobias Larm, der han från sin plats hört hvartenda ord, som vexlats dem emellan. Tobias blef först askgrå i ansigtet, sedan röd som en pion. Hela hans kropp darrade af raseri och förbittring; slagsvärdet höjdes, och i nästa sekund skulle det utan tvifvel fallit dödande ned på den svärmiske munkens hjessa. Men han slog ej till. Hans arm sänkte sig långsamt ned igen.

»Nu har jag det», tänkte han. »Om jag här dödade desse två skurkar, skulle snart andra uppstå igen för att vinna martyrkronan, som de hycklarne uttrycka sig. En dolk från himmelen! Vid mitt gråa skägg ska' man inte vara en sådan der dumskalle för att kunna tro på dylika galenskaper. Nej, vänta ni! Gamle Tobias Larm ska' spela er ett sådant spratt, att ni ej lätt skola glömma det, och kommer inte du, som så fräckt ljuger att du sett jungfru Maria, endera dagen i galgen, så vill jag inte en enda dag längre vara en ärlig småländig. Spinnen edra planer bäst ni vilja, men Tobias Larm går nu att korsa dem, och det lika så akurat som att ni äro ett par af de mest genompiskade skurkar, som finnas på denna jorden.»

Med dessa ord återvände Tobias det fortaste han kunde till sine kamrater. Just som han kom fram,

inträffade aflösningen. Under vägen till fästet sade gubben Larm, sedan han en stund gått slutet och tvär:

»Anders och Göran, det är ju sant att ni äro hederlige smålänningar och älska vår konung öfver allt på jorden, näst Gud, far och mor och fosterland förstås?»

»Det var en besynnerliga fråga», utbrast Göran och gjorde stora ögon. »Visst göra vi det.»

»Ja visst är det så», bedyrade Anders.

»Nåväl, jag ska' tala om någonting för er, om ni lofva mig att tåga. Ingen enda kåft får veta om hvad jag nu säger, förrän jag ger lof dertill!»

»Vi ska' tåga som muren», lofvade båda med en mun.

»Nåväl, kungens lif är i fara.»

»Hvad säger du», skrek Göran. »Kung...»

»Ditt löfte», afbröt Larm strängt. »Vi äro ej ensamme. Ser du inte hur snedt sergeanten glor på oss.»

Göran sänkte hufvudet och teg.

»Jo, det är som jag säger», fortfor Tobias Larm.

»Mera få ni ej veta nu. Det är nog så länge. Men när jag behöfver er, så... ja ja, ni förstå nog.»

»Säg du till bara, fader Tobias», sade Anders.

»Jag förstår hvad du menar och att du går och klämmer på någon plan, det begriper jag också. Men gif oss bara en vink när det är färdigt, och...»

Den käcke smålänningen uttalade ej meningen, men förtydligade den mera än tillräckligt genom en rörelse med armarne. Tobias Larm nickade belåtet och försvann i en af fästets hvalfgångar. Hans fordna trygga och nästan säfliga gång var nu liflig som en ynglings. Det syntes tydligt på honom, att den plan, som runnit upp i hans hjerna, helt och hållet fångslade hans uppmärksamhet.

De båda munkarne, Jacobus och Antonius, smidde ännu en stund sina svarta planer under det lummiga trädet. Slutligen bröto äfven de upp och gingo i samma riktning som Tobias, men gjorde en betydlig omväg omkring Prestpinan, för att ej råka i händerne

på svenska ströfkårer. De ord, som de ömsevis uttalade, när de begynte sin vandring, voro dessa:

»Till Frankfurt! Till Frankfurt!»

»Hvar är fänrik Ståhlkrantz? Hvar ska' jag finna honom?» frågade Tobias Larm nästan hvarenda soldat, som han träffade. »Jag måste finna honom.»

»Fänriken är i vaktrummet», ljöd det torra svaret från en gammal sergeants läppar. »Men hvad för tidender kan du ha att förtälja fänriken?»

»Goda eller onda, det beror på hur man tar dem», svarade Larm och ilade till vaktrummet.

»Du kommer alldeles som om du varit efterskickad», utbrast Konrad Ståhlkrantz, der han halfåg på den groft timrade bänken. »Jag behöfver dig i afton, kække Tobias, och...»

»Fänrik», vågade Tobias Larm afbryta, ty han hade fått vänja sig vid en viss frispråkighet äfven mot högre officerare, »är det så att ni har i sinnet något af edra vanliga äfventyr, så får jag bestämdt säga nej, ty nu har jag fått annat att sköta.»

Fänriken spärrade upp ögonen så mycket han kunde, och det var ej någon spelad förvåning, som lästes i dem. Den var verklig.

»Fått annat att göra», upprepade han med tonvigt på hvarje ord. »Jag menar att du talar i gåtor, min tappre Tobias.»

»Alls inte, herr fänrik. Se, det är så», fortfor han och såg sig försigtigt omkring, »att hin är lös, och det riktigt ändå.»

»Ja, det är väl inte första gången», inföll fänriken tryggt.

»Jo, jag menar med hin hela det påfviska anhanget.»

»Ja, det menar jag också.»

Tobias Larm omtalade derpå sitt äfventyr i skogen och slutade med dessa ord:

»Och nu måste fänriken lofva mig att ställa så till, att jag kommer på vakt hos kungen i öfvermorgon. Om fänriken lofvar det, så skall jag följa med på äfventyret, annars inte.»

»Inte?»

»Nej, åtminstone inte godvilligt.»

»Du blir kommenderad.»

»Då måste jag lyda, förstås. Men», fortfor han eftertänksamt, »om inte det der äfventyret tar slut så tidigt, att jag kommer med vakten, hur...»

»Var lugn du! Det behöfs inte stort mer än en halftimme, för att bringa det till sin fullbordan.»

»Törs man fråga hvart det bär?»

Fänrik Ståhlkrantz betänkte sig några minuter, och under denna tid såg han skarpt på Tobias.

»Jag kan väl anförtro en hemlighet åt dig», sade han slutligen.

»Ja, lika tryggt åt mig som åt er sjelf», svarade Tobias Larm allvarligt. »Tala ut, fänrik.»

»Det är för att rövva bort ett fruntimmer.»

»Jaså.»

»Från kameliterklostret här i närheten, begriper du.»

»Kanske det är abbedissan sjelf?»

»Ähnej», svarade fänriken skrattande, »så högt stiga ej mina fordringar. Det är helt simpelt en af nunnorna, en qvinna, som vore värd att uppträda som drottning, så skön och god är hon.»

»Men katolik är hon förstås», inföll Tobias. »Akta sig, fänrik, för det anhanget.»

»Tack för sanningen, hederlige Tobias», sade Konrad Ståhlkrantz och tryckte varmt gubben Larms hand. »Men hvad den saken beträffar, så kan du vara lugn. Isabella de Talavera är redan i hemlighet tillgifven lutherska läran.»

»Och fänriken ämnar gifta sig med henne?»

»Ja visst, bara jag får ut henne från karmeliter-näset. Hon bevakas der med verkliga Argusögon af den inpiskade presten Jacobus, en munk af äkta skrot och korn. Också besväras den stackars flickan

hvarje dag af ömma utgjutelser från munken Antonius, som . . .»

»Jacobus, Antonius», utbrast Tobias; »så hette just de der två gökarne som smidde sina planer i skogen. Skulle det vara desamme?»

»Utan tvifvel. Hur sågo de ut?»

Tobias beskref deras utseende, sådant han kunnat uppfatta det vid skenet af blixtarne. När han slutat, sade Konrad:

»Det träffar in på dem jag menar. De vilja störta den unga flickan i förderfvet, desse sedeslöse uslingar, som under religionens täckmantel äro färdige att begå hvilket brott som helst. Ah, jag . . .»

»Fänrik», afbröt Tobias Larm ånyo, »ber om ursäkt att jag afbryter ert tal, men det vill jag säga, att *nu* behöfver ni inte befalla mig att deltaga i företaget; nu *vill* jag följa med.» Och han fortfor, i det han förnöjd gnuggade händerne: »Det ska' bli en stor fröjd att först få vara med om att dra de uslingarne vid näsan genom att knipa bort deras byte och sedan se dem dingla i galgen såsom förvunne till mordförsök. Jag följer fänriken och den förste munk, som hindrar oss från att ta bort flickan, den klyfver jag skallen på. Hur många man ämnar fänriken ta med sig?»

»Tjugu eller trettio.»

»Åh, tag så väl femtio, ty de kunna kanske behöfvas. Kroaterne svärma i stora skaror omkring i trakten.»

»Må ske. Jag tar femtio.»

3.

Under Ferdinand den katolskes och hans gemåls, Isabellas, regeringstid stod Spanien så att säga på sin största höjd under det århundradet. Det mohriska riket var krossadt; dess herrskare fördrifne till Afrika. Landets inre tillstånd blef bättre år från år; utom-

lands tillkommo allt flera besittningar. Rikedomarne ökades.

Men detta sköna Spanien hade redan då inom sina gränser det ogräs, som i våra dagar nästan utarmat det, nämligen dess presterskap. Af öfverdrifvet nit för religionen, eller helt enkelt af maktlystnad öfvertalade detta stånd med jesuiterne i spetsen den fromma och verkligen godhertade drottning Isabella att i sina stater gifva rum åt den förfärliga inquisitionen (kättaredomstolen), hvars föreståndare, Torquemada, med rätta ställes i jembredd med de grymmaste menniskor, som historien har att uppvisa. Tusentals olycklige brändes på bål eller dogo en nästan lika kvalfull död i domstolens underjordiska fängelsehålur.

Af det nya rikets innevånare var det isynnerhet judarne, som voro utsatte för de svåraste förföljelserne, lika mycket för sin religions som för sin egendoms skull. De furstligt lefvande adelsmännen behöfde ständigt penningar, och det var ju så lätt att medelst en hemlig anklagelse hetsa inquisitionen på den man ville ha undanröjd. Han försvann för alltid och hans egodelar indrogos. Men snart sågo vederbörande, att detta förfaringssätt icke dugde, ty judarne voro rikets mest arbetsamma befolkning, med hvars utrotande snart sagdt all den konstflit, som fanns, skulle försvinna. De stämde derföre en annan sträng, började smickra israeliterne och gáfvo icke så sällan höga embeten åt deras mest framstående män. Adelsklassen närmade sig efter hand allt mer och mer sine judiske bröder, och när penningförlägenheten hos dem (adelsmännen) blef för tryckande, höllo de sig icke ens för goda att äkta de judiska flickorna. Judarne hade endast två ting att välja emellan, antingen förföljelse med åtföljande sträckbänkar och död på bålet, eller föreningen genom blodsband med de spanske ädlingarne; och de valde det sednare.

I staden Alcala, der ett af den tidens förnämsta universitet då fanns, och der innehafvaren af den *andra* biskopsstolen i den katolska kristenheten, nämligen den i Toledo, kardinal Zimenes, en af det århundradets störste och ädlaste män, under många års tid in-

hemtat de djupa kunskaper han egde, der bodde fordom en rik ädling, Pietro de Talavera, en tapper officer, som särdeles utmärkt sig i det mohriska kriget, isynnerhet vid belägringen och stormningen af Granada. Han var i sig själf icke rik, men han hade blifvit det genom att följa det ofvan antydda föredömet och gifta sig med dottren till en rådsherre af judisk härkomst. Denne var mähta rik och som Bianka var hans enda barn, öfvergick hans förmögenhet vid hans död till ätten Talavera. Don Pietro lefde lyckligt med sin hustru och uppfostrade sin son Antonius till en dygdig och god menniska. Men andra tider kommo. Det fanns en rådsherre, en viss Ramundo, kunskapare åt inquisitionen. Denne, en samvetslös bof, hade förut varit förälskad i fru de Talavera, men af henne blifvit tillbakavisad med det djupaste förakt. Detta nederlag kunde Ramundo icke smälta. Han svor att hämnas, och inför inquisitionens män nedlade han sin hemliga anklagelse, enligt hvilken don Pedro hade för afsigt att förvandla hela sin förmögenhet i penningar samt flytta öfver till Frankrike eller Tyskland. Detta förbjödo de spanska lagarne.

Lyckligtvis fick Pietro de Talavera i rätt tid kännedom om faran. Han skyndade sig att skrapa ihop allt hvad han kunde, och en natt begaf han sig med hustru och barn samt några trogne tjenare i hemlighet från Alcalá. När inquisitionens tjänsteandar morgonen derpå kommo för att fängsla honom funno de huset tomt. Ramundo rasade. Han svor på att återföra flyktingarne lefvande eller döde till staden. Under fyra långa dagar pågick jagten, men slutligen upphanns de Talavera af sin hätske fiende i en tät skog vid foten af bergskedjan Pyrenéerne. En vild strid uppstod. Don Pietro såg sine tjenare falla, han såg också sin stackars, af sjukdom medtagna hustru, störta till marken för ett dolkstyng i hjertat. Det var den försmädde älskaren som riktat stöten. Då greps don Pietro af en ursinnig förtviflan; han störtade öfver Ramundo och dödade honom efter en kort, men ytterst häftig strid. Vid anförarens fall hejdade sig inquisitionens tjenare något. Dessa minuter begagnade don

Pietro sig af för att komma undan med sin son och de två öfverlevande tjenare. Det lyckades derigenom att en gammal herde förde flyktingarne sådana vägar, som förföljarne icke kände till. Snart voro de öfver gränsen, irrade länge omkring från land till land och nedsatte sig ändteligen vid Mainz. De Talaveras förmögenhet var ännu nog stor för att låta honom lefva efter hans stånd. Sonen Antonius växte upp, blef en framstående man och efterlemnade vid sin död flere barn.

Så kommo olyckorna också öfver Tyskland och föllo tungt äfven på ätten Talavera, af hvilken fyra manliga medlemmar redan stupat i kriget. Den sista, som i Tyskland bar namnet Talavera, var en ung flicka om vid pass sjutton år, blomstrande som en ros. Hon hade, när fadren gick ut i kriget, blifvit insatt i det förut nämnda karmeliterklostret icke egentligen som nunna, utan endast för att der finna ett säkrare skydd mot farorne. Endast några dagar före svenskarnes ankomst till trakten hade hon af en gammal wallon fått underrättelse om att fadern stupat vid Breitenfeld.

Hon var densamma Isabella de Talavera, om hvilken Göran och Anders haft sitt lifliga meningsutbyte.

Karmeliterklostret bestod af en mängd i fyrkant uppförda byggnader af sten och omgafs af en ganska hög mur, försedd endast med tvenne små portar. Det hela hade utseende af en fästning och skulle, om behofvet kräfft det, äfven kunnat användas som sådan.

Inom denna instängda plats lefde den sista ättingen af den fordom så lysande ätten Talavera. Hon hölls strängt af abbedissan (klosterföreståndarinnan), syster Antonia, men kunde icke, oaktadt alla möjliga öfvertalningar, förmås att taga doket. Hon stödde sig alltjemt på fadrens ord, att ingen skulle få *tinga* henne att blifva nunna. Af fri vilja skulle hon gifva sitt samtycke dertill.

Men hur instängd hon än var, hade hon likväl hittat på ett sätt att då och då slippa ut ur sitt fängelse. Den gamle portvakten hade tjusats af hennes

skönhet och godhet, och genom hans bistånd var det som hon ibland kunde få träffa tillsammans med fänrik Ståhlkrantz. Deras första bekantskap hade blifvit gjord under ett ströftåg, som fänriken företagit. I sällskap med några systrar var Isabella ute på en spatsärfärd, då en svärm af den vilde Holks kroater plötsligt omringade dem. Holk var sjelf med och inbjöd de unga fruntimren, som voro nästan halfdöda af förskräckelse, att göra en tur till hans läger. Allt motstånd var förgäfvat. Holk hade redan till hälften lyft upp Isabella på sin springare, då en gevärssalfva dånade vid skogsbruket; smålänningarne störtade fram i sporrstreck, och inom kort var kroathopen skingrad. Konrad Ståhlkrantz ryckte sjelf med egen hand den nästan medvetlösa Isabella ur Holks armar, och föga fattades i att han också lagt denne vilde partigångare till marken. Men denne flydde i tid med de få, som undsluppo smålänningarnes väldiga hugg.

Dermed var också bekantskapen gjord mellan de unga; de träffades ganska ofta och utbytte sina tankar. Då fick den unga spanjorskan lära känna den svenske hjeltekonungen, om hvilken hon förut ej hört annat än smädelser. Småningom fick den öfvertygelsen fast rot i hennes hjerta, att Gustaf Adolf måste vara mycket bättre än han utmålades af katolikerna. Att stärka henne i denna öfvertygelse bidrog också den stränga svenska krigstukten, hvilken snart med beundran omtalades af folket i trakten. Bönderne tillstodo helt öppet att de voro mycket tryggare i sällskap med svenske soldater än med de katolske.

Den varma känsla, som föddes hos Isabella och för hvilken Konrad var föremålet, bidrog också att sluta henne närmare intill svenskarne, och en half månad var knappt förgången, då hon öppenlydigt tillstod för den älskade, att hon icke skulle ha något emot att öfvergå till hans religion. Dag och ställe utsattes då Konrad skulle hemta henne.

Det var eftermiddagen på denna dag. Solens strålar hade ännu ej försvunnit. De förgyllede med sitt klara ljus flodernas vågor och skogarnes trädtöppar.

Vädret var, oaktadt den sena årstiden, ganska behagligt.

På den breda gång, som från hufvudbyggnaden ledde till portvaktrummet, beläget invid porten, vandrade ett sällskap, bestående af fyra fruntimmer och två karlar. De förra voro klosterföreståndarinnan sjelf, Isabella och två hennes väninnor, också boende i klostret. Männen voro två munkar, tjenande bröder, som nästan alltid följde syster Antonia. De voro beväpnade, ett vanligt försigtighetsmått i dessa tider. På en vink af abbedissan öppnades porten. När den slöts, kastade Isabella en lång blick tillbaka på den gamle portvakten, och en klar tår syntes i hennes öga. Hon led synbarligen af att ej kunna taga den trogne gubben med sig. Denne åter, som var invigd i hemligheten, vinkade ett hjertligt farväl under det han mumlade för sig sjelf:

»Vi träffas kanske ännu en gång i detta lifvet.»

En viss förstämning hvilade öfver sällskapet. Abbedissan försökte flere gånger att skingra den, men förgäfvdes. De båda tjenande bröderna, som lika vakter gingo några alnar bakom, samtalade deremot med största liflighet.

Isabella gick för sig sjelf. Hon hade ju så mycket att tänka på, och att hon kände sig djupt orolig är naturligt. Helst hade hon velat spatsera ensam, möjligtvis i sällskap med någon af de unga flickorna; men detta kunde ej abbedissan tillåta, hade hon sagt. Hon vore ju ansvarig för Isabellas lif och hade derföre ej rättighet att släppa ut henne ensam. Det var ju icke så länge sedan hon råkat ut för ett öfverfall.

»Skall han komma?» frågade sig den unga flickan, der hon, med hufvudet lutadt mot bröstet, långsamt skred fram mellan de väldiga träden. »Ja, han har ju lofvat det. Men kan han ej komma sjelf, så skall han sända någon annan pålitlig person, som skall föra mig härifrån. Gud låte det ske snart, innan Antonius och Jacobus komma hem! Jag ryser, bara jag vet att de äro i närheten. Men hvad kunna de hafva för sig? Syster Antonia ger alltid undvikande svar på alla våra frågor derom. Om du vore här nu, Kon-

rad! O, hvad jag då skulle känna mig glad och lugn!»

Abbedissan närmade sig Isabella i detta ögonblick, och de blickar, som hon fäste på den unga flickan, voro ytterst skarpa.

»Ni har envisats att inte vilja gå in på mitt förslag att taga doket, ni och edra väninnor», sade syster Antonia strängt, »men länge tål jag inte detta uppenbara trots. Er far är död, och ni står ensam i världen. Dessutom är ni den sista af er ätt, och...»

»Ni misstager er, syster Antonia», afbröt Isabella; »jag står inte ensam i världen. Jag har en mäktigt beskyddare, en, mot hvilkens makt eder är svag som ett barns.»

»Hvem skulle det vara», sporde abbedissan häftigt. De båda munkarne, som hört Isabellas djerfva svar, togo också ut stegen för att komma närmare.

»Han bor der uppe», svarade den unga flickan och pekade mot himmelen. »Till honom sätter jag all min lit, och han skall ej öfvergifva mig.»

En skär rodnad af förlägenhet spred sig öfver syster Antonias anlete, då hon förnam Isabellas svar. Det var tydligt, att hon väntat sig ett annat. En god stund förgick, utan att hon kunde finna ord. Slutligen sade hon, och rösten lät skarpare än förut:

»Isabella de Talavera behöfver ej undervisa mig om den saken. Jag har emellertid fattat det beslutet, att ni *skall* taga doket, antingen ni vill eller ej. Jag vill blott afvakta fader Jacobi hemkomst.»

Under andra förhållanden än de närvarande skulle Isabella känt sig olycklig; nu förtröstade hon på den kommande hjälpen. Hon kunde dock ej lemna abbedissans ord obesvarade.

»Syster Antonia», sade hon för den skull, och i hennes blickar och ord lästes en sådan beslutsamhet, att abbedissan ovilkorligen ryggade tillbaka, »ni skall ej kunna tvinga mig till att blifva nunna; jag skall *aldrig* aflägga det löfte, som edra klosterregler fordra.»

Abbedissan spände ännu skarpare blickar i den unga flickan, men besvarade ej hennes trots. För sig sjelf mumlade hon likväl:

»En sådan halsstarrighet har jag förr en gång besegrat. Hon måste blifva vår, annars går hennes egendom, som ännu lär vara betydlig, förlorad för vårt heliga kloster. Ah, blott Jacobus sätter den sidan till, så skall nog hans list krönas med framgång.»

Samtalet afstannade här. Sällskapet befann sig endast ett litet stycke ifrån Rhenfloden, hvars småkrusiga vågor glittrade och sorlade i aftonsolens sken. Det hade lyckats Isabella att föra sällskapet till denna plats, der hon så många gånger varit lycklig i Konrads sällskap. Det var också här som han denna afton skulle afhenta sin brud. Hur klappade ej hennes hjerta, när hon varseblef det väldiga träd, under hvilket hon suttit och talat med honom, som hon hade kär, om sitt och om hans fädernesland; hur längtande voro icke de blickar, som hon kastade norrut, derifrån den väntade skulle komma! Men hon såg ingenting, hur mycket hon än spejade. Syster Antonia märkte visserligen den unga flickans i en hast förändrade utseende, men hon trodde, att det var helt andra orsaker dertill. Om någon i detta ögonblick sagt henne verkliga förhållandet, skulle hon icke satt tro dertill.

Medan klostretsällskapet sålunda spridde sig längs stranden, bevakadt af de båda munkarne, som ständigt höllo sina vapen i beredskap, nalkades den femtio man starka svenska ryttartruppen mötesstället. Redan på betydligt afstånd hade Tobias Larm, som red vid fänrik Ståhlkrantz' sida, varseblifvit vårt sällskap och gjort fänriken uppmärksam derpå.

»Förargligt!» utbrast han otåligt. »Den elaka karingen har kanske anat oråd och dolt kroater i buskarne. Men», fortfor han beslutsamt, »får jag inte min brud med godo, så tar jag henne med våld. Så var fordom svenskmannased i Norden.»

»Topp, fänrik; jag hjälper er. Men nu har jag ett förslag att göra.»

»Säg det fort, ty medan vi prata här, så aflägsnar sig kanske sällskapet. Men först ett ord. Kan du upptäcka flere karlar än de två munkarne?»

Tobias Larm satte båda händerne öfver ögonen

och granskade en god stund klosterfolket. Slutligen sade han långsamt:

»Inte kan jag nu upptäcka flere än två, och det till på köpet feta munkar, som utan tvifvel mycket heldre skulle stannat kvar i klostret vid de rykande köttgrytorne och de fradgande bägarne, än att leka krigsmän med de stekspett, som jag tycker mig se dem bära på. Nu är min plan den, fänrik, att vi sitta af och till fots närma oss; vi kunna då komma dem fortare in på lifvet, utan att de se oss. Hästarne kunna komma småningom efter.»

Konrad Ståhlkrantz betänkte sig några ögonblick.

»Må göra», sade han slutligen. »Vi gå i spetsen, du och jag, Tobias. De öfrige skola tåga ett stycke efter. Men, det säger jag dig, håll korppluggarne öppna. Det är inte nog med att den vilde Holk och Kronberg svärma i trakten; jag fick just i dag höra af en soldat, som varit i Frankfurt, att unge grefve Tilly, en brorson till 'den gamle korporalen', är på väg hit med en anseelig styrka walloner.»

»Jo jo», småskrattade Tobias Larm. »Prestpinnan är dem allt en nagel i ögat, men goda skallar måste de i sanning ha om de ej skola krossa den mot dess murar.»

Sedan de öfrige ryttarne erhållit sina förhållningsregler började tåget ånyo. Försigtigt och under oafbruten tystnad gingo fänriken och Tobias till fots rakt mot det ställe, der klosterfolket befann sig. Utan att blifva upptäckta hade det lyckats dem att framtränga så långt, att de, om de lyssnat uppmärksamt, skulle kunnat höra nästan hvarje ord som talades. Liksom genom en tyst öfverenskommelse undersökte de först sina bössor och derpå slagsvärden. Men de kunde knappt hålla sig för skratt när de betraktade de fete tjenande bröderne, som morskt gingo af och an på stranden mähända inom sig förbannande syster Antonias nyck att företaga den äfventyrliga spats erfärden.

Plötsligt utbrast en af de unga flickorna, som vågat sig ett godt stycke ut på en smal udde, i det hon pekade norr ut:

»Syster Antonia, säg oss hvad det är för ett slott, som höjer sitt torn der borta?»

Syster Antonia rodnade åno förtrytsamt.

»Ett slott», utbrast hon föraktfullt. »Nämn ej detta en gång till för mig. Vetn I ej, att det der nästet är uppfördt af kättarkonungen till pinorum för våra olyckliga trosförvandter. Förbannelse öfver det huset, och måtte himmelens blixtar spränga dess murar! Vi måste i våra böner bedja alla helgon derom. Men», fortfor hon med vild glädje, »jag är öfvertygad om, att detta fäste icke länge skall ega bestånd, liksom jag hyser det tröstfulla hoppet, att dess grundläggare inom kort skall vara borta från de lefvandes antal.»

»Amen, amen», ljöd det från de församlades läppar, undantagandes från Isabellas.

Den unga flicka, som genom sitt spörsmål angående det för henne okända slottet retat abbedissan, kunde det oakadt icke tiga, utan fortfor:

»Vet syster Antonia hvad det svenska fästet heter?»

Abbedissan teg en stund, synbarligen tvehågsen om svaret. Ändtligen sade hon:

»Nej, min unga vän, det känner jag inte.»

»Men det gör jag», inföll Isabella, som hittills under tystnad hört på, men som nu kände ett oemotståndligt begär att få retas en smula med den egenmäktiga abbedissan. »Jag vet det, jag, och om I viljen, så skall jag berätta er det.»

»Och hur har ni, fröken Isabella de Talavera, fått kännedom derom? Kanske under edra ensamma vandringar?» sporde syster Antonia retsamt.

Isabella rodnade djupt. Sällskapet var så upptaget med den unga flickan, att det icke gaf akt på de båda lyssnarne. Äfven de manhaftige munkarne närmade sig nyfiket den trånga krets, som slutits kring fröken de Talavera.

»Nå», sade syster Antonia, under det ett gäckande smålöje spelade kring hennes tunna läppar, »hur var namnet? Ni har kanske glömt det!»

Isabella såg sig förvirrad omkring. Hon kände

sig så underlig till mods. Hon hade redan öppnat läpparne för att uttala ordet, då hennes irrande blickar träffade Tobias Larms bakom en buske nedhukade gestalt. Den första öfverraskningen var nära att af tvinga henne ett utrop af förskräckelse, ty hon tog den gömde för att vara en kroat eller wallon, men i nästa ögonblick hade hon upptäckt fänriken, och all hennes sorg var borta. Men den plötsliga sinneströrelsen var så stark, att hon icke kunde tala på en lång stund.

»Hvad kommer åt er?» sade den frågvisa unga flickan, »är ni sjuk, eller...»

»Ähnej», afbröt syster Antonia hånande, »det svenska namnet sätter sig bara fast i hennes hals.»

»Visst inte», inföll Isabella raskt. »Det der fästet kallas af de svenske soldaterna för Prestpinan, därför att alla munkar...»

En hotande åtbörd från abbedissan kom den unga flickan att tvärt tystna. I nästa ögonblick stod Konrad Ståhlkrantz och jemte honom Tobias Larm framför de förbluffade fruntimren. Isabella hade genast ilat i den älskades famn, nu kände hon sig riktigt trygg.

»Svenskar», utropade en af flickorna och tog förskräckt några steg tillbaka, »hvad viljen I här?»

»Viken bort, I gudlöse kättare», skrek syster Antonia och glömde helt och hållet sin värdighet. »Hvad hafven I här att beställa?»

De båda svenskarnes oförmodade framträdande hade en afgjord verkan på fruntimrens skyddvakt, de båda munkarne. Den fetaste af dem, den som mest skrutit för sin kamrat öfver sin tapperhet, kastade i förskräckelsen genast bort sin långa värja och drog sig småningom baklänges. Men i sin förvirring gaf han icke akt på, att han mera och mera närmade sig flodbrädden till dess det var för sent och han störtade baklänges ned för den på detta ställe ganska branta stranden. Det hemska anskri, som i fallet bröt fram öfver hans läppar, fäste de öfriges uppmärksamhet på honom.

»Heliga jungfru, han föll i vattnet», ropade abbedissan. »Ack den stackars presten, som ej kan simma.

«Menniskor», skrek hon, «rädda honom! Men hvar är fader Hieronymus? Borta! O, det är en mes till karl! jag — —»

»Hvarför skulle den der välfödde gossen gå och drumla i då», sade Tobias torrt. »Strömmen är stark här, och om inte den stackarn kan simma, så — —»

Det andra hemska anskriet ljud från floden. Alla störtade dit, men ingenting syntes på dess yta; djupet hade med säkra armar gripet om sitt offer.

Denna sista olycka skakade djupt syster Antonia. Hon brast ut i en så våldsam gråt, att till och med den annars icke blödige Tobias Larm tyckte att det var synd om henne och gaf sin medömkan luft i dessa ord:

»Var kanhända någon älskare, som drack brorskål med fiskarne. Synd om menniskan i alla fall!»

Men plötsligt upphörde abbedissans tårefloder. Hennes skälvande gestalt sträckte ut sig; hennes ögon brunno af en vild glans, och hennes fina, med dyrbara ringar prydda händer kramade häftigt radbandet och det dervid fasthängande krusifixet. Det var åsynen af Isabella, ännu liggande vid Konrads bröst, som åstadkom detta tvära omslag i hennes sinne. Hon ville tala, men orden bokstafligen fastnade i halsen.

I stället tog Isabella, då hon såg syster Antonias tillstånd, till ordet.

»Min ställning förundrar er», sade hon med en värdighet och ett allvar, som gjorde ett djupt intryck på alla de närvarande. »Men jag älskar denne svenske officer och skall nu följa honom, ty veten, alla mina systrar, att jag i hemlighet är lutheran. Dömen mig, men fördömen mig icke.»

Syster Antonia hade inom några ögonblick återfått våldet öfver sig sjelf och med iskall stämma sade hon:

»Jag ser väl, att ni är hos den starkare, men om ni också gömde er i den tätaste skog, som finnes på jorden, om ni fördolde er i alpernas djupaste och mest otillgängliga klyftor, så skall ändock den heliga katolska kyrkans jernhand nå eder och edra efterkommande. I kraft af min ställning uttalar jag kyrkans hårdaste förbannelse öfver dig, affälling, och må Guds eviga straff —»

Den uppretade abedissan fick ej uttala sin oförsönliga straffdom, ty den svenska styrkan, som i detta ögonblick sprängde fram, afbröt henne.

»Kroaterne äro öfver oss», ropade sergeanten, »och de äro oss mångdubbelt öfverlägsne.»

Med ett språng var Konrad Ståhlkrantz i sadeln på sin ystre springare, som en ryttare hastigt fört fram. Åter några ögonblick och Isabella satt framför honom. På afstånd hördes kroaternes ursinniga stridsrop och eggelser åt sina springare. Det brakade och knakade i skogen, och det förekom de stackars fruntimren alldeles som om en rasande storm brutit ut. Det var också en storm, en storm med pikar och svärd, och den rusade hejdlöst fram mot den lilla svenska styrkan.

Fänriken insåg genast, att ett motstånd här skulle vara alldeles detsamma som säkra döden. Han satte därför sporrarne i hästens sidor, och framåt bar det i en ursinnig kapplöpning. Förgäfves befallde syster Antonia kroatanföraren att rycka Isabella ur svenskens våld; han hörde ingenting; den vilda hämndtörsten gjorde honom och hans folk blinda och döfva för allt annat utom föremålen för deras raseri.

När fänriken svingade sig upp på sin häst, ilade Tobias Larm fram till sin. Men hans fordna vighet var borta; han kom ej upp så fort som behofvet kräfde. Hans kamrater kunde ej vänta, de störtade bort och i deras spår kroaterne. Ändteligen satt Tobias i sadeln, men bakom honom på ett afstånd af knapp tio alnar såg han i den nu inträdande korta skymningen fiendernes led. Att komma undan var omöjligt.

»Gud vare min själ nådig och beskydde de hemma-varande», suckade han andäktigt, satte sig fast i sadeln och ställde hästen mot ett träd. Svärmen kom; pikarne glänste så olycksbådande; han såg fiendernes vilda ansigten närma sig; han nästan döfvades af lar-met. På måfå affyrade han sitt gevär; ett hest skri trängde till hans öron, derpå kände han ett hårdt slag på hjälmhatten, och så förlorade han sansen.

Hela kroatsvärmen red i en blink öfver honom.

När syster Antonia kom hem till klostret, satte hon sig genast att skriva ett bref till fader Jacobus.

Den tjänande broder, som så fegt rymt undan nere vid floden, kallades fram.

»Du är en feg stackare, Hieronymus», sade abbedissan föraktligt, »och till straff därför skall du nu gå till Frankfurt, uppsöka fader Jacobus eller Antonius och lemna honom detta bref. Kyrkans välsignelse öfver dig om du väl fullgör detta uppdrag, hennes förbannelse om du sviker mitt förtroende!»

Munken böjde djupt sitt hufvud till tecken af undergifvenhet och försvann.

4.

Utanför en af Frankfurts förnämsta ölkrogar, belägen nära Mainfloden vid Kölnergatan, stodo tvenne borgare, inbegripne i ett lifligt samtal. Ofvanför deras hufvud svängde skylten, bestående af en rund bleckskifva med en teckning, föreställande en munk omgifven af en mängd tunnor och flaskor med underskrift: »Den törstige munken». Skylten gnisslade af och an, under det en lurfvig pudel i portgången tidt och ofta skälde på de förbigående. De båda frankfurterne voro dock så fördjupade i sitt samtal, att de icke gáfvo akt hvarken på skylten, hvars ena gångjern hade brustit, och som därför hotande hängde öfver deras hjessor, eller på hunden, som då och då nosade på dem för att riktigt öfvertyga sig om, huru vida han borde visa sig fiendtlig äfven mot dem, eller icke.

»Nå, Mathias Sidenväfvare», sade den längste borgaren och lät höra ett tvunget skratt, »det påstås, att du i förrgår var illa utsatt för svensken. Är det sant?»

»Jag!» utbrast sidenväfvaren, i det han gjorde stora ögon. »Jag var inte utom staden i förgår.»

»Nå, det har jag heller inte sagt. Det var ju här inne på »Den törstige munken» som en svensk fältväbel drack dig under bordet.»

Mathias Sidenväfvare rodnade starkt då han svarade:

»Hör du, Lorentz Sämskmakare, har du någonsin

smakat på den svenska drycken, hvilken bränner som eld och föder allehanda tankar?»

»Du menar bränvin?»

»Ja.»

»Nog har jag det», svarade samskmakaren skratande, »men aldrig har jag tagit mera än jag tålt vid.»

»Aldrig jag heller», inföll Mathias Sidenväfware, »men jag vet inte hur det kom sig den gången — —»

»Du blef hemburen af två ryttare, som först lät dig plumsa ned i floden, för att se om det kalla vatt-net skulle göra dig något nyktrare; ha, ha, ha! Men du var — — — ha, ha, ha, lika full, som — — —»

»Det är nedrigt att så behandla en fri borgare», afbröt sidenväfwaren, i det en harmens rodnad sprang upp på hans kinder. »Jag ska' klaga för den svenske kungen; du vet, att han håller en sträng mans-tukt, och fastän vi äro katoliker, så — — — Men», afbröt han sig plötsligt, »du har väl hört, hvilket ge-ment dåd en svensk officer utfört i natt?»

»Nej.»

»Åh, det trodde jag. Hvarenda menniska vet om det, och då jag nyss kom från »Den törstige munken», talades om ingenting annat. Jo, kan du tänka», fortfor han, och drog kamraten några steg bort från krogdörren, »att karmeliterklostret söder om det nya fästet i natt blifvit anfallet af en svensk styrka och uppbrändt. Sedan dådet var verkställt, ha de fromme bröderne och systrarna blifvit mördade utom en, som den svenske officeren tog till sin älskarinna. Fordrar inte detta en sträng bestraffning?» slutade han ifrigt. »Jag har lust att sjelf gå till kungen. Han nekar oss inte en billig rättvisa, ty man må säga hvad man vill om honom, en from man är han på sitt sätt, och det får Gud belöna honom för. Att alla skola få hvad dem tillkommer, det vill han också.»

»Ja», inföll en okänd vandrare, som hört sidenväfwarens sista mening, »derpå såg jag ett bevis i går. Två af hans soldater hade från en bonde utanför staden tagit en ko, slagtat den och tvungit bondens hustru att tillaga en måltid. Så hade de begärt fram öl, druckit och gjort sig lustige på vår bekostnad, och

allt detta utan att betala. Men knappt hade knektarne aflägsnat sig förr än bonden sprang en genväg in till staden och omtalade händelsen för officeren, som anförde kungens vakt. Nu blef det annat af, må'n I tro. En patrull, som fått befallning af kungen sjelf, sändes med bonden, påträffade soldaterna insomnade i ett dike, höll förhör och hängde dem, när de slutligen erkände, utan krus på hvar sin sida om bondens ladugårdsdörr. Jag såg dem hänga der för ett par timmar sedan och — —»

»En duktig kung! Om han blott öfverginge till den heliga katolska kyrkan, så tror jag bestämdt, att de höge herrarne valde honom till kejsare i stället för den vi hafva», utlät sig en annan vandrare. »Men hör nu, Lorentz Sämskmakare», fortfor talaren, »har ingen försökt att vända hans tankar till vår tro? Jag tycker att den helige fadern sjelf — —»

»Ja, hvad du tycker, det bryr sig ingen om, rödhåriga borstbindare», afbröt sämskmakaren snäsigt, ty han kunde icke förlika sig med att en, som stod under honom såväl i samhällsställning som i rikedom, vågade ha sin egen tanke. »Gå du hem och sköt om verkstaden och käringen din, annars rifver hon väl en vacker dag ögonen ordentligt ur skallen på dig.»

Men borstbindaren stod ändå qvar, och många andra, som togo hans parti mot den stolte borgaren, sålade sig till honom.

»De rike vilja alltid ha öfvertaget», utbrast en af borstbindarens vänner, »men vi tåla det ej längre.»

»Nej, vi vilja ej tåla det längre», skrånade en mängd röster, understödde af från »Den törstige munken» utraglande arbetare och småborgare. »Vi vilja ha vår rätt och dermed punkt.»

Sämskmakaren och sidenväfvaren började bli orolige, ty hotande rörelser förekommo litet emellanåt. Dessa afstannade likväl, då ropet: »kungen kommer! kungen kommer!» hördes.

I sällskap med blott ett par officerare kom Gustaf Adolf ridande gatan utför, och hvar han syntes helsade alla på honom med den mest omiskänneliga vördnad. Hans utseende var också behagligt, hans leende oemotståndligt. Det fans borgare, som voro så inbitne katoli-

ker, att de hvilket ögonblick som helst skulle lånat sin hand till ett mordförsök mot den nordiske hjälten, men sedan de en gång väl sett honom och hört de hjertliga ord, med hvilka han tilltalade flere af dem, som han mötte, skulle de också med afsky bortkastat mordvapnet. Så hade Gustaf Adolf intagit allas sinnen.

Folkmassan i närheten af »Den törstige munken» gaf frivilligt rum när konungen nalkades. Nästan alla lyfte vördsnadsfullt på hattarne, och det såg i sanning ut som om Gustaf Adolf tågat fram genom sina egne undersåters led istället för genom en eröfrad stads befolkning af olika religionsbekännelse. Endast tvenne munkar, hvilka stodo i ett närbeläget gathörn, rörde ej ett finger till helsning.

»En laddad bössa skulle vara välkommen i detta ögonblick», sade den ene, som i motsats till den andre var skägglös.

»Nej», inföll den skäggige, »det är ej säkert att du träffade. Det bästa vapnet är den heliga jungfruns dolk. Men hvad är det! Folket skockar sig omkring kungen. Troligtvis är det någon trosförvandt, som har något klagomål att anföra. Kom, vi vilja lyssna.»

I kraft af sina drägter kommo de båda munkarne nästan ända fram till konungens häst.

Då Gustaf Adolf kommit in i folkmassan trädde plötsligt två män fram för hans häst. De stodo en stund bugande med obetäckta hufvuden. Slutligen sade Mathias Sidenväfvare, i det han stolt rätade upp sin krökta gestalt:

»Vi veta att ers majestät öfvar sträng rättvisa, der den behöfves och derföre — — —»

Gustaf Adolf afbröt talaren sålunda, och hans manliga stämma hördes af alla:

»Sätt på dig hatten, ty det är för kallt att nu stå barhufvad. Jag känner igen dig; du är Mathias Sidenväfvare, en förmögen och inflytelserik person samt en af dem, som till mig öfverlemnade stadens nycklar. Hvad har du att andraga? Tala rent ut och frukta intet.»

Sidenväfvaren gjorde som kungen befallt, såg sig derefter omkring med en stolt blick, hvilken liksom

tycktes säga: »Hörden I hvad han sade?» och fortsatte sitt tal:

»Det har kommit till vår kännedom, att en svensk ströfkår i går ödelagt det rika karmeliterklostret vid Rhen, blott ett par timmars väg härifrån, skändat nunnorna och dödat alla munkar. Konung, det är rättvisa vi fordra då vi begära, att upphofsmännen strängt bestraffas.»

»Ja, ja, vi fordra rättvisa», hördes det från mängden, och en af de djerfvaste ropade: »Du har ju, konung, öfverallt der du tågat fram, tagit den förtryckte i din vård, gör så äfven här! Låt våldsverkarna lida sitt välförtjenta straff!»

Gustaf Adolf hade i en hast blifvit allvarsam. Han vände sig till Lennart Torstensson, som red på hans högra sida, och frågade:

»Har ni hört något om det der våldet?»

»Ingenting, ers majestät», ljöd Torstenssons svar.

»Än ni då, Torsten Stålhandske?» sporde konungen vidare, i det han vände sig till mannen på hans venstra sida.

»Ingenting jag heller», svarade denne. »Men», fortfor han så lågt, att de närmast stående icke kunde höra det, »troligtvis är det här frågan om fänrik Ståhlkrantz' bortförande af den unga klosterjungfrun, som dessutom af fri vilja följde honom. På återvägen öfverfölls han af Holks kroater och förlorade bland andra män äfven gubben Larm, som . . .»

»Jaså», afbröt konungen och for med handen öfver pannan, »det var den der gamle ryttaren, som så mycket utmärkte sig vid Breitenfeld och som slog geväret ur handen på en kejsarlig officer just när denne hade tagit sigte på mig. Af hvem har ni hört det?»

»Af fänriken sjelf. Han ligger för närvarande på Gustafsborg med en afdelning småländingar.»

Konungen syntes tankfull några ögonblick hvar under det var så tyst omkring honom, att den lägsta hviskning tydligt skulle förnummits. Hvar och en af de församlade afvaktade med nyfikenhet konungens ord. Slutligen sade han med sin förra kraftfulla stämma:

»Borgare och öfrige katolske invånare i Frankfurt!

I hafven utkastat en svår anklagelse mot en af mine officerare, och saken skall undersökas. Är det så att anklagelsen befinnes grundad, så skola de brottslige lida väl förtjent straff, men», och här blef hans manliga stämman skarpare och nästan hotande, »är det så att du, Mathias Sidenväfvare, blott och bart af illvilja utspridt detta onda rykte, då skall du icke undslippa det straff, som du förtjenat. Och på det i ingenting skolen hafva att säga om våld och orättvisa, så skall du och din kamrat vara tillstädes vid förhöret, som skall ske i morgon bittida strax efter morgonbörens slut. Hafven I något emot detta förfaringsätt?»

Intet svar hördes. Massan skingrade sig under fullkomlig tystnad. Till och med på »Den törstige munken» blef det en smula ordning, som varade ända till dess ölet ånyo hann göra sin verkan. Med beklämdt sinne vandrade sidenväfvaren och sämskmakaren sida vid sida till deras intill hvarandra liggande bostäder. Den förre isynnerhet kunde ej göra sig fullkomligt reda för de motstridiga tankar, som korsade hans hjerna. Hade han i sin katolska ifver gått för långt? Kunde ryktet måhända blott vara en stor öfverdrift? Morgondagen skulle bringa honom svar på frågan.

De båda munkarne, hvilka ej voro några andra än våra bekante, Jacobus och Antonius, stannade några minuter qvar på platsen utanför »Den törstige munken», och om de hatfulla blickar, som de sände efter den bortridande konungen och hans följeslagare, kunnat döda, skulle ingen af svenskarne kommit lefvande tillbaka. Efter det de en stund under oafbruten tystnad uppmärksamt sett sig omkring, gingo de in på krogen, der det fordna larmet, i hvilket svenskar, finnar, tyskar, skottar, såväl katoliker som lutheraner hade verksam del, åter tagit sin början. Knappt hade de hunnit öfver tröskeln, förrän en annan munk, som under nära två timmars tid envist bibehållit sin plats i en vrå längst framme i rummet, reste sig, så att han blef synlig för sine bröders blickar. Jacobus och Antonius gifvo hvarandra en hastig blick, ungefär af detta innehåll: »Hvad har nu händt? Är ryktet sannt?» och

armbågade sig derpå fram mellan gästerne samt följde den ensamme munken in i ett sidorum, hvilket öppnats på en vink af ställets värd.

Men huru länge den ensamme munken än bibehållit sin plats, och huru spejande han än sutit bakom sin ölstänka, hade han ändå icke gifvit akt på en person, som hade sin plats icke många steg ifrån honom och som ständigt höll sina skarpa blickar fästade på hans anlete. När nu munken försvann med de andre i sidorummet, tog den okände personen, som bar en dräkt midt emellan fältskärens och munkens, hastigt plats på en stol alldeles invid dörren, der en nästan fingerbred springa satte honom i stånd att höra allt, som talades på andra sidan dörren. Helt likgiltigt, liksom om ingenting händt, lutade han derföre hufvudet mot dörren, så att högra örat kom att hvila invid springan; derpå begärde han en stänka öl, och sedan denna erhållits och han tagit sig en duktig klunk ur densamma, tillslöt han till hälften ögonen, låtsande som om han halfslumrade.

5.

En dryg timme hade redan gått till ända när den svala nattvinden ändteligen åter väckte Tobias Larm till medvetande igen. Han reste sig upp på armbågen och lyssnade. Ingenstädes hördes något annat ljud än vindens sus i trädens grenar och flodvågornas sorl mot stranden. Det var i sjelfva verket en ganska mörk natt, men de gnistrande stjernorna, som, klarare än i nordnen, strålade från en fullkomligt molnfri himmel, spredde en svag ljusning öfver föremålen. Förundrad öfverfor gubben Larm hela sin kropp med händerne.

»Jag påminner mig nu att jag blifvit öfverriden af hundratals kroater», mumlade han för sig sjelf, »men hvarför är jag inte krossad under deras häst-hofvar? Förunderligt!»

Men så alldeles förunderligt var det just icke, det

fann han slutligen själf, ty den omständigheten att han fallit tätt intill den grofva trädstam, mot hvilken han vid kroaternes anlopp stödt sin häst, var orsaken till hans räddning. De fiendtlige ryttarne hade i den starka skymningen ridit förbi trädstammen utan att varseblifva den fallne. Hans häst deremot, som låg några alnar derifrån, var alldeles söndertrampad.

Sedan Tobias Larm ordentligt öfvertygat sig om att han hade alla lemmar i behåll och fritt kunde röra dem, aftog han hjälmhatten. Han kände då att blod rann utefter hans händer.

»Der har jag det», tänkte han; »hugget har gjort en buckla på hjälmen, och den har sårat mig. Men jag känner föga smärta; litet kallt vatten ska' må hända göra såret godt.»

Med dessa ord kröp han försigtigt ned till floden och började bada det sårade stället. Härunder kände han att blodflödet mer och mer minskades. När han ändtligen tvättat såret så mycket han ansåg för nödvändigt, omband han hufvudet med sin fältbindel, som han alltid bar på sig, men som icke begagnats vid fänrikens äfventyr.

»Nu», sade han för sig själf, »nu går jag rakt till Frankfurt; ty kommer jag i detta tillstånd till Prestpinan, så skicka de mig till sjukhuset för det här skrubbsåret. Det skulle då bli för sent att varna kungen, ty i öfvermorgon ha vi julafton, och då skulle de bofvarne... Men hvad är det? Jag hör ett prassel, som om här finnes någon människa i närheten, eller...»

Han afbröt själf sin mening och kröp försigtigt åt det håll hvarifrån han hörde rasslet. Hans skarpa blickar upptäckte också snart en gestalt, som hastigt ilade honom förbi, tagande vägen norrut. En lifig ed gick öfver gubben Larms läppar och han trefvade ifrigt i bältet. Jo, der satt ännu qvar den andra pistolen. Att rycka ut den och skjuta var endast några sekunders verk. Ett svagt anskri tillkännagaf att kulan råkat mål. Tobias ilade fram så fort han förmodde, men ingen fallen kunde upptäckas. Han lyssnade en god stund med den största uppmärksamhet,

men sedan anskriet bortdödt, hördes ej något annat ljud, som häntydde på att det fanns människor i närheten. Endast långt i norr och nordost rullade då och då ett uthålligt dån genom rymden, häntydande på att en nattlig strid utkämpades der borta.

Tobias Larm sjönk för några ögonblick ned på en kullfallen trädstam. Det kändes så besynnerligt inom honom då han tänkte sig så långt från fädernejorden, sårad och kanske inom kort prisgifven åt de återvändande kroaternes förbittring. Hans grofva händer knäpptes ovilkorligt tillsammans och aldrig förr hade han bedt med en sådan värma som nu. Han bad för de hemmavarande, för sig sjelf och sist för den konungslige hjelte, åt hvilken han gifvit sin orubbliga trohet, och för hvilken han hvilken stund som helst skulle vara färdig att glad offra sista droppen af sitt blod. Hans bön slutade så:

»Och om det är din vilja, Gud i himmelen, så låt mig oskadad komma fram till staden för att göra om intet det försåt, som de djefvulske jesuiterne anstiftat. Ha», utropade han och störtade häftigt upp, »kanske att den der, på hvilken jag sköt, var en af deras handlangare! Han såg åtminstone ut som en munk. Gud, skänk mig krafter att hinna fram i rättan tid!»

Utän att gifva sig ro att uppsöka sitt slagsvärd och det gevär, som han förlorat då han så oförväget sköt på de anryckande kroaterna, började han att gå framåt, följande stranden af Rhen. Till en början gick han sakta, men ju mera de till hälften styfnade lederne mjuknade upp, dess mera ökade han farten, och just som morgonsolen tittade fram »ur österns portar» inkom han i staden Frankfurt i ordentlig språngmarsch. Sedan han förvissat sig om att fänrik Ståhlkrantz ännu icke ankommit med de ryttare, som skulle förätta dagsvakten hos konungen, i hvilken vakt han skulle deltaga, begaf han sig till »Den törstige munken», der han med åtskilliga bågare stärkte sin utmattade kropp. Efter en stunds vistelse på detta ställe, der intet anmärkningsvärdt hände så tidigt på morgonen, var han i begrepp att gå, då plötsligt hans uppmärksamhet väcktes deraf att en munk, som in-

trädde ifrigt, talade några ord med världens hustru, med hvilken han tycktes vara i godt förstånd, och derefter slog sig ned i rummets mest afskilda hörn. Munken bar en grof bindel om högra armen och gjorde då och då rörelser, som tydligt förrådde att han verkligen var sårad och att såret smärtade honom. Tobias Larm började fatta vissa misstankar, då värden något senare kom in och öppet började att plåstra om munkens arm. Tobias hörde värden säga med halfhög stämma:

»Den, som sköt den kulan, var ingen dålig skytt, aldraelst när det hände i mörkret, som du säger. Ser, du, fromme fader, jag är visserligen en smula läkarkunnig och skulle nog taga ut kulan, ty hon ligger nästan i öppen dag, men förhållandet är det, att ett par svenske fältskärer, som fått nys om, att jag fordom innehaft deras yrke, i går morse infunno sig och bådo att få *låna*,» han lade tonvigt på det ordet, »mina instrument, emedan deras blifvit förslöade, och att jag inte kunde säga nej, det faller af sig sjelft. Dem har jag då sett för sista gången, det är säkert», fortfor han med en suck, »ty nog vet man hvad det vill säga att *låna* i dessa tider. De kostade mig inte så litet penningar.»

Under det f. d. fältskären omlade förbindningen mumlade den sårade ett par meningar, hvilka alls icke tycktes vara någon välsignelse öfver världens svenske yrkesbröder.

»Det är han», tänkte Tobias Larm, »och utan tvifvel väntar han på sina öfrige stallbröder. Jag måste vänta här, äfven om det skulle bli ända till domedag. Halloh der, en stänka öl; här är betalning. Den der ska' vandra till edra fickor, »mutter Hasenbach».

Med dessa ord kastade han vårdslöst på det illa medfarna ekbordet en dukat, vid hvars klang såväl värdinnans som världens ögon antogo en högre glans. Gubben Tobias låtsade, som om han alls icke såge någon munk. Han *sjöng* ibland sina soldatvisor, ibland *hwisslade* han dem och förhöll sig alldeles så, som om han varit ensam på »Den törstige munken». Detta

gjorde att munkens blickar, som till en början med ett högst oroligt uttryck varit fästade på Tobias, isynnerhet på den bindel, som han ännu icke funnit för godt att bortlägga, småningom blefvo lugnare och till slut icke sökte den gamle ryttaren så ofta som tillförne.

Tobias Larm fick, såsom vi veta, vänta många timmar, och hela hans dukat var nästan åtgången. Till på köpet började han att känna sig tung i hufvudet och hade redan fast beslutit sig för att gå ut på gatan för att få frisk luft och derifrån hålla utkik, hvilket var ganska lätt, alldenstund krogen icke hade mera än en ingång. Men just i detta ögonblick var det som Gustaf Adolf red der förbi, hvarefter de båda efterlängtnade inträdde. Vi hafva af det föregående sett att Tobias valt sig en lämplig plats för sitt spioneri.

6.

Den andra julafton, Gustaf Adolf med sina svenskar tillbragte på Tysklands jord, ingick klar och utan ringaste snökorn. Redan tidigt på morgonen ströfvade hopar af människor till templen, såväl de protestantiska som de katolska. Lutheranerne, af hvilka ganska många funnos i staden, voro hänryckta öfver att under en sådan helg som julen få ega midt ibland sig den man, som redan nu, efter blott halft segerlopp, kunde anses som stödjepelaren af deras tro. Katolikerne deremot voro högst gramse öfver sakernas ställning, smädade icke så sällan kejsaren, bayerske kurfursten och deras fältherrar för deras oduglighets skull och sågo, hvar de kommo, harnset och snedt på lutheranerne, hvilka de gerna handgripligen skulle velat tukta, om de blott vågat. Julen var alltså för dem icke särdeles angenäm. Deras tempel voro också i följd deraf ovanligt litet besökta, ty de fleste föredrogo att hålla sig hemma heldre än att, såsom en framstående rådsherre uttryckte sig, »få gallfeber vid att se snömajestätet uppträda

som om han ensam vore Tysklands beherrskare». Dessa ord framförde en lumpen lycksökare till Gustaf Adolf, men han svarade såsom en riddersman och segervinnare egnar och anstår:

»Jag lastar *honom* icke för hans ord, ty i hans ställe skulle kanske också jag fälla samma utlåtande. Men bort ifrån mina ögon du, som så fräckt missbrukat din herres godhet! Vore du i min tjenst, skulle du till lön innan qvällsol gått ned dingla i galgen.»

Gustaf II Adolf var, såsom vi veta, af ett ganska häftigt sinnelag. Sedan han vid återkomsten från sin ridt närmare gjort sig underrättad om det af borgrarne öfverklagade förhållandet, lät han, så snart Konrad Ståhlkrantz anlände med vakten, fångsla honom. Konrad blef naturligtvis högst förvånad men lydde. Sedan han länge bråkat sin hjerna med alla både möjliga och omöjliga gissningar angående orsaken till hans plötsliga fångenskap, öfvergaf han att vidare tänka derpå, öfverlemnade åt den närmaste framtiden att lösa frågan.

Förhöret, som skulle egt rum på förmiddagen, blef uppskjutet till efter aftongudstjenstens slut.

Isabella hade redan samma natt bortförandet skedd blifvit förd till Frankfurt, der hon blef väl mottagen i den protestantiske pastorns älskvärda familj. En bättre tillflyktsort kunde hon aldrig få. Pastorns båda döttrar, två lika vackra som goda flickor, uppförde sig mot den unga spanjorskan som vore hon deras syster, och redan från början af bekantskapen uppstod mellan de tre flickorna en förtrolighet, som mer och mer stärktes allt efter som de lärde att värdera hvar andras goda sidor. Väl tyckte Isabella, att lifvet i det nya protestantiska hemmet till en början var något besynnerligt, att icke säga tvunget, ty pastorn sjelf var en allvarlig och djupt tänkande man, men snart fann hon sig hemmastadd.

Ryktet att befälhafvaren för konungens vakt blifvit fångslad spréd sig inom en timme öfver hela staden. Det var något oerhördt tyckte man och gjorde som vanligt ihop en hjerts kärande historia om alla de förfärliga brott, som denne officer och hans män skulle

ha begått. Den anklagelse som Mathias Sidenväfvare och Lorentz Sämssmakare lagt inför konungens ögon var nog ganska skarp, men ännu värre blef den sedan det tusentungade ryktet fått den om hand. I sin aldra yttersta form kom den inför den protestantiske pastorns familj.

Isabella begrep genast hvad det var fråga om, och hennes oro för Konrad tilltog mer och mer. Dock tröstade henne pastorn så godt han kunde.

»Gustaf Adolf», sade han, »är en rättvis konung, som icke skall döma någon ohörd. Jag vill sjelf gå till honom och . . .»

»Låt mig följa med», bad den unga flickan enträget, »Jag vill berättas honom allt och säga, att det var min egen åstundan att lemna klostret. Och jag tror icke heller», fortfor hon varmt, »att fänrik Ståhlkrantz mot min vilja skulle försökt att bortföra mig. Dertill är han allt för god adelsman.»

Pastorn nickade god mening till Isabellas ord, och det blef afgjordt, att hon efter aftongudstjenstens slut skulle följa honom till konungen. Detta stillade betydligt den unga flickans oro. Men långa tycktes henne ändå de timmar vara, som förflöto. Hade hon fått råda, skulle hon utan att dröja många ögonblick begifvit sig till den svenske konungen.

Nog *hörde* Tobias Larm bra der han satt, men han skulle också gerna velat *se* hvad munkarne företogo sig i det inre rummet. Han försökte att kika genom den fingerbreda dörrspringan, men ingenting såg han nu heller. Han föresatte sig att i stället vara idel öra.

Vi vilja emellertid stiga in till de tre munkarne.

»Himmelen gifve desse usle kättare olycka på jorden och en evig pina i det andra lifvet», utbrast fader Hieronymus i det han upplyfte sin sårade arm.

»Mätte de . . .»

»Nu är det ej tid att jemra sig», afbröt Jacobus,

i det han häftigt gick fram och tillbaka öfver golvet, »hvad är det för ärende, som för dig hit? Är det manne sannt, det rykte, som säger, att svenskarne bränt upp vårt kloster, skändat våra fromma systrar och drifvit bort er?»

»Ja, är det sannt», inföll Antonius, och hans händer knöto sig omkring dolkskaftet.

»Nej», svarade Hieronymus samt omtalade derpå händelsen sådan den i verkligheten tilldragit sig. Hans slutord voro dessa: »Under vägen hit rann det mig i sinnet att det icke skulle skada, om det der ryktet komme i omlopp. Jag hade knappt trädt inom södra stadsporten då jag mötte en man, som hade utseende af en välmående borgare. Hans vänliga helsning: »Guds fred, fromme fader», öfvertygade mig genast om att han var en af de våra. Sedan vi talat litet om allmänna saker ryckte jag fram med min berättelse. Han trodde den naturligtvis och när jag slutat, bedyrade han, att många timmar icke skulle gå till ända, innan hela staden skulle tala derom. Och han håller nog ord.»

»Ja, inte är det illa påhittadt», inföll Antonius, i det han lät höra ett kort skratt. »Men att syster Isabella skulle låta förleda sig till affall från vår lära, det hade jag aldrig kunnat tro. Osannolikt förekommer det mig också, att hon, såsom du säger, Hieronymus, frivilligt följt den svenske officeren.»

»Du tror således att jag far med osanning», svarade Hieronymus förargad. »Är det ej bevis på att hon frivilligt följt svensken, att hon, så snart han uppträdde, sprang i hans armar? Kättaren har alldeles förvridet hennes hjerna med sitt prat.»

»Den heliga kyrkans straff skall nog i sinom tid drabba henne eller hennes afkomlingar», mumlade Jacobus för sig sjelf. Högt sade han: »Ditt ärende, Hieronymus, fram med det.»

Munken-budbäraren trefvade länge och väl i sina vida fickor till dess han fick tag i ett bref, väl ombundet med fina silkesnören och försegladt med vax.

»Detta är till er från syster Antonia», sade han, i det han lemnade Jacobus brevet. Sedan denne en

gång genomläst det sade han, i det han gaf Antonius en betydelsefull blick:

»Hon fruktar, att vi skola förbise vårt mål. Hören hvad hon skrifer!»

»Hvilket förfärligt larm», utbrast Antonius, när bullret i det yttre rummet blef starkare.

»Dess säkrare äro vi för lyssnare», inföll Hieronymus.

En annan person som icke heller var så särdeles belåten med larmet, var den lyssnande Tobias.

»Det är vestgötar, ser jag, som inte kunna hålla sig tysta. Det der brefvet och det som kommer sedan skulle jag allt bra gerna vilja höra.»

Med dessa ord tryckte han örat intill springan, och ehuru han icke kunde höra hvarje ord, fattade han dock sammanhanget. Brefvet, som Jacobus läste upp med långsam stämma, var af följande lydelse:

»I glömmen väl icke den heliga ed, som I tillsammans med fyra jesuiter för några dagar sedan svuro i Augsburg vid den korsfästes bild! Den mäktige fienden till vår kyrka måste undanrödjas. Bäst vore, om I kunden fullborda edert lofvärda uppsåt under det han soffer. I hafven då lättare att komma undan. Tänken blott på, att herrlighetens krona väntar *hans* baneman. Hieronymus medför dystra nyheter från oss.

Antonia.»

När munken slutat, sade Tobias Larm för sig sjelf:

»Jesuiter» . . . snyggt följe i sanning . . . äro i stånd till hvad som helst . . . »Fienden måste undanrödjas» . . . Jaha, det är vår kung, det. Säkert som amen i kyrkan, men det ska' nog Tobias Larm veta att hindra . . . »Undér det han soffer!» . . . Ha, I listige skurkar! Ett ord af mig till de der skräflande knallarne, som ändå slåss bra, hvilket de ha att tacka Soopen för, och de der tre jesuiterne skulle bli tre vackra dinglande skyltar utanför det här nästet. Jag har nästan god lust att spela dem det sprattet. Det vore en lagom ändalykt åt så genompiskade skurkar! Men nu prata de igen. Ska' väl höra på deras illsluga anläggning.»

»Jag har nu min plan i ordning», sade Antonius. »Under det kättarkungen håller förhöret, då naturligtvis allas uppmärksamhet är fästad på denna sak, smyger jag mig in i hans sofrum, gömmer mig under sängen eller bakom de tunga gardinerna, och...»

En betecknande rörelse med högra handen, i hvilken den hvassa dolken blixtrade, fullbordade meningen.

Tobias Larm hade hört tillfyllest. Han sprang upp så häftigt, att både stolen, på hvilken han sutit, och ekbordet, der hans knappt mera än till hälften urdruckna ölstänka hade sin plats, ramlade öfver ända med ett dån, som till och med kom vestgötarnes skrik och larm att tystna för några ögonblick.

»Hvad kom åt småländingen», skrek en ryttare, i det han gjorde en löjlig min, »har han fått »styngen»?»*)

Under andra förhållanden än de närvarande skulle detta skämt icke fått passera onäpst. Nu deremot nöjde sig gubben Tobias med att svara, ty han såg att värden höll sina mörka ögon stadigt fästade på honom med ett uttryck af djupt misstroende:

»Det är den här fördömda rispan», och med dessa ord pekade han på sitt ombundna hufvud, »det är den som ibland gör att jag inte kan sitta stilla. Halloh, mutter Hasenbach, hit med en stänka öl till!»

Värdens misstroende tycktes hafva försvunnit, ty efter den förklaring, som gubben Larm afgifvit, betraktade han honom icke annorlunda än de öfrige. Men under det Tobias, till utseendet fullkomligt likgiltig, drack, sjöng lustiga soldatvisor och pratade, öfvertänkte han likväl den plan, som han uppgjort för att fånga den svärmiske munken Antonius på bar gering. Han dröjde kvar till dess munkarne, en och en i sender, aflägsnat sig. Då gick äfven han, stannade några minuter fundersam utanför »Den törstige munken», och styrde derpå sina steg ut i staden för att, som han sade, »se sig om en smula».

*) Har han fått styngen = har bromsen stuckit honom.

7.

Eftermiddagsgudstjensten, som bevistats af ett stort antal menniskor, var slut. På Frankfurts största torg i närheten af det protestantiska templet, samlades derefter en nästan öfverskådlig människomassa. Konungen ville nemligen att domen skulle ske i alla stadsbornes närvaro, på det att de ingenting skulle hafva att sedan klandra honom för.

Gustaf Adolf var omgifven af alla sine officerare. Hans utseende var allvarligt och hans ögon fästes stundom skarpt på det hus, från hvilket den anklagade skulle komma. Slutligen syntes Konrad Ståhlkrantz mellan tvenne af hans egne ryttare. Fänriken var visserligen något blek, men ett fullkomligt lugn hvilade öfver hans anlete. Då han framkom till den plats, der konungen stod, helsade han vördnadsfullt, men teg fortfarande.

»Fänrik Ståhlkrantz», sade Gustaf Adolf i det han strängt såg den anklagade i ansigtet. »Ni har blifvit anklagad för att hafva förstört ett karmeliterkloster här i närheten, dödat munkarne och låtit edra ryttare skända nunnorna.»

Konrad ryckte till.

»Hvilken fräck usling har vågat utsprida denna skamliga lögn?» utbrast han, i det harmens rodnad brann på hans kinder.

»Kan ni bevisa motsatsen då», frågade konungen.

»Ja, må man kalla hit de ryttare, som voro med, och...»

»Ers majestät», afbröt sidenväfvaren, hvilken såsom anklagare hade sin plats i konungens närhet, »de vittnen, han åberopar, äro jäfvige, då de ju sjelfve deltagit i affären.»

Konungen vände sig till Torstensson och sade:

»Låt genast en afdelning ryttare sitta upp och undersöka förhållandet. Till Konrad sade han vidare:

»Men icke nog dermed. Har ni ej tvungit en ung katolsk flicka att följa er hit? Det säges, att ni röfvat bort henne.»

»Ers majestät, äfven detta är osanning», yttrade i detsamma en len qvinnostämman i närheten, och, ledd af den protestantiske pastorn, framträdde Isabella de Talavera.

Konungen studsade till en början. Han betraktade med ett visst misstroende än den unga flickan, än Konrad, som stod der så lugn och utbytte trofasta ögonkast med den älskade. Slutligen mildrades dock det stränga uttrycket i hans anlete, och när den lutherske presten bedyrade vid Gud och allt heligt, att hela anklagelsen vore hopkommen endast af nedrighet, sade Gustaf Adolf till Isabella:

»Tala, min fröken, tala fritt.»

Det var så tyst i den stora samlingen som i djupaste natten. De ende, som började känna sig orolige, voro sidenväfvaren och sämskmakaren. Hade de kunnat draga sig undan, så skulle de visst icke uraktlåtit det, men nu var det omöjligt.

Isabella förtäljde derpå i korthet med klar och välljudande stämman huru det tillgått vid bortförandet. Hon berättade om sin slægts olyckor och om sin kärlek till Konrad Ståhlkrantz samt slutade med dessa ord:

»Och nu, ers majestät, lägger jag min lycka i edra händer. Ni är en god och rättvis konung, älskad af edra undersåter, högaktad af edra fiender. Af fri vilja har jag gifvit fänrik Ståhlkrantz mitt hjerta, af fri vilja har jag också öfvergått till den lära, för hvilken du, store konung, kämpar. Jag väntar domen.»

En andlös tystnad inträdde. Gustaf Adolf sjelf var både förvånad och rörd. Till Torstensson sade han med undertryckt stämman:

»Den der militärafdelningen behöfs ej nu.»

Sedan han sagt detta, vinkade han åt Konrad att tråda fram.

»Fänrik», sade han, sedan han lagt den unga flickans händer i hans, »ni har funnit en skatt, som få ega. Vi ha i dag den heliga julaftonen; må det i morgon allmänt kungöras, att ni äktar denna unga

qvinna. Bröllopsutstyrseln skall jag sjelf styra om. Det är måhända den sista julaften, som jag har att upplefva här på jorden, ty ingen vet den Eviges rådslag. Jag vill känna mig lycklig på denna afton.»

Ett stormande jubel af de tusentals protestanter, som funnos på torget, följde på konungens ord. Kato-
likerne harmades visserligen djupt och utstötte hårda, oförsonliga förbannelser, men förhöllo sig ändock stilla i känslan af att de voro underlägsne. När jublet något minskats, fortfor Gustaf Adolf i det han vände sig till den af ångest darrande sidenväfvaren:

»Det är alltså af argt uppsåt som du spridt ut den gemena anklagelsen?»

»Nåd, ers majestät, jag har ej spridt ut den.»

»Hvem skulle det annars vara?» sporde konungen, i det han såg sig omkring bland folkmängden, liksom för att der söka svaret på frågan. Och svaret kom äfven derifrån.

»Jo, den här göken är det, herre konung», ropade Tobias Larm, i det han trängde sig fram. Hans högra hand hade gripit ett säkert tag i Hieronymi feta nacke, och hur munken än väsnades, måste han dock följa sin besegrare. Efter dem kommo två soldater, ledande Jacobus som var dödsblek och skälfdet likt ett asplöf.

»Tobias Larm», utbrast konungen förvånad, »du blef ju öfverriden af en svärm kroater, och likväl är du här nu!»

»Ja, visst blef jag det», svarade Tobias käckt, »och här är minnet deraf. Men det skräpet läkes snart.» Derefter började han berätta allt hvad han visste om munkarnes planer och slutade så:

»Och om ers majestät befaller, så ska' jag taga fram det der brefvet.»

Konungen nickade bifallande.

Ett doft rytande gick öfver Jacobi läppar då Tobias Larm körde ned handen i hans vida fickor, men det gagnade honom till ingenting. Papperet drogs fram och öfverlemnades till Gustaf Adolf, som med djupaste ovilja läste syster Antonias rader. Efter ett kort begrundande sade han:

»Hemta hit den mannen, som smugit sig in i mitt sofrum!»

Det dröjde en god stund, innan vaken återkom med Antonius, som befunnits liggande under sängen, och som efter ett kort och förtvifladt motstånd, hvar under han lindrigt sårat en af soldaterne i handen, måst gifva sig. När de tre stallbröderne så oförmodadt råkades, stod djup förtviflan öfver de felslagne förhoppningarne att läsa i deras blickar.

Gustaf Adolf betraktade en stund strängt och hotande sina lömske fiender. Derpå sade han:

»Hvilket straff tron I eder hafva förtjent?»

Munkarne tego. Det var tyst i hela församlingen. Efter åter några ögonblicks betänkande fortfor konungen:

»I ären frie; jag vill eder intet ondt på deuna fridens dag, men ...»

»Ers majestät», vågade Torstensson afbryta, »hvad nu! En lönnmördare gifven I friheten, på det han åter må kunna höja mordvapnet mot er!»

»Till galgen med skurkarne!» skreko protestanterne och öfverröstade alldeles katolikernes bön om nåd. »Häng de uslingarne, det fördömda jesuitpacket!»

Gustaf Adolf väntade en stund till dess sorlet afstannat. Då sade han, och hans manliga stämma hördes nästan af alla:

»På denna fridens afton vill jag ej se blod. Jag vill glömma hämnden. Desse munkar äro frie, dock må de aldrig mera visa sig i min närhet vid äfventyr att *då* blifva straffade för hvad de *nu* begått. Väanden tillbaka till edert kloster och firen med andakt eder julhelg.»

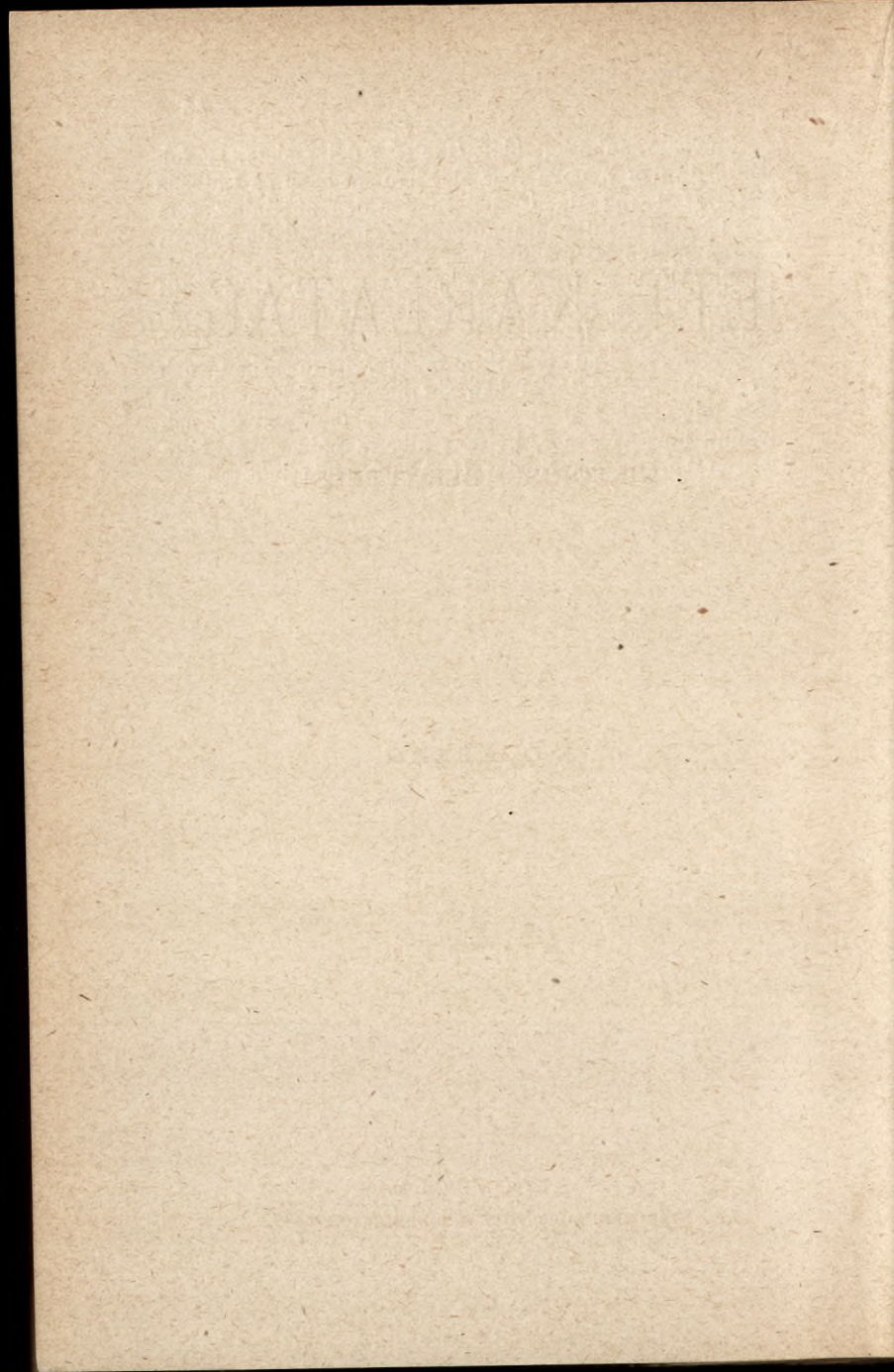
Munkarne sågo på hvarandra en stund. De trodde knappt sina öron, men förvissades om att de verkligen hade sin frihet, när de sågo soldaterne draga sig undan. Det var underliga känslor, som uppstego i deras bröst, när de på julaftonen vandrade utefter Rhenfloden till sitt kloster, och Antonius uttryckte allas tanke, då han sade:

»Nu fins ej mera än fem medlemmar i det der augsburgerförbundet.»

Denna julafton blef Gustaf Adolfs sista, ty följande år den 6 november slöt han sin bana på Lützens fält. Han red då i spetsen för den afdelning, som ryttmästar Ståhlkrantz anförde, och bland de bussar, som omgäfvos honom närmast märktes den gamle korporalen Tobias Larm. Denne återvände aldrig till fäderneslandet, ty vid Leipzig slöt han under Torstensson sin vackra lefnad.

Men Konrad Ståhlkrantz öfverlefde kriget, och efter sluten fred begaf han sig hem till fäderneslandet med sin maka, den fagra Isabella de Talavera, och tvenne hurtige söner, hvilkas största nöje var att höra fadren berätta om Gustaf II Adolfs sista julafton.

ETT KARLATAG.

HISTORISK BERÄTTELSE

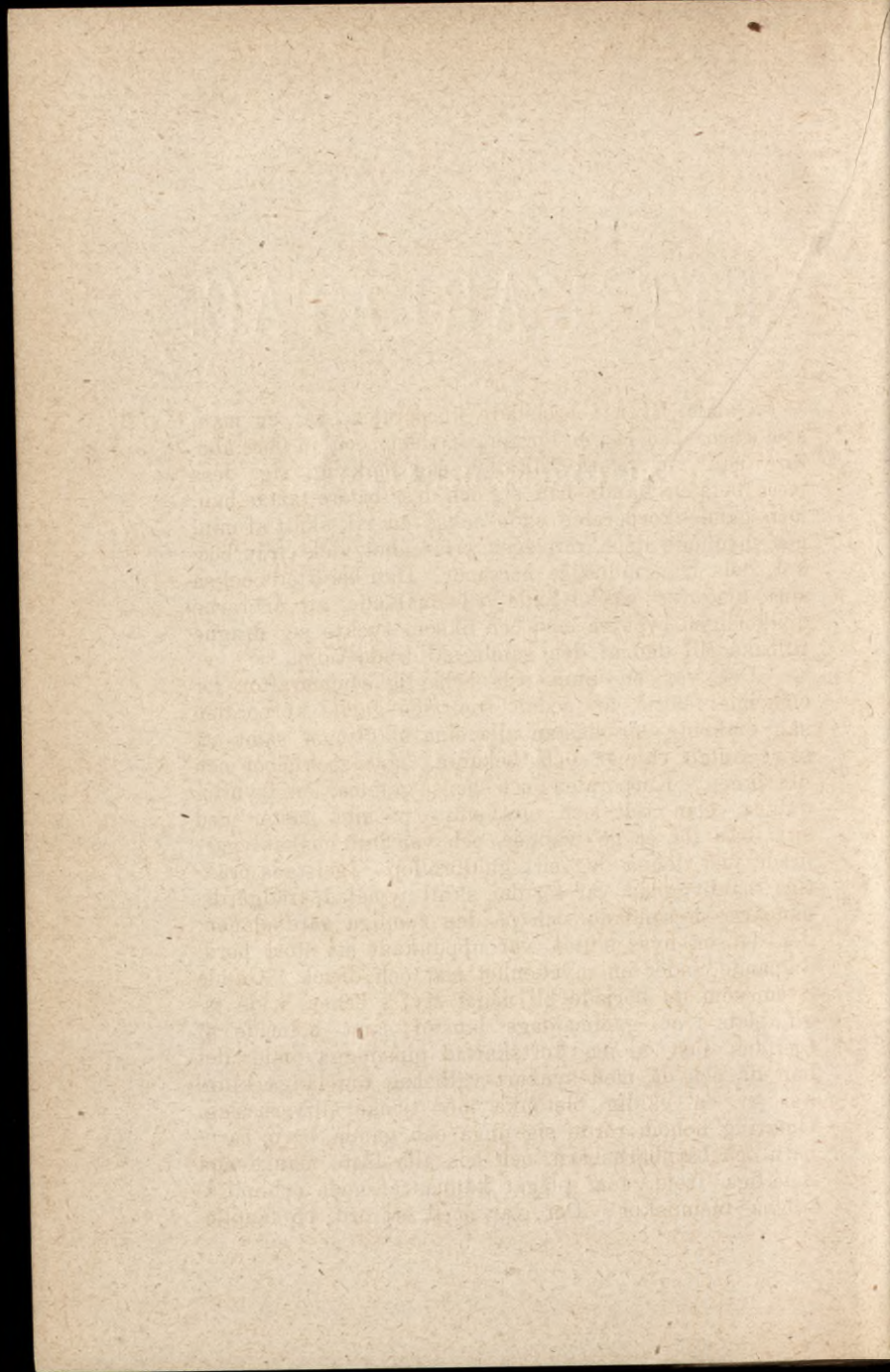
AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION 1882

1.

Gamle Sven i Igelstad, korporalen, var en man, som gerna talade om förgångna tider, och ju flere åhörare han vid dessa tillfällen såg omkring sig, dess mera belåten kände han sig och dess bättre talade han. Den gamle korporalen egde också en rik skatt af minnen, hemtade dels från egen erfarenhet, dels från böcker, dels från muntliga hörsagor. Han berättade också sina historier så lefvande och målande, att åhörarne ovilkorligen rycktes med och liksom tyckte sig dragne tillbaka till den af den gamle skildrade tiden.

Det var en ljum och behaglig sommarafton för omkring femtio år sedan som den gamle korporalen såg omkring sig nästan alla sina släktingar samt ett stort antal vänner och bekanta, både socknebor och utsocknes. Korporalen och hans gumma, en fryntlig qvinna, som tidt och ofta stötte på sina gäster med sitt: »Ta för er go' vänner, och var inte buskablyga», firade just denna dag sitt guldbryllup. Igelstads präktiga manbyggnad var för den skull nymålrad, trädgårdsgångarne nysandade, och på den rymliga gårdsplanen, der dansen nyss slutat, var uppdukadt ett stort bord, dignande under en myckenhet mat och dryck. Gamle Sven, som nu började bli något styf i benen, hade tagit plats i en gammaldags länstol samt bolmade af hjertans lust ur en kortskaftad pipsnugga under det han då och då med synbart välbehag tog långa klunkar ur en väldig ölstänka med tjocka silfverbeslag. Omkring honom rörde sig unga och gamla, barn, barnbarn och barnbarnsbarn, och hos alla läste man denna innerliga fröjd, som plägar kännas af goda och pligt-trogna menniskor. Det var, med ett ord, en familje-

och vänfest, som Romfartuna socken icke sett maken till på många Herrans år.

Under det ungdomens ystra stoj och de äldres uppslupna skämt voro som lifligast, utropade en vacker tolfårig pojke, under det han sprang fram till korporalen och slog sina armar om den gamles knä:

»Farfar, kommer du ihåg att du för åtta da'r sedan lofyade att berätta om hur det gick till när du fick den här gården af kungen. Det var på ett besynnerligt sätt, sa' du.»

»Kära barn», svarade gamle korporalen och klappade barnets hufvud, »jag fick gården på vanligt sätt, genom arf, och inte af någon kung, utan af far min, liksom din far en gång ska' ha den efter mig. Det var vår stamfader, ryttaren Thomas Larsson, som fick den af konung Gustaf II Adolf. Så här såg den konungen ut», fortfor den gamle och slog upp ölstänkans lock, på hvilken hjeltens bild var preglad. »Nå, efter som du, pojke, påmint mig derom, så vill jag förtälja historien från början till slut, om I alla viljen höra på.»

»Ja, ja», ropades det af alla, lekarne afstannade och skämtet tystnade, och snart suto alla i spänd väntan kring den gamle knekten. Sedan denne låtit fylla ölstänkan till brädden samt åter stoppat snuggan, började han sin berättelse. Den lydde så:

Det var i januari månad år 1612. Väderleken var kall och ruskig, och den, som inte behöfde vara utomhus, höll sig gerna i stugan framför den sprakande spiseelden. Då och då kom ett snöfall och bredde sitt hvita skimrande täcke öfver den frusna marken. Långt inne från skogarne, som voro mycket tätare då än nu, hördes stundom vargarnes tjut, och det hände ej sällan, att någon af desse vilde bestar vågade sig ända fram till gårdarne när hungern alltför oemotståndligt ansatte dem. Nästan från hvarje by hördes också klagomål öfver att de glupska djuren rifvit och bortsläpat så och så många får. Ja, en dag vid nyårstiden hade de till och med gripit en tio års gammal flicka, dotter till en byskomakare, och ätit upp henne. För denna orsaks skull hade också flera bya-

lag sammansatt sig till skullgång och det med den lyckliga utgång, att inalles tolf stora vargar hemförts.

Thomas Larsson hette en käck ryttare vid upländingarne. Han var den skickligaste vargjägaren i hela landskapet, och på sina skidor kunde han, till och med ensam om det gällde, följa de rofgriga djuren långt inne i skogens djupaste snår. Han hade för den skull ett mäga stort anseende inom socknen, ty då för tiden satte folket mycket större värde på manliga idrotter än nu. »Bondekungen», det var Karl IX, hade också en gång, då han, som vanligt, med blott några få män, var ute och reste, och dervid anförts af en flock vargar, som på sistone drefvos på flykten af den tillskyndande Thomas, då blott en yngling, sagt om honom, att han var den käckaste pojke, han sett, samt gifvit honom en liten penningssumma i belöning. Sparsam och mån om framtiden, gömde Thomas omsorgsfullt den kungliga gåfvan och skyndade, då han uppnått myndig ålder, att för den bygga upp sin lilla trefliga stuga just i brynet af den väldiga skog, som sträckte sig ända fram till Igelstadhemmanets rymliga gårdsplan. När stugan var färdig, ärilen bastant murad och de enkla möblerna, som han ärft efter fadern, inflyttade, tog den raske pojken värfning vid »Uplands ryttare» och gifte sig året derpå med en rask och dugtig jänta, som ända från sin tidigaste barndom fått lära sig att »frukta Gud och ära konungen» samt derjemte ordentligt kunde sköta ett hushåll. Vid tiden för denna berättelse hade Thomas varit gift i fem år.

»Det är besynnerligt så länge Thomas dröjer», numlade ryttarhustrun för sig sjelf, under det hon som bäst styrde och ställde om sitt hus, derunder icke förgätande att då och då hafva ett vaksamt öga på Thomas den yngre, som hojtade och skrek af alla krafter, i det han dängde och slängde åt alla sidor med en gammal rostig sabel, som icke varit ur skidan på många år. »Skulle någon olycka hafva händt honom? Vargarne äro nu flere än under föregående år och Thomas är ensam. Nej!» utbrast hon strax derpå och log så godt åt den ifrige pojken, som till motståndare utkorat den hårda spishällen och hamrade på den af alla

krafter, allt under det han skrek och väsnades, »ännu aldrig har han svikit. Bössan är god och en så snabb skidlöpare får man söka efter i många kyrksocknar. Gud beskyddar honom nog.»

Hon hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då några skarpa skrapningar från förstuguqvisten kommo henne att uppmärksamt lyssna. Var det mannen, som kom, eller var det någon annan? Kanske ett budskap, bådande olycka? Hon kände sig i en hast så bekländ, att hon för några ögonblick måste stödja sig mot soffkanten. Slutligen öppnades dörren. En snöhöljd gestalt täckte hela öppningen och från gestalten hördes blott detta dämpade utrop:

»Uff! Det var mig en best att vara tung.»

Med dessa ord kastade den inträdande, som icke var någon annan än ryttaren Thomas Larsson, en väldig djurkropp i golvet med den verkan, att Lill-Thomas, som annars icke ryggade tillbaka ens för smällen af faderns »krigsgevär», förskräckt sprang och gömde sig under sängen.

»Det var mig en best att vara tung», sade ryttaren och satte sig på den väggfasta bänken under gaffelfönstret, »men en skön pels har han, Greta, gumman min, har du —»

»Herre Gud», utropade hustrun, då hon såg att mannens arm var blodig, »du är sårad, Thomas!»

»Åh, det är inte så farligt heller», sade denne skrattande. »Den der besten, en af de störste vargar, som jag någonsin sett, kom mig in på lifvet och högg tag om armen. Men jag högg honom i stället i skallemejan så att han dog utan att säga så mycket som ett halft ord en gång. Så att nu», fortfor han och sparkade till vargen, »ska' den der inte mera röfva bort våra får och hundar.»

Då Lill-Thomas såg hur fadren behandlade odjuret, vågade han sig ändteligen fram, och många minuter hade icke gått till ända förrän vargen fick efterträda spiselhällen.

Mor Greta höll just på att sätta fram det enkla aftonmålet, då hårda skrapningar för andra gången

hördes utanför stugan under det att någon bultade på dörren.

»Hvem kan det vara», hviskade hustrun och såg ängsligt på sin man.

»Det är svårt att veta», sade denne, under det han steg upp för att öppna. Mor Greta hörde ett hviskande samtal i yttre dörren, och kort derefter inträdde Thomas, åtföljd af en främmande person. Sedan denne skakat snön af sig och med god smak njutit af det fräsande öl, som ryttarhustrun bjöd honom, sade han:

»Thomas Larsson, jag är en af konungens utskickade, för att båda dig att ofred utbrutit. Den illasinnade juten vill inte lemna oss i fred. Han har infallit i Småland och härjar allt hvad tygen hålla. Det är nu vår konungs befällning att Uplands ryttare skola i öfvermorgon samlas i Upsala för att afgå till hufvudstaden. Är du färdig, Thomas Larsson?»

Under det främlingen talade hade Gretas kinder bleknat mer och mer. Hennes barm häfde sig våldsamt och en våldsam skälfnung genomlade hennes lemmar. Då hon inför altaret i Romfartuna kyrka för fem år sedan svor den kække ryttaren trohet för hela lifvet, hade hon visserligen gjort sig förtrogen med att den stund kunde komma då pligten skulle rycka honom från hemmet, men aldrig hade hon föreställt sig att det skulle ske så hastigt. Blott några timmar till fick han vistas hos maka och son, sedan måste han bort, kanske för alltid. Det var tanken härpå, som kom henne att ängslas. Thomas såg det och äfven han led af att så fort behöfva skiljas från det käraste han egde på jorden. Men Thomas Larsson var en man i detta ords egentliga betydelse och som en man uppförde han sig.

»När fäderneslandet är i fara och konungen bjuder oss att gå ut till dess försvar, måste en ärlig soldat lyda», sade han och såg på hustrun kärleksfullt. »Det är Gud allena som leder våra öden. Utan hans vilja skall intet ondt vederfaras oss.»

Sedan budbäraren blifvit väl förplägad skyndade han bort, ty enligt egen utsago hade han flera uppbåd att göra.

Den qvällen och den natten voro de allvarsamma-
ste stunder den lilla ryttarfamiljen haft på fem år, och
när morgonsolen vänligt tittade in genom de små fön-
sterrutorne, lyste hennes strålar på en enda sofvande,
Thomas den yngre.

Solen stod redan i sin middagshöjd då ryttaren
Thomas, rustad till sin långa färd, trädde ut ur stu-
gan. Omkring denne hade samlat sig folk från alla
kanter ty den stora nyheten om ofredens begynnelse
hade spridit sig med blixstens hastighet.

»Stackars Greta», sade en gammal qvinna och tor-
kade bort ett par tårar, som banade sig väg utefter
kinderna. »Jag minnes så väl när hon inte var längre
än en aln! Och så skulle hon så snart få den sorgen
att — —»

»Ah, nu pratar mor Brita i vädret», afbröt en
axelbred bonde i det han armbågade sig fram genom
mängden. »Är det värdt att lipa för att ens karl går i
fält! Skam åt den, som sviker när landet är i fara.
Till honom vill jag inte säga: »Guds fred» om han
kommer inom min stugdörr!»

»Rätt taladt, fader Hans», inföll en annan. »Jag
har hört så mycket berättas om ofreden i kung Göstas
tid, att, om jag inte vore så gammal, skulle jag, san-
nerligen vid Gud, gå med i denna stunden, helst som
det gäller den förrädiske juten. Men, se, der kommer
ju Thomas med käring och pojke! Ack, hvad hon
måtte ha gråtit, stackars människa! Det gör mig rig-
tigt ondt att se henne.»

När Thomas Larsson trädde ut på förstuguqvisten,
mottogs han af ett högljudt sorl från de församlade.

»Gånge det dig väl både i tid och evighet», sade
sockenpresten, som just i detsamma kom till platsen,
»och visa att du är en manhaftig och rätträdig soldat.»

»Tack, det vill jag visst», svarade Thomas Lars-
son, som vid dessa prestens ord kände sig helt vek
om hjertat. »Nog ska' jag klå om juten efter bästa
förmåga, alltid.»

I detta ögonblick framkörde den släde, på hvil-
ken Thomas skulle färdas till Upsala. Afskedets sista
ögonblick var inne.

»Färväl, kära hustru», sade den manhaftige ryt-taren och slöt Greta i sina armar. »Se så, torka nu dina tårar! Hvem vet om jag inte några år härefter kommer tillbaka såsom rik karl. Det vet ingen, ser du, hvad som kan hända i fält.»

»Det qvittar mig lika, antingen du vänder tillbaka rik eller fattig», sade Greta snyftande, »blott att jag får dig åter. Se, här är pojken, gif honom din väl-signelse!»

Fadren tryckte Lill-Thomas så fast intill sig, att pojken, som icke var van vid en dylik bastant om-famning, började skrika och sprattla med både armar och ben.

»Jo, du blir just en schön krigsman, du», sade fa-dren skrattande, i det han satte ned pojken på mar-ken. »Färväl, go' vänner», fortfor han och vände sig till det omkring stående folket. »Är det någon, som hyser agg till mig, så låt det fara nu!»

»Nej, vi hysa intet agg till dig», sade ett tjog röster, och när dessa tystnat fortfor en grof basstämma, tillhörig en bland socknens förmögnaste hemmansegare, som i detsamma steg fram och bjöd ryttaren handen:

»Vi unna dig allt möjligt godt, Thomas Larsson. Dock kännes det litet dystert att du ska' lemna oss, för si den tanken har i natt farit in i min skalle, hvem som nu ska' freda oss för de glupske vargarne! In-gen såsom du har kunnat det, skulle jag tro.»

»Tack för edert erkännande, fader Bengt», sade Thomas och besvarade den gamle bondens kraftiga handslag; »men nog menar jag att det väl ska' fin-nas någon som — — —»

»Jag vill följa med far; jag vill med — — åka — —» skrek i detsamma Thomas den yngre, under det han med de späda armarne klängde sig fast vid fadrens långa, blankskurade pamp. »Mor, jag vill följa med!»

»Nej, min gosse, det går inte an», sade modren, under det hon med mildt våld lösgjorde gossens ar-mar. »Kom, så ska' vi gå in och hugga hufvudet af vargen, så att han inte mer kan bita oss. Kom!»

Och med dessa ord tog hon den gråtande Lill-Thomas i sina armar och skyndade in i stugan. När hon kom ut igen satt ryttaren redan i släden. En klatsch, och den ilade hastigt bort.

Efter några hjertliga trösteord till den sorgsna mor Greta, som alla tyckte om just därför att hon alltid visat sig såsom ett mönster för en god hustru, åtskildes folket. Hvar och en gick till sina bestyr. Endast Greta stod kvar på den lilla förstuvisten ända till dess släden, som der och hvar skyntade fram mellan de nakna träden, försvunnit i en krökning af vägen. Med en djup suck och ett andäktigt: »Gud beskydde dig,» trädde hon derpå in i stugan, der Lill-Thomas, som med barnets vanliga sorglöshet redan glömt förtreten öfver att ej få medfölja fadren, var i full fart med att af alla krafter, så att svetten bokstafligen rann utför hans friska runda kinder, hamra på den döde vargen.

2.

Konung Karl IX lefde icke lång tid efter det så kallade kalmarkriget, som nästan af sig sjelft afstannade på hösten 1611. Stadd på resa till Stockholm, kom han icke längre än till Nyköping. Der utandades den kraftfulle Karl, »bondekonungen», som häfderne älska att benämna honom just för hans omsorg om den svenske allmogen, af hvilken han också var allmänt afhållen, sin sista suck den 30 oktober ofvan skrifna år.

Ehuru ännu vid unga år förklarades dock Gustaf II Adolf för »varaktig», det vill säga myndig, och tillträdde regeringen, sedan hans äldre broder, Karl Filip, en furste, som mera älskade lugnet än verldsbullret, afsagt sig sina anspråk på thronen. Den unge konungen visade redan vid så unga år att han egde en skarp blick när det gällde att söka upp den verkliga förtjensten derigenom att han till sin rikskansler, det

är närmaste man, tog den blott 28-årige Axel Oxenstjerna, ett val, hvilket så väl han som det svenska folket icke en enda timme behöfde ångra.

Gustaf Adolf önskade af upprigtigaste hjerta att kunna bevara freden, men icke så Danmarks unge och stridslystne konung, Kristian IV. Kriget uppblussade ånyo. Under det vinterfälttåg, som nu fördes hade danskarne för det mesta endast motgångar. Fåfångt försökte konung Kristian sina krafter mot Gullbergs fäste. Han måste med stor förlust draga sig derifrån. Till råga på olyckan blef han oförmodadt under marschen anfallen af svenskarne, hvilka anfördes af hertig Johan. Det kom till ett blodigt fältslag i hvilket Kristian var nära att tillfångatagas. Kristian Barnekow, en dansk ädling, lemnade i sista ögonblicket konungen sin häst. Några minuter derefter blef han nedhuggen af de förföljande svenskarne.

Samtidigt med dessa tilldragelser i Halland och Vestergötland befann sig Gustaf Adolf i Göinge härad af norra Skåne, der han härjade och intog några fasta platser. Men länge kunde han icke uppehålla sig i dessa trakter emedan danskarne nalkades med betydligt öfverlägsen styrka. Den svenske konungen drog sig för den skull mot norr. Framkommen till den tillfrusna Vidsjön (Vittsjön, skrifva somlige), höll han en kort rast, som blef honom rätt dyr, ja, till och med var nära att kosta honom lifvet.

På en från Vidsjöns södra strand utskjutande, smal landtunga låg en rödmålad stuga. Den, så väl som nästan alla byggnader i trakten, hade varit utsatta för krigets verkningar. Halfva torftaket var instörtadt, ena gafveln kolad samt här och der bränd. Icke ett enda fönster af de tre, som funnos, var helt.

Före krigets utbrott hade i denna afsides belägna boning funnits menniskor, lyckliga med det lilla, som sjön och åkertäppan lemnade åt dem. Stugans invånare, en medelålders enka med sin femtonårige son, bommade till fönster och dörrar i den dåraktiga tron,

att detta skulle hejda fienden, och flydde en bister natt öfver den snöiga isen. Men innan de hunno till någon menskelig boning, kom den svenska förtruppen och stängde vägen. Enkans son, en modig och stark pojke för sina år, satte sig, oaktadt modrens enträgna uppmaning, till motvärn och blef efter ett käckt försvar nedhuggen. Två dagar derefter hittade en svensk ströfkår, anford af Gustaf Adolf sjelf, modrens stelfrusna lik bredvid sonens. Hon hade icke velat öfvergifva den döende sonen i hans sista kamp, och döden, den stela, kalla döden, smög sig så småningom också öfver henne.

Den delen af stugan, som inrymde spiseln, stod ännu qvar. Hit hade också en afdelning af Uplands ryttare tagit sin tillflykt och uppgjort en flammande eld till skydd mot den bistra kölden. Det lilla hemmet hade fordom varit ganska snyggt såsom det syntes. Nu var taket svärtadt, stolar och bord sönderbrutne, sängen, som hade sin plats vid långväggen, egde blott tre ben, de få tarfliga sängkläder, som påträffats, hade tagits såsom ett godt pris.

Omkring tio ryttare befunno sig i stugan. Somliga af dem hade tagit plats i spiseln, och de mådde bäst när lågorne så att säga slickade deras hoptofvade hår och skägg. En del låg på golvet med hästtacken under sig. Ett par suto på hvar sin huggkubbe och voro ifrigt sysselsatte med att med sina skarpa värjor klyfva stolarne, hvilkas bitar sedermera kastades i lågorne. Den trebenta sängen hade inkräktats af en stor och ståtlig ryttare, som hade all möjlig möda i verlden att hålla jernvigten. Aldrig så litet han rörde på sig hotade sängen att störta omkull. Det hela såg så genomlöjligt ut, att en af de i spiseln sittande ryttarne ovilkorligen gaf till ett gapskratt.

»Hvad skrattar du åt, Nisse», sporde mannen i sängen. »Tycker du att jag har det för beqvämt?»

»Jo, du har allt till en god del rätt, Thomas Larsson», sade ryttaren i spiseln, under det han åter skratade högljudt. »Du har det ungefär likadant nu som i går, då du fick majorens uttjente krake. Jag tror inte att han är gängligare än den der sängen.»

»Majorens gamle krake, ja», inföll en af de på golfvet liggande ryttarne, »det var inte i går första gången som han kastade sin man i snödrifvan. Jag minnes väl då jag red på honom för åtta dagar sedan. Men», fortfor han och skrattade högt, han också, »den kullerbytta, som jag gjorde, var inte på långt när så katig som Thomas Larssons i går eftermiddag. Stormhatten, flintbössan och pilen flögo...»

»Jag ska' ge dig för flyga, jag», utbrast Thomas och gjorde, vid det han skulle springa upp, en så hastig rörelse, att den trebenta sängen tog en öfverhaling. Som en boll rullade den manhaftige ryttaren utåt golfvet. En skallande skrattsalfva belönade hans ofrivilliga färd.

Gröngul i ansigtet af luttar förargelse reste sig Thomas Larsson och gick fram till den ännu med full hals skrattande Nisse.

»Skrattar bäst, som skrattar sist», sade Thomas och knöt sin väldiga näfve framför kamratens näsa.

»Hå, hå, det är inte så alldeles farligt heller som det ser ut», svarade denne i gäckande ton, som ännu mera retade Thomas.

»Ja, det ska' du bli varse, ynkrygg», skrek denne till och lade sin hand tungt på Nils' skuldra. Nils sprang ned som en fjeder och sannolikt skulle det blifva envig af så framt icke tvenne handfaste ryttare gått emellan.

»Hvad är detta för ett fasligt spektakel», sade den ene. »Spar edra krafter till dess de bättre behöfvas.»

»Han har skymfat mig», sade Thomas, under det hans ögon glödde af hämndlust, »och ännu aldrig har jag lemnat en skymf ohämnad. Ur vägen, annars få ni sjelfve stryk!»

Thomas var riktigt uppretad, det sågo alla, och att leken skulle sluta på ett blodigt sätt, det låg för dem i öppen dag. Nu gällde det blott att vinna tid, ty om Gustaf Adolf fick veta af striden skulle han icke underlåta att strängt straffa båda kämparne om de lefde.

Då ryttaren Nils märkte att det skulle bli allvar af intog han en afvaktande ställning. Det fordna friska skrattet hade förstummats; mörk och hotande blickade han på Thomas, och det syntes tydligt att han var besluten att i det aldrig längsta hålla sin både i styrka och vighet öfverlägsne motståndare stången. Han behöfde icke vänta länge på anfallet.

»Ge rum», skrek Thomas till och knuffade undan de båda fredsmäklarne, så att den ene af dem satte 'en rofva' rätt framför spiseln och den andre tumlade hufvudstupa öfver den trebenta sängen. »Det är inte första gången som du gäckas med mig, men nu...»

Han fullbordade icke meningen utan lyfte högra knytnäfven för att slå till. Men slaget föll icke. Larmtrumman och trumpeternas ljud kallade kämparne ut.

»Dansken är öfver oss», ropade i detsamma en underofficer, i det han störtade in. »Fort till fanorne! I skolen följa med kungen!»

»Träffar dig nog en annan gång», mumlade Thomas Larson, som alls icke förifrade sig, när det gällde uppbrott.

Hela den svenska hären stod uppställd på isen, och söderifrån närmade sig det fiendtliga rytteriet i sporrstreck för att anfälla. Konungen sjelf, i spetsen för uppländingarne, betäckte återtåget.

Vinden hade stillnat och snön föll i allt tätare flingor, döljande den väg, som under de föregående dagarne hade »tagits upp». Detta gjorde så mycket att de förföljande danskarne icke tordes gå på så djerft, som annars troligtvis skulle varit fallet. De höllo sig på vederbörligt afstånd, då och då sändande kulor in i de svenska leden. En sådan flög så tätt förbi Thomas Larsson, som red blott ett par alnar ifrån konungen, att han ofrivilligt ryckte till. Kulan slungade en ryttare ett par led längre fram till marken.

»Hvem var det som föll?» sporde konungen.

»Nisse Lod, ers majestät», svarade en underofficer.

Thomas Larsson, som hörde detta namn, ryckte denna gång till vida häftigare än när kulan for förbi honom.

»Nisse Lod», mumlade han för sig sjelf. »Han har således undgått min hämnd.»

Bredvid Thomas red den ryttare, som gjort kullerbyttan öfver sängen. Han förstod Larssons tankar och sade:

»Ska' han dö, utan att ha fått din förlåtelse?»

Detta enkla spörsmål hade på Thomas en underlig verkan. Det bistra uttrycket, som allt sedan grälet i stugan legat öfver hans anlete, försvann, och hans stämma var vek som ett barns, då han svarade:

»Du har rätt, han ska' ej dö på detta sätt. Men hvar är han?»

»Här», och med dessa ord pekade den gamle ryttaren på en häst och en karl, som lågo orörlige ett stycke derifrån.

Som en pil var Thomas af hästen och framme vid den fallne. Denne slog upp ögonen just som Larson böjde sig ned öfver honom.

»Här»... stönade han och lade handen på venstra sidan. »Träffade säkert. Ingen hjälp!... Förlåtelse...»

»Den har du», sade Thomas och grep den fallnes hand. »Men kan du förlåta mig min häftighet?»

Ett knappt hörbart »ja» nådde Larssons spända örhinnor. Derpå följde några krampaktiga rörelser, och så var det slut. Men lättare till sinnes skyndade sig Thomas Larsson att hinna upp de sina.

Konungen hade emellertid påskyndat truppens marsch, och när de förföljande danskarne märkte detta, gjorde de sammanledes. Det blef en jagt utefter isen, som icke var utan sin egendomlighet.

»Ers majestät», ropade Per Banér, då Gustaf Adolf i sin ifver red för långt åt sidan, »isen kan der vara osäker.»

»Åh lappri», sade konungen skrattande. »Icke blir det väl min lott att drunkna.»

Men han hade knappt hunnit få sista ordet öfver läpparne då isen brast med ett dån, som hördes ända bort till förföljarne, hvilket man kunde sluta sig till af det

jubelskri, som de upphäfde. Hästen och konungen störtade ned i den svarta skummande vaken, hvars böljor slogo högt öfver djurets hals.

»Konungen är i fara, rädda honom», ropade Per Banér och svingade sig af sin springare; men hur snabb han än var, förekom han dock af Thomas Larsson. Genast vid första tillbudet till olyckshändelsen hade Thomas kastat sig af hästen och låg redan på knä vid den svarta öppningen, då grefve Per hann fram.

»Eger du styrka nog att draga upp kungen, annars skall jag hjälpa dig», sade grefven.

»Åh nej», inföll Thomas pustande, ty han hade just fått tag i konungens venstra arm, den han klände som i ett skrufståd, »jag reder mig nog sjelf.» Till konungen sade han: »Gör för all del fötterne lösa från stigbyglarne, annars är all räddning omöjlig. Grip sedan tag om min arm med den hand, som ers majestät har ledig, så ska' det väl med Guds hjälp gå för sig att få Sveriges konung på det torra igen.»

En sådan frispråkighet hade icke Thomas Larsson under vanliga omständigheter vågat sig på. Men faran, den tvådubbla faran, ty bakom hotade fiendernes kulor och lansar, gjorde att han alldeles glömde bruket.

»Bra, min käre Thomas», pustade konungen, under det han, sedan fötterne väl blifvit frigjorde från stigbyglarne, grep med båda händerne om ryttarens arm. Det ansträngande arbetet i vattnet hade till en stor del medtagit hans krafter.

Hittills hade allt gått väl, men nu kom det svåraste ögonblicket, nemligen att draga upp konungen. Den snö, som fallit, var icke heller af sådan tjocklek, att en fot kunde finna fäste i den, och under den var isen glatt och hal. Men Thomas Larsson saknade icke djerfhet, och han försökte, sporrad af tanken, att han, den simple ryttaren, nu höll Sveriges konungs lif så godt som i sina händer. För den skull tryckte han de jernskodde hälarne genom snön och ned i isen så kraftigt han kunde. Han fick verkligen fäste, och nu var det för honom, den starke och härdade mannen, en småsak, att draga upp Gustaf Adolf. Hästen måste lemnas åt sitt öde.

Men knappt hade konungen, genomvåt och till hälften stelfrusen, kommit upp på isen igen, förrän ett ursinnigt stridsrop höjdes bakom ryttarskaran. Det var det fiendtliga kavalleriet, som ryckte an för att gripa sitt säkra byte. Men de svenske ryttarne läto icke taga sig så lätt. Medan hälften af truppen ryckte tillbaka, vände den andra hälften sig emot danskarne och lyckades sålunda att hejda deras framfart. En timme derefter var den svenska truppstyrkan räddad.

Utan att gifva sig tid att byta om kläder, befälde Gustaf Adolf att ryttaren Thomas Larsson skulle träda fram för fronten. Han gjorde så, och mottogs af konungen med följande ord, hvilka hördes af hela ryttartruppen:

»Sveriges konungs lif här i dag varit i fara, och endast genom din rådighet har det blifvit frälst. Se här», fortfor han och spände silfverbältet från midjan, »tag detta som ett evärdeligt minne af denna dag. Jag menar att ditt tag var ett äkta karlatag, och få äro de, som kunna göra det efter.»

När soldaterna förnummo konungens rättframma ord, hurrade de alla. Vid ett tecken af konungens hand tystnade dock jublet som genom ett trollslag.

»Du bor ju i Igelstad?» sade konungen vidare.

»Ja, ers majestät.»

»Har du hustru?»

»Ja, och dertill en pojke, som i rappet är fem år, en pigg och gladlynt en, som jag ämnar sätta i mitt ställe, när ålderdomen kommer.»

Dessa ord gjorde synbarligen ett godt intryck på Gustaf Adolf.

»Hör, grefve», sade han sakta till Per Banér, »Igelstad är ju ett fullt hemman?»

»Det är just så stort», ljöd Banérs svar.

»Och dertill kronohemman?» fortfor konungen.

»Ja.»

Mera talade icke konungen om den saken, utan helsade vänligt på trupperne samt begaf sig till sitt kvartér, der han ömsade kläder och tog sig en välbehöflig hvila.

Från den dagen var Thomas Larsson ett föremål

för ännu större uppmärksamhet än tillförne, och der-till bidrog, egendomligt nog, i främsta rummet det vackra och särdeles dyrbara silfverskärpet.

3.

I en liten och oansenlig hallandsby, Knäred, vid stranden af Lagaån slöts året derefter den för Sverige särdeles hårda freden. Men landet var nästan utmat-tadt, så att hvar och en längtade efter dagar af lugn, icke minst den unge konungen, som redan var allvar-ligt betänkt på att taga itu med landets inre för-valtning.

Det var en dag i början af juni månad år 1613. Solen sken så varmt, böljorna glindrade som om mil-lioner diamanter summit på deras yta, och i skogarne slogo trastarne sina djerfva drillar. Äfven menniskan kände sig förnygrad vid naturens pånyttfödelse ur den långa vintersömmen.

I den lilla stugan på Igelstads egor var allt sig likt sedan vi lemnade den. Något öfver ett år har förflutit sedan dess. Lill-Thomas hade vuxit betyd-ligt och förde nu med kraftigare arm den gamla för-rostade pampen, hvilken han nu merendels använde mot ilskne hundar och kattor, ty af dessa djur vim-lade det i trakten.

Det började lida mot qvällningen. Solen sjönk allt djupare och lemnade efter sig ett skarpt rödaktigt skimmer öfver vestra himlahvalfvet, just ett sådant skimmer, som anses bebåda storm och oväder. Grubb-lande och med hufvudet lutadt i ena handen, satt mor Greta vid det lilla fönster, som vette utåt landsvägen, under det pojken som vanligt hojtade och skrek i den ena vrån efter den andra.

»Ingen underrättelse på nära ett halft år», mun-lade hon för sig sjelf. »Hvad skall jag tro? Lefver han, eller...»

Hon uttalade icke meningen. I stället satte hon

båda händerna för ansigtet och grät, grät vid den bittra tanken på att vara enka. Ändteligen upplyfte hon hufvudet och kastade en hastig blick utåt. Hvad hon der såg kom henne att obehagligt rycka till samt skynda ifrån fönstret.

»Han kommer igen, den efterhängsne», sade hon halfhögt för sig sjelf. »Ack, att jag inte kan bli honom qvitt!»

Dörren öppnades i detsamma och en groflemmad karl, hemmanets arrendator, steg in.

»Har det kommit något bref ännu?» frågade arrendatorn i gäckande ton.

»Nej», svarade Greta ängsligt. »Det behöfves nog lång tid för ett bref att gå ända från Småland och hit.»

»Ja, men inte ett helt halfår vill jag tro», inföll mannen. Och han fortfor: »Har du tagit reson ännu Greta? Kan du inte förstå att Thomas stupat, eftersom han ej låtit dig få någon underrättelse från sig! Besinna dig väl, ty i dag vill jag ha ett sista afgörande svar. Betänk bara att du är utfattig och att pojken din behöfver uppfostran, om du nödvändigt vill att han ska' gå i fadrens fotspår. Gif mig din hand, och du ska' så snart som möjligt få flytta in i Igelstads präktiga byggnad. Du vet också, att arrenderandet af detta goda kronohemman gifver mig en ganska rundlig inkomst, så nog tycker jag, att du ska' finna dig bättre deruppe än här i detta kyffe med sprickor i väggarne och stora hål i taket. Se så, säg 'ja' först som sist och stå ej så rakt i vägen för din jordiska lycka.»

»Inte blir det min lycka om jag gifter mig med dig, Lars Mattsson», svarade Greta långsamt, under det hon drog undan den hand, som arrendatorn ville fatta. »Nej, Lars, det skulle bara bli min olycka i stället. Tänk om Thomas lefde; hur skulle det se ut, om han komme hem och funne sin hustru som en annans! Nej, jag går aldrig in derpå.» Med dessa ord reste hon sig och fortfor: »Heldre må jag då i min fattigdom draga mig och pojken fram i denna torftiga stuga. Jag kan då hvarje afton lägga mig

med rent samvete, och detta är den bästa hufvudkudde, säger ett gammalt ordspråk. Der har du mitt sista afgörande svar, Lars Mattsson.»

Arrendatorn, som under det korta samtalet sjunkit ned på en stol, sprang upp med en vild ed på läpparne.

»Ända sedan jag för nära ett år sedan såg dig första gången, har jag fattat kärlek till dig», utbrast han. »Du måste bli min eller också gå under!»

»Gör ditt värsta», sade Greta stolt.

»Du får betänketid tills i morgon middag. Har du inte då gått in på mitt förslag låter jag vråka dig, pojken och allt bohaget ut på bara marken, ty så mycket är du skyldig, att du aldrig lär kunna betala det, och som du vet, så står den här stugan på kronohemmanets egor.»

Lill-Thomas, som hittills varit en stum åhörare, gick nu rakt fram till arrendatorn och hötte åt honom med pampen under det han sade:

»Om du inte lemnar mor i fred, så gör jag med dig, som jag gjorde med vargen, hvilken far sköt. Akta dig, elake man, för annars hugger jag hufvudet af dig.»

Modren skyndade att lägga sin hand öfver sonens läppar och derigenom tvinga honom att tiga.

»Den der vargungen har godt gry i sig», sade arrendatorn ilsket och gaf Thomas den yngre en så hotande blick, att pilten förskräckt sprang och gömde sig på sitt vanliga ställe under sängen. »Men det är väl inte så alldeles omöjligt att få bugt med honom.»

Med dessa ord gick han ut och smällde dörren så hårdt i lås efter sig, att den lilla stugan ordentligt skälfdde på sin grund.

Den natten sof inte mor Greta en endaste blund. Hur skulle hon handla? Hvad skulle morgondagen bära i sitt sköte?

Morgondagen kom, lika varm och strålande som dess föregångare, och födde glädje och hopp. Men i Gretas hjerta var det natt. Tankfull och med ögonen röda af gråt vandrade hon från den ena sysslan till den andra utan att kunna fullborda någondera. Och så kom middagen, den svåra stunden, och med den Lars Mattsson, åtföljd af tvenne karlar.

»Gode Gud, fräls mig», bad den stackars modren och föll på knä samt gömde hufvudet i sängtäcket.
»Förbarma dig öfver mig och min son!»

I samma ögonblick rycktes dörren upp och arrendatorn inträdde sedan han först gifvit sine följeslagare befallning att stanna utanför och vänta tills de blefvo inkallade. Vid åsynen af den bedjande qvinnan tog han visserligen ett steg tillbaka, men den hårda naturen vann ögonblicklig seger, och han sade, likväl sänkande sin röst så mycket han kunde:

»Nå, hur blir svaret?»

Den själsstrid, som Greta hade utstått, var förfärlig. Å ena sidan ett lif tillsamman med den förhatlige arrendatorn, å den andra en framtid, full af bekymmer och nöd. Och sonen, skulle han måhända icke duka under i nödens dagar! Men kanske fadern lefde! Ja, ett gladt hopp kom som en mild vestavind in i hennes beklämda hjerta, och det var under inflytelsen deraf som hon med säker röst sade:

»Mitt svar fick du i går!»

En brännande rodnad flög öfver arrendatorns anlete, och han ropade utåt:

»Kom in!»

Greta vacklade mot sängen och slog händerne för ansigtet. Hon ville icke se huru hennes bo sköflades. Men just i detta ögonblick utropade Lill-Thomas, som klängt upp i fönstret:

»Far!»

Greta störtade upp, arrendatorn bleknade, och hans medhjelpare sågo blott på hvarandra utan att kunna röra en enda sak.

En ryttare störtade fram så att dammet stod i högan sky; han kastade sig vigt af springaren och

rusade in samt kom just lagom för att mottaga sin af glädje svimmande hustru.

»Hvad vill detta säga?» sade han och såg förvånad än på arrendatorn, än på den medvetlösa hustrun. Väl försökte Lars Mattsson att slingra sig undan, men det lyckades icke, och han måste till slut i sine följeslagares närvaro bekänna allt.

Harmen kokade i Thomas' bröst, men han bemanade sig och sade, i det han framtog en pappersrulle:

»Här är konungens gåfvobref på Igelstads kronohemman, att egas af mig och mine efterkommande i evärdeliga tider. Nästa fardag får du flytta.»

Arrendatorn lommade af, i sitt sinne förbannande Thomas Larssons hemkomst.

»Och ännu, såsom I sen, käre släktingar och vänner, är Igelstad i larsonska familjens händer», slutade den gamle korporalen. »Låtom oss därför tömma en bottenbägare för den präktige ryttaren Thomas och för hans tag, som med rätta kan kallas, hvad Gustaf II Adolf sjelf kallade det, *ett karlatag*.»

BISKOP MÅNS I KROKEK

HISTORISK TECKNING

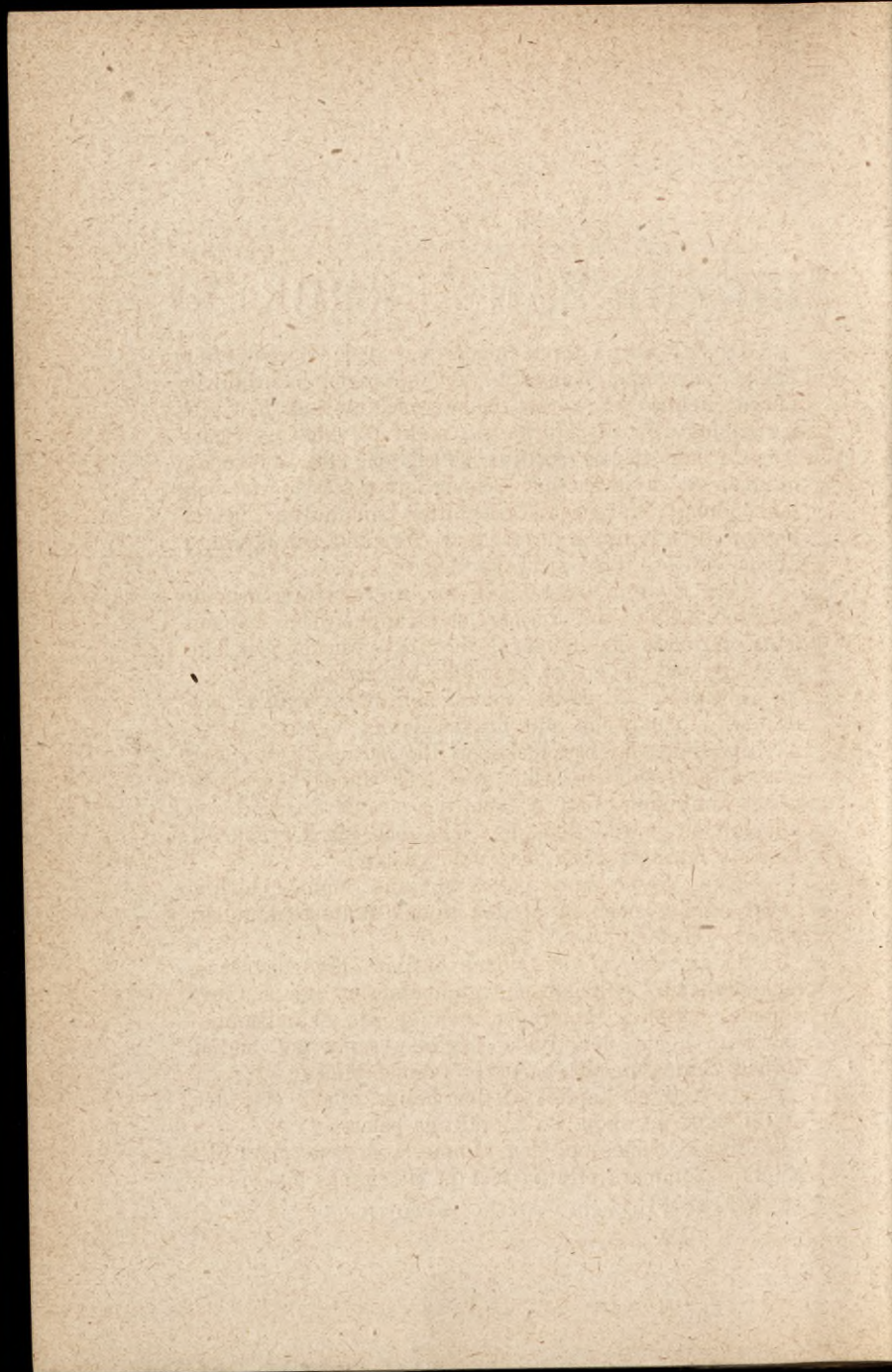
AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION 1882

Gustaf Vasas första gemål var död. Sorgen efter henne var icke långvarig, ty konungen hade aldrig älskat denna sin första maka, med hvilken han gift sig endast för att stärka sin makt på tronen. Snart började han därför att åter se sig om efter en annan qvinna, åt hvilken han kunde gifva sitt hjerta, och fann henne i Margareta Eriksdotter Lejonhufvud, 'framför sin tids jungfrur utmärkt af förstånd och fågring', såsom en författare uttrycker sig.

När konung Gustaf satt sig en sak före, genomdref han alltid sin vilja med en stränghet, som mången gång närmade sig hänsynslöshet, och var då just icke så noga med de medel, som han använde.

I Upsala tillreddes konungens andra bröllop, och med stor pomp och ståt firades denna högtid. Brudmessen sjöngs af erkebiskopen Laurentius Petri. Der-efter följde ett storstatligt gästabad, under hvars fortgång konungen sjelf visade sig såsom en glad och uppsluppen värd, den der icke höll sig för god att föra ett muntert glam med sine gäster.

Bland desse fanns också Magnus Sommar, biskop i Strengnäs, och en af den tidens stoltaste katolskt sinnade prester.

Sedan de vid den tidens bröllop öflige danserne, fackeldansen, gubbdansen, gummdansen m. fl. voro slutade, uppsteg konungen och sporde skämtsamt, i det han höjde den fyllda bågaren samt gaf biskop Botvid Sunesson en skarpt pröfvande blick:

»I hvilket kapitel af den heliga bibeln står det, att biskoparne skola bo i präktiga palats?»

Botvid Sunesson, den samme, som sedermera blef Magnus Sommars efterträdare på Strengnäs biskopstol, svarade käckt:

»Jo, i samma kapitel, der det står att konungarne skola taga tionde af sine undersåter.»

Alla de närvarande ryggade tillbaka för detta oförfärade svar och väntade med bäfvan på, hvad som komma skulle. Efter några minuters betänkande sade konung Gustaf:

»I svaren djerft, mäster Botvid. Dock måste jag erkänna, att I hafven rätt. Men I, biskop Måns», fortsatte han och vände sig till Magnus Sommar, »kunnen I då säga mig, hvad folket i edert stift tycker om den nya läran*) och hvad det säger om den?»

Magnus Sommar teg en stund. Skulle han våga yppa hvad han visste? En andra fråga från konungens läppar tvang honom att svara, och han var en alltför redlig man att icke hålla sig till sanningen.

»Ers nåde», sade han för den skull med allvarsam stämma, »jag vill tala oförskräckt äfven om det skulle gälla min hals.»

»Tala då», inföll konungen och nickade, under det en mörk sky blixtnabbt gled öfver hans anlete.

Biskop Måns fortsatte:

»I bören sålunda veta, att folket icke mycket tycker om den nya läran; det håller i detta hänseende fast med uppländingarne. Det förstår icke det nya i läran, och mången säger att den gamla var bättre.»

»Och hvad tron I sjelf, biskop Måns?» frågade konungen, i det han förde vinbägaren till sina läppar.

Magnus Sommars blick var klar och hans röst välljudande, då han svarade:

»Jag är redan gammal och har ej lång tid öfrig. Ej må jag då besmitta mitt hjerta med hyckleri och lögn. Ers nåde, min mening är den samma som folkets.»

Konungen svarade ingenting, utan höjde bägaren och drack biskop Måns till, och ingen af de närvarande kunde märka, att dennes tal det ringaste hade fördystrat Gustafs tankar. Gästabudet fortgick långt in på natten, och vid dess slut skiljdes alla från konungen med glada känslor.

*) Den nyligen hufvudsakligen af konungen införda lutherska.

Men två timmar hade knappt gått till ända, då en fänika knektar gjorde halt utanför det hus, der biskop Sommar hade sin tillfälliga bostad. När de omsider aftågade derifrån, förde de med sig den föga mer än halfklädde biskopen. Hans frimodiga svar hade så förtörnat konungen, att han lät sätta honom i fängsligt förvar.

På gränsen mellan Östergötland och Södermanland, der Kolmordens dystra skogstrakter, ypperliga tillhåll för stigmän (röfvare), utbreda sig öfver ansenliga jordsträckor, låg Krokeks kloster, redan vid tiden för denna skildring en ruin. Krokeks kloster hade egentligen varit tillhåll för Johannitermunkar. Sedermera, när Gustaf Wasa började att närmare hålla efter dessa religiösa inrättningar, hvilka på sednare tider urartat i oroväckande grad, blef det endast ett tillhåll för vägfärande, som i de väldiga skogarne mången gång saknade ett skydd. Dess betydelse af kloster var försvunnen, munkarne fördrifne, och endast minnet af dess fordna storhet fanns kvar.

Tio år hade förflutit sedan Westerås' möte hölls. Stora och viktiga förändringar hade inträffat under denna tid, af hvilka den viktigaste var den, att den lutherska läran erhållit fast fot i vårt fädernesland.

Vandraren, som någon gång tid efter annan besökte Krokeks kloster, kunde då icke undgå att sammanträffa med en gammal, lutande och gråhårig man, som från solens uppgång till dess nedgång lik en fredlös irrade omkring i de minnesvärda ruinerna. Den gamle var fåordig och skygg och folket i orten sade alltid, att han strängt sysselsatte sig med bot- och andaktsöfningar.

Men om vi närmare betrakta den gamle, der han under vårens och sommars dagar stappar omkring bland ruinerna, här och der brytande en blomma bland stenrösen, skola vi i honom igenkänna den fordom så stolte strengnäs-biskopen Magnus Sommar. Väl glänste hans skarpa öga lika klart som fordom; väl glödde hans varma själ ännu lika eldigt, som då han på konung Gustafs andra bröllop så käckt förde de katolskes ta-

lan, men hans kropp var bräckt af ett tioårigt vistande inom fängelsets murar och det underhåll, som konungen ändteligen gifvit honom, förmådde icke att läka de honom tillfogade skadorna.

Det var en vacker somardag. Lutad öfver ett par väldiga kullerstenar stod biskop Måns redo att bryta en glänsande blomma, lifvets och friskhetens sinnebild. Ändteligen lyckades det honom; han satte den i sin kaftan, och en djup suck trängde fram ur hans bröst.

»Åra och konungagunst», mumlade han för sig sjelf, och satte sig på en af de ofvan nämnde kullerstenarne, »hvad är det annat än en rök, som försvinner vid den minsta fläkt? Hans Brask, du väldige pelare under den katolska läran i Norden, du är min föresyn. Liket dig har jag lidit af en hård och omild konungs vrede, men ännu har ej mitt sinne kunnat vändas bort från min barndoms lära. Makt och äreställen, de äro förlorade för mig och i fattigdom måste mina sista dagar förflyta. Kung Gösta, du är hård, när det gäller att hinna det mål, som du en gång föresatt dig.»

Enslingen i Krokek försvann i ett inre rum, tätt öfverskuggadt af lummiga träd. Några dagar förgingo utan att pojkarne i den närmaste byn, hvilka dag ut och dag in plägade genomströfva de vidsträckta ruinerna, sågo till den gamle. En dag gingo några äldre bymän till klostret och in i det rum biskop Måns bodde. Der låg han, den fordom mäktige mannen, död i sin tarfliga säng. Och öfver hans nu kalla och vissnade drag hvilade ett skimmer af frid, som borgade för, att den gamle dött en lugn död.

Så slutade, ensam och öfvergifven, men ståndaktig i sin tro, en af den katolska lärans mest friskspråkige män och ett offer för konung Gustafs oblidkeliga stränghet, som i och för sig var klandervärd, men hade en god följd, enär derigenom den lutherska lärans införande i landet påskyndades. Och af Krokeks klosterruiner finnes nu mera intet spår. Endast minnet lefver i häfderne.

FERSENSKA SORGESPELET

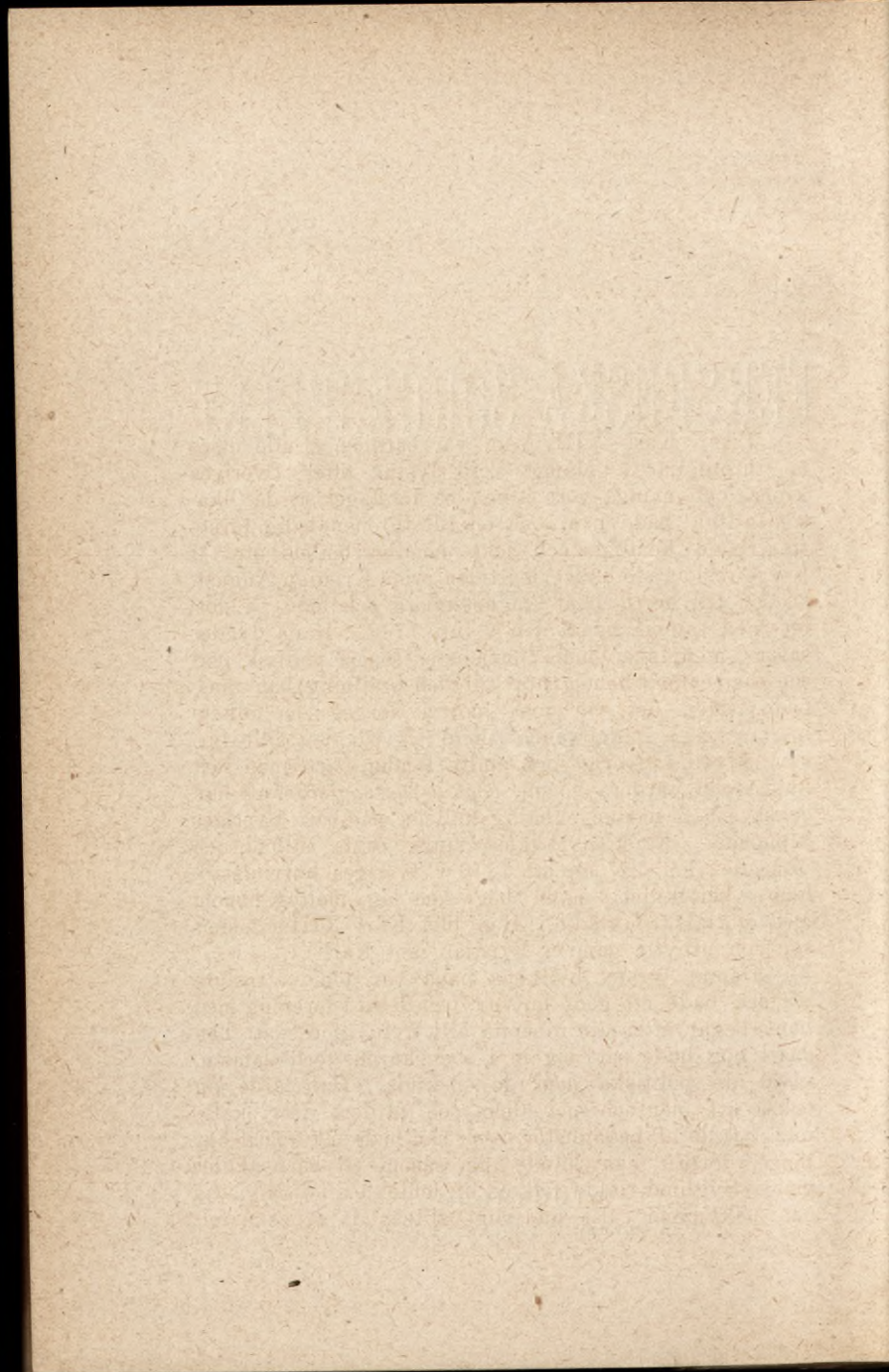
AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION

1.

Efter Karl XIII, som var barnlös, skulle utses en thronföljare. Många voro lystne efter Sveriges krona, och många voro äfven på förslaget, ty då, likasom alltid, hade hvar och en till thronen ledig furste sina både hemliga och icke hemliga ombud ute. I Norge residerade under den tiden prins Kristian August, en son till hertigen af Augustenborg och född på slottet med samma namn den 9 juli 1768. Hans dygder såsom menniska, hans förtjenster såsom politisk person hade fört honom upp till den ställning han innehade. Men det var icke blott i Norge, som folkets hjertan med hängifvenhet slöto sig till den ädle fursten, äfven i Sverige och andra länder hade man lärt känna och värdera honom högt. Detta gjorde, att han också erhöll nästan enhälligt kallelse att vara Sveriges kronprins. Kristian August antog detta tillbud och intågade den 22 januari 1810 i Sveriges hufvudstad, hvars befolkning, såväl hög som låg, mottog honom med oförfalskad glädje. Han blef Karl XIII:s foster-son och utbytte namnet Kristian mot Karl.

Denne furste, hvilkens bana var dömd att sluta så fort, hade ett godt hufvud, och detta i förening med hans begär efter att inhemta allt nytt, gjorde att han snart nog hade satt sig in i svenskarnes förhållanden, såväl de politiska som de enskilda. Han lärde sig också att mer och mer älska och värdera detta kalla folk, »fullt af hetsigheter», och han hade icke varit här länge, förrän han kände sig såsom ett barn af det gamla Svithiod, lefde folkets lif, lefde med i dess glädje och bekymmer. Ej underligt alltså, att svenska fol-

ket med allt starkare band fästade sig vid den unge thronföljaren.

Sedan riksdagen slutat den 9 maj begaf sig Karl August på en resa till de sydliga landskapen. I Eksjö måste han afbryta sin resa på några dagar, hvarunder han plågades af kräkningar och svindel. Till Karlskrona fortsattes emellertid resan och derifrån till Ramlösa helsobrunn, der hans bror var honom till mötes. Sedan denne hertig från Helsingborg återvändt till Danmark, begaf sig kronprinsen till Qvidinge hed, för att der mönstra de mörnerska husarerna, som voro förlagde der. Det var här, framför fronten af detta regemente, som sedermera under Karl Johan skar ovanskliga lagrar i det senare kriget mot Danmark, hvilka bragder besjungas i en särskild visa, som den smygande dödens lie träffade honom. Han föll plötsligt af hästen, inbars under den största bestörtning i Qvidinge prestgård och afled derstädes ungefär vid tretiden.

Hvilken djup bestörtning detta hastiga dödsfall skulle uppväcka inom alla klasser inses mer än väl. Efter den första bestörtningen följde harmen, och det dröjde icke länge förr än man hviskade sins emellan, att kronprinsen blifvit förgiftad. Hviskningarne öfvergingo snart till allmänt samtalsämne, och det dröjde icke heller länge innan pressen tog hand om saken och otvetydigt lät förstå, att Karl August icke dött en naturlig död, samt lade skulden dertill på högadeln och i synnerhet på riksmarskalken grefve Axel Fersen, en af sitt tidehvarfs ädlaste och mest oegennyttiga menniskor. Hans fall, se der ett sorgespel, som lyckligtvis i vår historia icke eger sitt motsycke.

Klockan kunde vara omkring tio på aftonen, då tvenne i vida kappor insvepte personer, som tycktes ha mycket brådtom, stannade framför den ännu öppna porten till ett palatslikt hus vid Drottninggatan. Se-

dan den längste några minuter sett sig omkring, sade han, i det han fattade den andres arm:

»Vi kunna ju lita på er, baron?»

»Ja, herr grefve», svarade den mindre. »Men», fortfor han oroligt, »det är inte rådligt att stå här, låtom oss åtminstone gå in i porten så länge.»

»Ni har rätt», inföll den, som kallades för grefve, »spioner kunna finnas öfverallt. Låtom oss gå in.»

Den portgång, i hvilken de inträdde, var temligen mörk och belamrad på ena sidan med lemmingar efter gamla ugnar, husgerådssaker och dylikt och således väl egnad för en hemlig sammankomst.

»Jag tror, minsann, att det börjar regna. Jag tyckte att jag fick ett par droppar på min hand», fortfor grefven.

»Så är det också», inföll baronen och sträckte ut ena handen. »När sjelfva vädret gynnar oss, skola vi då ej kunna hoppas på himlens bistånd.»

Ett hånfullt leende, som alldeles undgick baronens uppmärksamhet, spelade kring grefvens läppar. Hans ansigte återtog likväl i nästa minut samma iskalla lugn, som det förut haft.

»Nåväl, först som sist, ni vet, att han är min dödsfiende, denne stolte man, som ej kan böjas», sade grefven ändteligen med en ton, som tydligt röjde en länge kufvad vrede. »Jag kan ej fatta hans ädelhet, hans storhet, som är så utskriken! Hvad? Består den i ett högadligt namn, i gamla anor? Nåväl, då täflar jag med honom. Består...»

»Nej, min grefve», afbröt baronen hastigt, »nu för tiden består adelskapet af idel medborgerliga förtjenster. Så vill man hafva det.»

»Aldrig skall det gå så långt», inföll grefven och slog ifrigt med handen på värfästet samt försjök en stund i allvarliga betraktelser. Hvad grubblade han på? Tänkte han, den stolte adelsmannen, som ansåg sig jembördig med fursten till och med, på tider som skulle komma? Hägrade för hans inre öga måhända de hvälfnigar, som något mer än ett halft århundrade skulle föra i sitt sköte? Såg han i dessa sina minutliga drömmar alla de väldiga strider, som adeln hade

att kämpa mot folket, mot den allt mera sig höjande bildningen? Nej, han tänkte endast på en sak, på föremålet för sitt personliga hat, och han mumlade halfhögt, i det han för med handen öfver pannan, som var betäckt med kallsvett: »Han måste dö.»

Baronen spratt till. Grefvens ord gjorde ett pinsamt intryck på honom; men denna sinnesstämning varade blott några ögonblick.

»Hvad blir vår lösen?» frågade han sakta.

»Den tjugonde juni.»

»Godt, jag vet min plats bland folket», sade baronen.

»Och jag», mumlade grefven, och det förra iskalla hånet lekte kring hans af vrede sammanbitne läppar, »jag vet min plats bland — bland — soldaterne.»

Baronen tryckte grefvens hand och hviskade tillbaka:

»Ja, folket tror bestämdt att kronprinsen blifvit förgiftad af honom.»

»Ja, tack vare vårt guld och våra ihärdiga bemödanden. Sinnena jäsa; det behöfs blott en gnista i krutet och det exploderar. Ha, det måste explodera! Han eller jag måste gå under!»

»Han eller vi», upprepade baronen.

Grefven nickade och räckte baronen handen till afsked.

»Jag går nu upp för att arbeta på vår plan», sade han och riktade sina blickar uppåt palatsets i ett halfdunkel insvepta trappor. »Kom ihåg att i öfvermorgon är tiden inne. Det skall då visa sig huru stark vår plan är.»

»På mig kan ni lita, grefve», svarade baronen. »Alltså i öfvermorgon.»

Med dessa ord försvann den sist talande med skyndsamma steg uppåt Drottninggatan, likasom fruktade han att vara förföljd. Grefven deremot vandrade med långsamma steg trappan uppför. Kommen till sin dörr, stannade han några ögonblick, liksom öfvervägde han, antingen han skulle träda in eller icke. Slutligen upptog han en liten nyckel, satte den i låset, öppnade och trädde in, under det han för sig sjelf tänkte:

»Tärningen är kastad. Nu är det för sent att vända tillbaka. Alltså framåt till seger eller undergång.»

I hans marmorkalla ansigte rörde sig ingen muskel när han tänkte detta. Hans hand darrade icke då han ånyo omvred låset och stängde dörren; hans hjertas slag ökades ej; hans tankar, hans känslor, allt inom honom var lika kallt som det hånleende, hvilket spelade kring hans läppar, då han ånyo mumlade:

»Han måste dö.»

Knappt hade grefven och baronen försvunnit ur portgången då en mensklig figur *kröp* med största försigtighet fram mellan vagnar och husgeråd. Väl kommen i det fria uppreste sig gestalten och man upptäckte då, att det var en yngling vid pass tjugo år. Hans välbildade ansigte bar tydliga spår af djupa sinnesrörelser och hans mörkblå ögon fästade sig med omisskänneliga tecken till oro på hvarje föremål.

»Det kan ej vara någon annan än honom som de mena skulle dö», tänkte han och lutade eftertänksamt hufvudet i ena handen, under det han med den andra lekte med en liten skarpslipad dolk, som han bar i en lädergördel kring midjan. »Store Gud, man traktar då efter hans lif», utbrast han derpå halfhögt och for med afviga handen öfver pannan. »Hvad har han då gjort för illa? Har han förgiftat kronprinsen? Nej, dertill är han för ädel, för rättskaffens! Ah, mitt hufvud svindlar! Jag måste tala med min mor; kanske hon vet råd i denna kinkiga sak.»

Med dessa ord närmade sig ynglingen portöppningen, såg sig försigtigt omkring och trädde ut på gatan, då han icke blef varse något misstänkt, samt vandrade med stora steg åt Norrebro till.

2.

I en oansenlig men till sitt yttre såväl som till sitt inre snygg koja långt uppe på Götgatan bodde enkan Svärd. Vi förflytta oss till henne samma afton, som i förra kapitlet, men en god stund före grefvens och baronens samtal i portgången. Det var just i skymningen. Gumman Svärd, vid pass femtio år, med krit-hvita lockar och ett mildt behagligt ansigte, som måste ingifva hvar och en, hvilken kom i närmare beröring med henne, förtroende, nalkades med dröjande steg den lilla stugan. Hon hade varit ute och gjort sina små uppköp och återvände nu till den lilla härden. Utanför stngdörren hejdades hon af en grannqvinna, som med andan i halsen störtade emot henne.

»Hör ni, mor Ingrid,» utropade grannqvinnan och slog i hop de magra torra händerne, »har ni hört det förskräckliga ryktet?»

»Hvilket rykte?» frågade mor Ingrid och satte ned korgen, ty äfven hon var till en viss grad beroende af den medfödda nyfikenheten. »Hvilket rykte, Sara?»

»Ha bevars väl, nu gör hon sig till, mor Ingrid.»

»Nej, jag bedyrar.»

»Åh, har hon inte hört, att det är riksmarskalken, greve Fersen och hans syster, grefvinnan Piper, som lagat till förgift åt kronprinsen!»

En dödlig blekhet spred sig vid dessa grannqvinns ord öfver mor Ingrids kinder. Under några minuter tycktes hon ej veta hvad hon skulle säga, men då Sara på nytt upprepade hvad ryktet, d. v. s. sqvallret hade att förkunna, sade ändteligen Ingrid Svärd med tilltvungen fattning:

»Det är bara löst prat, kära Sara. Grefve Axel Fersen och hans ädla syster äro dertill lika oskyldiga som både du och jag.»

Sara knyckte misstroget på nacken och aflägsnade sig under det hon för sig sjelf muvlade långa osammanhängande meningar.

Det gick många minuter om innan Ingrid Svärd riktigt kunde återvinna fattningen. Under detta tillstånd af obeständighet inträdde hon i stugan, hvars dörr hon väl tillslöt efter sig, liksom vore hon rädd, att någon obehörig skulle störa henne. Väl inkommen och sedan hon ställt ifrån sig korgen, sjönk hon, öfvervåldigad af alla de sinnesrörelser, som strömmade in på henne, ned i en soffa och dolde ansigtet i händerne.

»Hans lif svärfvar i fara», tänkte hon och snyftade. »Skulle han vara kronprinsens mördare? Nej, det är omöjligt. Han, den ädle, kan ej vara det. Nej, omöjligt inte.»

Ingrid Svärd var djupt uppskakad af det budskap hon erhölet, och hvad kunde väl orsaken vara dertill?

»Axel dröjer», mumlade hon för sig sjelf då tiden framskridit så långt, att hon tyckte det kunde vara tid att hennes ende son nu kom hem. »Skulle någon olycka väl träffat honom? Åh nej», fortfor hon efter en stunds begrundande, »han reder sig nog, hända hvad som hända vill.»

Skymningen föll tätare på och ännu var ingen son hemkommen. Ingrid Svärd blef oroligare med hvarje minut som förgick. Hon vandrade med snabba steg fram och åter öfver golvet; än satte hon sig på sängkanten, än stannade hon vid fönstret och lät sina blickar hvila på de förbigående. Slutligen blef det henne för qvaft i stugan, hon kände ett osvikligt behof af frisk luft och trädde ut på gatan. Var det ett foster af hennes ända till ytterlighet uppjagade inbillning, eller var det verklighet? Hon tyckte, att alla människor betraktade henne så noga och pröfvande, som om de velat läsa i hennes hjerta. Somlige smålogo med en viss medömkan, andra drogo hånfullt på munnen, tyckte hon. Detta pinade henne, men hon gick ändock sakta fram och tillbaka en stund framför stugan. Ändteligen stannade hon och skuggade ögonen med händerne. Hvem var det hon såg der uppe i backen? Var det icke sonen? Jo det var han, som ilade till modrens möte för att förkunna henne hvad han visste. Mor Ingrid kunde endast med yttersta möda tygla sin glädje då hon såg sonen komma. Hon ville springa

i hans famn, men den plats, på hvilken hon befann sig, förbjöd det. I stället vinkade hon ifrigt åt sonen att ytterligare påskynda stegen samt ilade förut in i stugan, hvars dörr hon lemnade halföppen efter sig.

»Jag vet allt; jag vet allt», ropade hon, innan Axel väl hunnit med båda fötterna öfver tröskeln, »man anklagar honom för att hafva förgiftat kronprinsen. Hvilken nedrighet! Det är bestämdt hans usle fiender, som utspridt dessa usla rykten.»

Axel omtalade så omständligt han kunde det samtal han varit en ofrivillig lyssnare till i portgången. När han slutat, utbrast mor Ingrid:

»Ja, ser du jag har rätt. Det är grefve P. och baron H., som vilja rödja riksmarskalken ur vägen, och det af afund öfver det stora anseende han eger. Det är förfärligt att sådant kan få ega rum. Folket är väl uppretadt.»

»Mycket», svarade Axel med ansträngning. »Grefvens fiender ha' gjort allt för att uppreta massan. Kan ni tänka er, mor, hvart man kommer, ser man på husknutarne plakater, innehållande uppmaningar till folket att tukta mördarne, såsom det står. Hvad är att göra?»

»Jag vet ingenting annat, än att varna grefven», svarade mor Ingrid och stirrade på sonen. »Något annat kunna vi svaga människor ej göra. Men», fortfor hon och hennes stämma lät så vemodsfull, »sätt dig och hör på en historia. Du är nu tjugo år, och vid den tiden skulle du enligt afgifvet löfte få åtskilliga upplysningar rörande din far. Nu är just den dagen inne, då jag vill yppa allt för dig.»

»Tala, moder», svarade ynglingen och lutade sig fram, för att i halfdunklet bättre kunna se modrens drag. »Jag anar, att det är fråga om min far.»

»Ja, så är det», inföll mor Ingrid sakta.

»O, så tala då.»

Ingrid Svärd började:

»Min far, korporal Svärd, som med utmärkelse följt Gustaf III till Finland och der deltagit i nästan alla striderne, var fattig, och vi måste sälunda, enär vi voro ganska många barn, begifva oss ut för att

sjelfva förtjena vårt uppehälle. Jag lemnade sist för-
äldrahemmet, alldenstund jag var yngst, och kom ge-
nast i tjenst hos en förnäm herre i hufvudstaden,
der...»

»Hur hette han?» sporde Axel häftigt.

»Det får du veta sedan», inföll mor Ingrid. »Nog
af, jag förrättade mina sysslor till mitt husbondefolks
belåtenhet, och det gick till och med så långt, att jag
nästan var ansedd som barn i huset. Då kom en dag
sonen hem från en utländsk resa. Hvad han såg bra
ut. Hur lyste ej snillet ur hans öga, ur hvarje hans
anletsdrag. Ja, man får ej förebrå mig, att jag, en
ung oerfaren flicka, lätt tjusades, utan att jag visste
af det, af den unge mannen. Ack, denna saga är sann,
ty man ser dagliga motstycken till den. Jag såg på
den tiden ganska näpen ut, hvarför unge grefven
också visade mig en slags uppmärksamhet, som dag
efter dag tilltog. I förstone gaf jag inte akt derpå,
men när slutligen mina ögon öppnades, var det redan
för sent att vända tillbaka. Jag älskade honom med
en ung qvinnas hela första kärlek», fortfor Ingrid
Svärd, och hennes ännu klara ögon glänste af ömhet,
»och han älskade äfven mig, det märkte jag tydligt
flere gånger. Men hur skulle det se ut, om jag, den
fattiga korporaldottren, kommit in i denna högförnäma
slägt! Nej, det skulle aldrig hans anhöriga tillåtit.
Sorgsen och glad var denna tid, som jag aldrig ska'
förgäta. Unge grefven och jag träffades hvarje dag,
ty vi höllo vår kärlek så hemlig, att ingen kunde upp-
täckta den. Men slutligen måste jag bort ifrån det
grefliga huset, och det var när jag kände, att jag
skulle bli mor. Hem till min gamle far kunde jag
ej begära att komma, utan förde mig unge grefven till
en långt upp på norr boende qvinna, der jag fick vistas
i frid och ro, och der jag gaf lifvet åt dig. - Nu följde
skiftande dagar. Till en början nekade min gamle far
att se mig och han gaf mig i sin vrede de hårdaste
tillmälen. Men när du blef så stor att du kunde
framjollra ditt 'morfar', såsom jag lärt dig, gick jag
hem till min far, och då blef freden sluten, och när
unge grefven, som ett par dagar derefter kom hem,

med hand och mun lofvade att rikligen draga försorg både om mig och dig och skaffa dig plats så snart du blef arbetsför, återvände friden såväl i min som i min gamle fars själ, och vi motsågo lyckliga dagar. Ja», utbrast den gamla, »ända hittills hafva dagarne varit solljusa, men nu börjar det mörkna.»

»Hur så, moder?»

»Min son», hviskade Ingrid Svärd och lutade sig intill sonen, »din far är...»

Namnet hörde ingen mer än sonen och — Gud.

Axel Svärd, såsom han kallade sig, sprang upp, som om en orm stungit honom; hans ögon brunno, och af färgskiftningarne, som oupphörligt vexlade på hans kinder, kunde man sluta sig till hvilka häftiga sinnesrörelser, som voro förherrskande hos honom.

»Talar ni sanning, mor?» utropade han.

»Min son, hvarför skulle jag ljuga för dig i en så viktig sak.»

»Jag är således hans son», mumlade Axel Svärd halfhögt, i det han stödde båda armbågarne mot ett bord och lutade hufvudet i händerne. »Jag är således hans son.»

I detta ögonblick trädde modren intill honom, lade ena handen på hans skuldra och hviskade med rädd stämma:

»Axel, min son; gör allt, för att rädda din far.»

Sonen for ånyo upp. Det var för mycket för honom. Hela hans kropp darrade af den rörelse han erfor. Han ville tala, men orden stockade sig i halsen. Det enda, han kunde säga, då han sprang ut, var detta:

»Jag ska' rädda honom, eller också sjelf dö.»

3.

Det var ganska tidigt på morgonen den 20 juni 1810. Hela Stockholm var redan på benen och till de gator, genom hvilka sorgtåget skulle passera, ström-

made den ena människohopen efter den andra, hvarjente alla utskänkingsställen voro uppfyllda ända till trängsel. Det är till ett dylikt ställe, beläget vid Kornhamnstorg, som vi inbjuda läsaren.

I det ganska stora krogrummet böljade en människomassa, som lik ormen slingrade sig ut på torget, alltid underhållen af tillströmmande så snart några gingo bort. Här såg man folk af nästan alla klasser, och här talades blott om tvenne saker: kronprinsens död och det stundande sorgtåget.

»Är det sannt, som man säger, att prinsen blifvit förgiftad», hördes en basröst ur hopen.

»Ja, det kan du kryssa dig fram med ända till Goda Hoppsudden och tillbaka igen», inföll en beckig sjöbuss och klef upp på en bänk. »Det är några rackare som varit framme och borrar skutan läck, och sedan hon fått för mycket vatten i kölrummet hjälpte inte pumpningen, utan hon gick till botten, utan att kapten ens hann hissa flaggan i shau. Holla, pojkar, vill ni som jag, så ska' vi kölhala den erkekanaljen, som borrhade...»

»Ned från bänken, märsgast», röt i detsamma krögaren och hötte åt neptunisonen, som ändå helt lugn stod qvar. »Ned, säger jag dig; tror du att bänken är gjord att gå på!»

»Angår mig inte», svarade sjömannen lugnt, »min skuta har stött på grund och farvattnet är inte fritt.»

Han hade rätt. Det tomrum, som uppstod, då han steg upp på bänken, fylldes ögonblickligen. Den modige sjöbussen kunde nu komma hvarken fram eller tillbaka. Men han var lika lugn för det.

»Ned med Fersen», ropade i det samma en stämma från dörren. »Ned med kronprinsens mördare!»

»Och med hans syster, grefvinnan Piper», skrek en annan.

»Död åt Ugglas», vrålade en tredje, och en fjerde skrek med gäll stämma, som tydligt hördes öfver sorlet: »Ned med adelsmännen!»

Detta sista väckte i synnerhet stort jubel bland massan. Man skrek och väsnades om hvarandra; käppar och andra tillhyggen svingades i luften, och det

märktes tydligt, att sinnesstämningen var så upphetad den kunde blifva.

Axel Svärd befann sig inne på krogen. Han hade lyckats att få en plats vid dörren, och denna bibehöll han troget oaktadt de många knuffar och ganska kända stötar han erhöll. I tumultets början yttrade han icke ett enda ord, men en uppmärksam betraktare skulle ändock på de vexlande uttrycken i hans vackra anlete kunnat se, att en storm var lös inom honom. Men när det ofvannämnda ropet: »Ned med Fersen!» ljöd tätt invid honom, och hans skarpa blickar i den, som uttalat dessa olycksbådande ord, hade känt igen baronen sedan tvenne dagar förut, då kunde han icke styra sig längre. Ådrorna i hans panna svällde, ögonen blixtrade af en sällsam eld, och med stark stämman ropade han, obekymrad om det öde, som väntade honom:

»Fersen är oskyldig! Kronprinsen har dött af slag!»

Verkan af dessa ord var utomordentlig. Krögarn tappade i häpenheten det brännvinsglas, han just nu skulle öfverrätta till en törstig kund; sjöbussen, som i all maklighet förtöjt sig på bänken, fann genast, att farvattnet var fritt, och kilade ned, och den okände, som uttalat dödsdomen öfver riksmarskalken, höll själf på att förlora fattningen. Hans och Axel Svärds blickar möttes för några sekunder.

»Jag säger er, baron H., att grefve Fersen är oskyldig», hördes ånyo Axels stämman, lika kraftig och lugn som tillförne.

Baronen, som såg sig igenkänd, oaktadt han haft stort bestyr med sin förklädnad, blef först krithvit, sedan blossande röd i ansigtet.

»Det är en af Fersens medhjelpare», skrek han och armbågade sig fram i krogrummet. »Ska' vi låta honom komma undan!»

»Nej, nej, död åt Fersen och hans medhjelpare», skreko ett dussin röster. Villervallan blef allmän. Alla trängdes om hvarandra för att komma den djerfve ynglingen på lifvet.

Axel Svärds ställning var också farlig. Fick den uppretade massan tag i honom skulle han sannolikt blifva det första offret, ty att hoppas på mildhet när

lidelserna voro så upphetsade det var en ren galenskap. Med anlitan af alla sina krafter trängde Axel för den skull de, som stodo honom närmast, undan och lyckades komma ett par steg närmare dörren. Här möttes han af motstånd. Han fällde ögonblickligen ett par af sina motståndare till golvet, men fann alltjemt nya emot sig. Slag af käppar haglade öfver honom, och han hade endast sin tjocka bredskyggiga hatt, den han hade dragit ned öfver örönen, att tacka för att slagen icke gjorde den verkan, som åsyftades.

»Ur vägen», skrek han, då han omsider uppnådde dörröppningen och der hejdades af tvenne stora karlar, till utseendet smeder, som icke utan en viss beundran åsågo hur den modige ynglingen djerft bjöd en uppretad folkhop spetsen och icke utan framgång trotsade den, »kunnen I åse hur...»

»Tyst, vän», sade den ene smeden och gaf sin kamrat ett tecken, hvarvid denne ställde sig bakom Axel och fredade hans rygg. »Du är en djerf sälle, som vågar påstå, att Fersen är oskyldig, när så många säga, att det är han, som...»

»Det är en usel lögn, som hans fiender utspridd endast för att skymfa hans namn», afbröt i sin tur Axel. »Jag svär vid allt hvad heligt är att grefve Fersen är alldeles oskyldig.»

Hans kraftiga ord beledsagades af ett vrålande inifrån krogen och ett doft hotande mummel af dem, som stodo närmast dörren ute på torget.

»Krossa honom, den bofven», skrek en stämman, som Axel igenkände vara baronens. »Låt honom ej komma undan!»

»Ned med Fersens handtlangare», ropade alla om hvarandra.

»Säger du sanningen»? frågade den store smeden.

»Ja, vid Gud är det inte rena sanningen hvad jag säger», bedyrade Axel.

»Då står jag och min kamrat vid din sida», utbrast smeden trofast. »Följ mig!»

Efter stora ansträngningar lyckades det ändteligen den modige ynglingen att komma öfver tröskeln och ut på torget. Här andades han friare.

»Han undkommer», skrek massan inifrån krogen.
 »Stena honom!»

Käppar och paraplyer haglade kring Axel, under det han vid de båda smedernes sida banade sig väg genom folkmassan på Kornhamnstorg, och huru tjock hans hatt än var, kunde den likväl icke till fyllest hejda slaget af en väldig ekpåk, som hvinande genomskar luften. Den träffade honom i bakre delen af hufvudet och kom honom att vackla. Blodet sprutade ur såret, men faran gaf ynglingen fördubblade krafter. Han reste sig upp, tog de båda smederna under armarna och styrde kosan mot söder. Förföljarne hade förlorat hans spår, och snart befann han sig i säkerhet.

Då han inträdde i modrens stuga var det nära att den gamla svimmat af förskräckelse vid åsynen af sonens blodiga ansigte och kläder. Men han lugnade henne snart med de orden, att alls ingen fara vore för handen.

»Nå», sade Ingrid Svärd, sedan hon aftvättat ansigtet och förbundit såret, »träffade du honom?»

Mor Ingrids stämma darrade märkbart, då hon uttalade dessa ord.

»Ja», svarade sonen.

»Hvad svarade han?»

»Han tog allt för blott och bart ett skämt och . . .»

»Och han reste för att möta liket?» afbröt Ingrid Svärd häftigt.

»Ja, det stod ej till att hindra honom.»

Mor Ingrid sjönk snyftande ned på en stol och dolde ansigtet i händerna.

»Gud vare honom nådig», hviskade hon. »Ack, om jag egde tusen lif, jag skulle med glädje gifva dem alla, blott han fick behålla sitt. En förfärlig oro marterar mig. Hur ska' denna dag sluta? Ack, om det blefve en fridens afton.»

Ingrid Svärd var icke den enda, som uppsände denna bön till all tings upphofsman.

4.

Innan vi fortgå i vår lilla berättelse, vilja vi försätta oss några timmar tillbaka i tiden. Det var vid sextiden på morgonen den 19 juni. Axel Fersen hade nyligen stigit upp och vandrade med långsamma steg fram och tillbaka i sitt arbetsrum. Han var ovanligt allvarsam denna morgon. Hvad var orsaken?

Framför honom låg ett exemplar af tidningen »Nya Posten», och så ofta hans blickar föllo på den mörknade de. Slutligen stannade han, lade högra handen på det i tidningen intagna skaldestycket »Räfvarne», der han mer än tydligt angafs såsom giftblandare, venstra handen på hjertat och utbrast med djup och allvarlig stämma:

»Du, som bor öfver oss och omkring oss; du, som ransakar hjertån och pröfvar njurar, du känner bäst, att jag är oskyldig till det brott man pådiktat mig. Jag öfverlemnar mig i dina händer, viss om, att du styr allt till det bästa.»

En sakta snyftning vid dörren väckte Fersen. Han spratt till, ty han trodde sig vara ensam.

»Jaså, är det du, Peter», sade han och klappade den gamle kammartjenaren på skuldran. »Nå, har du förnummit något i dag?»

»Ack ja, ers excellens», utbrast Peter och torkade sig i ögonen med afviga handen, »hvert jag kommer på gatorna, så skriker man: Se der går... men låt mig sluta, jag kan ej tala vidare.»

»Tala du», sade grefven allvarsamt. »Jag anar nog hvad man sagt. Tala, gubbe, jag vill det.»

»Se, der går giftblandarens betjent!» så skriker man, och när jag i går afton gick förbi rådhuset träffades jag af en sten i hufvudet, så att jag har en stor kula efter den. Men det var inte för att tala om det som jag kom in, utan för att säga, att der nere står en ung man, som önskar tala med ers excellens. Förgäfves har jag sagt, att herr grefven nyss stigit upp, och att ers excellens inte tager emot. Den unge man-

nen, som, med förlof, ser ganska bra ut och är af samma längd som ers excellens, är mycket envis och säger, att om jag försöker hindra honom, ska' han med våld tränga sig upp. Jo, det skulle han bara försöka», utbrast Peter och rätade upp sin kraftiga gestalt, »nog vill jag se honom i hvitögat alltid.»

Axel Fersen log.

»Eftersom han är så envis, så har han väl något viktigt att meddela mig», sade han. »För genast upp honom.»

Några minuter derefter stod Axel Svärd i rummet. Genast vid första åsynen af ynglingen tog grefven ett steg tillbaka och betäckte ögonen för några sekunder med handen. Ett minne, som länge slumrat inom honom, vaknade till lif.

»Det är hennes afbild», tänkte han. »Det kan icke vara någon annan.» Högt sade han och trädde närmare Axel, i hvilken ansigte sinnesrörelserna vaxlade: »Hvad önskar ni, unge man?»

Axel Svärd teg en stund. Ändteligen sade han med af rörelse darrande stämma:

»Fly, rädda er, annars ska' ni ej öfverleva morgondagen.»

Grefven log vemodigt.

»Mitt öde hvilar i den Högstes hand», sade han med tillförsigt. »Utan hans tillåtelse skall ingen kröka ett hår på mitt hufvud.»

»Det är orätt af er att så trotsa faran.»

»Nej, unge man. Genom att med öppen blick se faran i ansigtet, skall jag säga till mina fiender: Ser ni, jag rädes icke att möta er, ty jag är oskyldig.»

»Så tänker ej en uppretad folkhop.»

Axel Fersen blef vid dessa ynglingens ord eftertänksam. Men detta varade icke länge.

»Unge man», sade han, och ett vemodigt leende spelade kring hans läppar, »då ni fått lefva så länge som jag med i stormiga tider, skall ni föga akta de dagar som återstå. Må man då taga mitt gråa hufvud såsom ett försoningsoffer; efterverlden skall rentvå mitt minne.»

Den gamle bepröfvade statsmannen rätade vid dessa ord upp sin gestalt. Hans ögon blixtrade. Medvetandet om att han var oskyldig tryckte sin vackra stämpel på hans anlete.

Men ynglingen, som stod framför honom, darrade af rörelse. Han ville tala, men tungan nekade att göra tjenst.

»Jag tackar er, unge man, för den varning ni gifvit mig», sade Axel Fersen. »Det värmer den gamles hjerta att veta, att det finnes män, som tro på ens oskuld. Men mitt ord är gifvet. Såsom riksmarskalk får jag icke, utan laga hinder, vara borta från den furstliga likbegängelsen.»

Axel Svärds bröst häfde sig våldsamt. Denna rörelse undgick ej grefven.

»Ni är upprörd, unge man», sade han. »Skulle ni hafva något annat på ert hjerta, så säg ut.»

»Blott en helsning från flydda dagar», hviskade ynglingen.

Grefven spratt ånyo till.

»Säg ut», inföll han med en viss otålighet.

»En helsning från Ingrid Svärd.»

Axel Fersen tog ett steg tillbaka och öfverfor den höga pannan med båda händerna.

»Ah», utbrast han icke utan en glad rörelse, »nu står allt klart för mig. Du är min och Ingrids son.»

»Ja», hviskade Axel sakta.

»Min far», bad ynglingen med bevekande stämman, och drog sig ur grefvens famn, »fly hellre och bevara ert lif, som . . .»

»Icke ett ord vidare om den saken, min son», afbröt grefven med stränghet. »Jag får ej saknas i morgon. Och tror du, att en Fersen skulle sänka sin panna inför det usla, smygande förtalet? Nej, heldre går jag under och bevarar mitt namn obefläckadt. Kom hit i öfvermorgon, min son», fortfor han med ömhet, »jag vill då pröfva om jag behöfver rodna för att kalla dig *min son*.»

»Aldrig», svarade den unge mannen och hans ögon glänste, »aldrig skall ni behöfva skämmas för mig.»

Axel Fersen framhviskade sakta ett namn, det var:

»Ingrid.»

»Gå nu, min son», sade han och tryckte ynglingens händer. »Min arbetstimme är inne och jag har mycket att uträtta. Var blott lugn. Allt detta, som nu ser så hotande ut, är endast ett skrämskott. Med knallen är all fara öfver.»

»Ja, Gud gifve att så vore», suckade ynglingen.

När Axel Svärd gått stannade grefven en stund framför det med papper och böcker belamrade skrifbordet. Hans tankar flögo än hit och än dit. Slutligen utbrast han med halfhög stämma:

»Mitt öde står i Guds hand. Jag viker ej för stormen, ty då skulle man säga, att jag är feg. Nej, med upprätt panna vill jag möta svallvägen, skulle den än krossa mig.»

Sakta och högtidligt nalkades det furstliga liktåget söderifrån. En oräknelig människomassa åsåg det samma. Oräkneliga voro också de smädelser och förbannelser, hvilka haglade öfver Axel Fersen, som i sin egen vagn hade plats näst efter liket. Men ännu hade icke raseriet brutit ut i handling. Detta skulle likväl snart ske. Innan sorgtåget hinner fram till Kornhamnstorg, vilja vi försätta oss dit.

Hvilken människomassa, hvart man riktade sina blickar! Nygatan tycktes bestå endast af människohufvud. Ett döfvande larm höres, och i detta larm kunde man tydligt förnimma uttrycken:

»Ned med Fersen; ned med giftblandaren! Ned med hans medhjelpare!»

Militären gjorde ingenting för att stilla oväsendet, och detta bidrog i väsentlig mån till att öka pöbelns mod.

»Det är föga hopp om att kunna rädda honom», sade en af de smeder, som ännu följde Axel. »Folket är förbittradt; det skall krossa honom.»

»Se der går en af Fersens medhjelpare», skrek en röst helt nära Axel Svärd. »Jag såg honom i morgse inne på krogen. Knäpp till honom!»

Axel vände sig om för att möta hårdt mot hårdt, men de båda smederna, hvilka fattat en djup förkärlek för den modige ynglingen och hvilka sjelfve voro öfvertygade om Fersens oskuld, ryckte honom hastigt undan, och under stora ansträngningar lyckades det de trenne männen att uppnå Nygatan. Sakta trängde de sig genom folkhopen och stannade liksom af en händelse utanför rådhuset. Det var likväl icke blott och bart en tom händelse, som tvang Axel att stanna der. Bland de officerare, som befunno sig framför fronten af det vid rådhuset uppställda regementet, igenkände han grefve P. Han stannade så nära soldaterna han kunde.

»Der står en af dem, som vilja åt Fersens lif», sade han och visade med handen på grefve P., »och der», fortfor han och utpekade baron H., som befann sig ett stycke derifrån, »der står den andre.»

»Ja, nu ha vi korn på dem», mumlade de båda smederna, »och ska' de komma undan, så vännar jag, att den onde far af med dem i luften.»

»Tyst, hvad är det för ett rysligt larm», utbrast Axel efter en stunds tystnad, »det låter som skulle det vara i början af Nygatan.»

»Ah, gossarne ha nu äntligen fått tag i giftblandaren», ropade en arbetare och gnuggade de grofva händerne. »Nu får han nog den lön, han förtjenar.»

Axel ville störta sig in i hopen, men hans nya vänner höllo honom tillbaka.

»Vänta tills tåget kommer hit», hviskade den ene smeden, »ännu är inte allt slut.»

Axel ryste och lydde smedens råd.

När liktåget kommit in på Kornhamnstorg hade handgripligheterna från folkets sida börjat. Stenar slungades in i den grefliga vagnen; förfärliga rop af hämnd och förtrytelse skallade från tusentals munnar; folkets raseri var lössläpt. Det fanns inga dammar, som mera förmådde hejda det utom militären. Men från den sidan gjordes alls ingenting till grefvens försvar.

Så hade ändteligen tåget hunnit fram till Gråmunkegränd. Der blef folkets anfall alldeles outhärdligt. Fersen sprang ur vagnen och tog sin tillflykt till när-

maste hus. Pöbeln följde efter, och misshandlingarne började ånyo. Förgäfves sökte generaladjutanten Silfversparre att lugna den uppretade massan. Den öfverföll då honom med skymford.

»Lugna er, lugna er; jag skall föra grefven till fängelset», ropade Silfversparre ett par gånger, innan hans ord hördes. Detta gjorde någon verkan och med tillhjälp af löjtnant Hammarsköld fördes den misshandlade Axel Fersen genom en skrånande folkmassa öfver rådhusstorget till rådhuset.

»O, min Gud, hur ska' detta sluta», mumlade Axel Svärd, då han varseblef fadren och såg det ursinniga folket, som i triumf bar hans kappa och ordensdekorationer. »Men hurudant slutet än blifver, så vill jag dö med honom. Farväl, min ädla mor.»

Axel störtade fram. Det var förgäfves som hans vänner försökte att hindra honom. Med sin ovanliga styrka och vighet blef han Silfversparre och Hammarsköld till stor nytta. Många voro de, som med blodiga hufvud tumlade tillbaka när de försökte att närma sig grefven. Snart skulle målet, som var rådhuset, uppnås. Axel Svärds hjerta klappade af ångest. Skulle det oblidla ödet nu i sista minuten skilja dem åt.

Då kom han af en händelse att se bort till den plats, der grefve P. stod. Han såg denne lyfta ena handen och gifva ett tecken, och innan han kunde sansa sig, var han kullkastad af en med ursinnighet framrusande folkhop. Det var med möda som han kom upp igen, och då rycktes han oemotståndligt med fram till rådhusgården. Hvem förmår väl beskrifva hans känslor, då han såg fadern naken af den ursinniga hopen ryckas från rådhustrappan till stadsmilitärens vaktrum och der misshandlas på det mest grymma sätt i verlden! Det nästan svindlade för hans ögon då han såg faderns med lefrad blod besudlade ansigte och med gapande sår öfverhöljda kropp. Med öfvermenskelig ansträngning sprängde han den mur, som skiljde honom från den misshandlade, och han ropade så högt, att alla hörde det:

»Hvilken skam och nesa fästes ej på er, soldater,

då I låten en värnlös man så här misshandlas af folket. I skolen aldrig kunna försvara ert beteende.»

Axels ord uppväckte en ögonblicklig rörelse bland soldaterna, men den nedtystades snart af officerarne.

»Nu är giftblandaren ändteligen död!» skrek en stämma ur hopen.

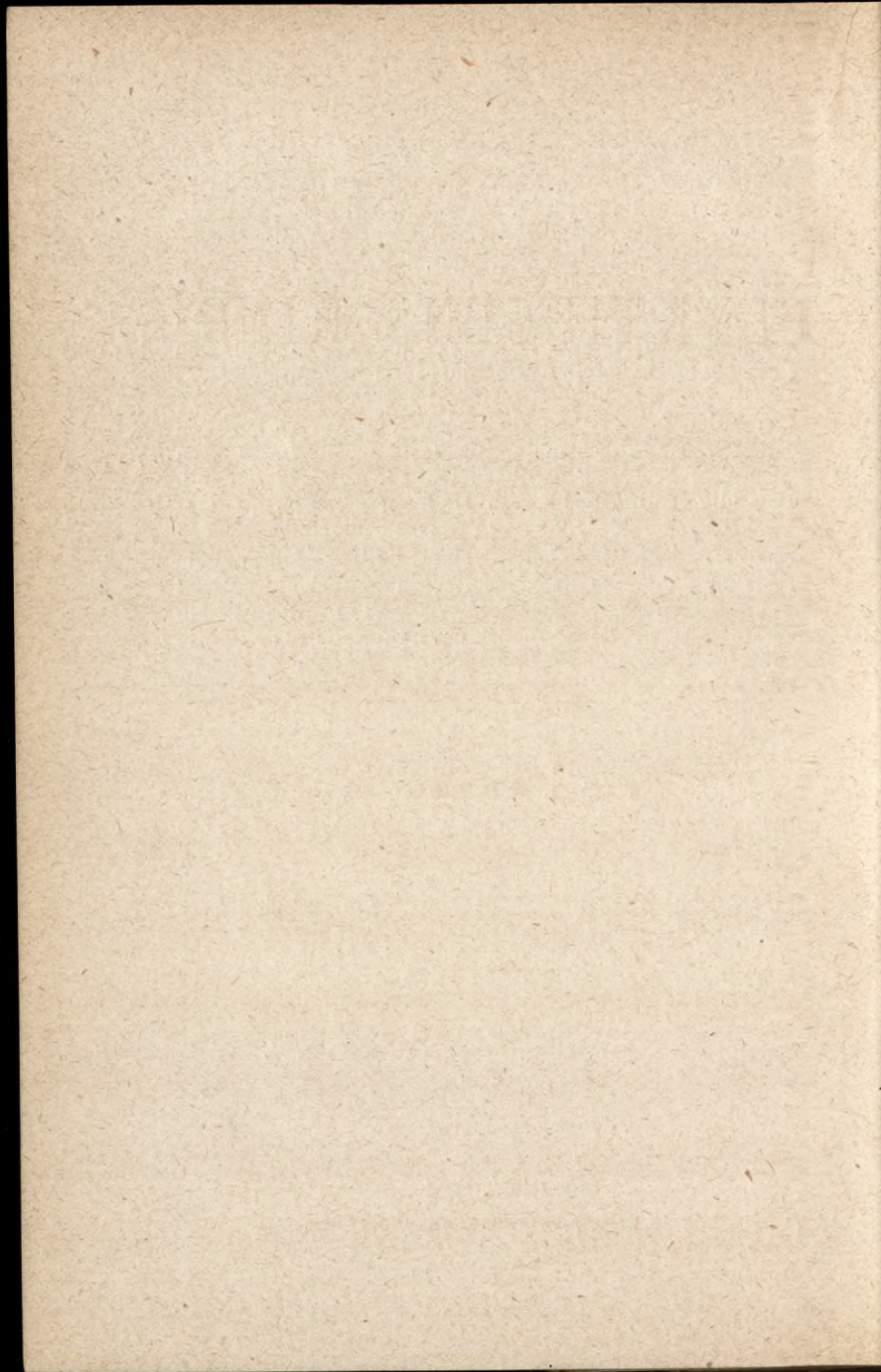
Axel Svärd bröt sig med våld väg genom hopen och stod snart framför Axel Fersens misshandlade och oigenkänneliga kropp. En djup förtviflan grep honom; han förbannade himmel och jord. Han rasade.

»Der står en af de skurkar, som varit orsaken till den oskyldiges död», ropade han och slungade en sten mot greve P. Stenen träffade och grefven föll. Samtidigt föll också baron H. för ett slag, riktadt af en af smederna. Skott vexlades, striden begynte, och när ändteligen framemot natten ett hållregn föll, slutade den ursinniga kampen, som utan tvifvel skulle haft annan utgång, om massan blifvit ledd af ordentlige anförare. Bland de stupade på militärens sida funnos grefve P. och baron H., på folkets de båda smederna och Axel Svärd.

När morgonsolen gick upp den 21 juni syntes en qvinna styra sina vacklande steg från söder mot staden. Det var Ingrid Svärd. Underrättelsen om Fersens död hade nått henne om natten; om sonen viste hon ingenting. Hon fann dock hans lik, men hennes hjerta brast icke.

»Han stupade för *hans* skull», hviskade hon och tryckte en kyss på sonens kalla panna. »Gud vare edra själar nådig.»

Så lyder i korthet den enkla berättelsen om *fersenska sorgespelet den 20 juni 1810.*

FLYKTINGENS RING

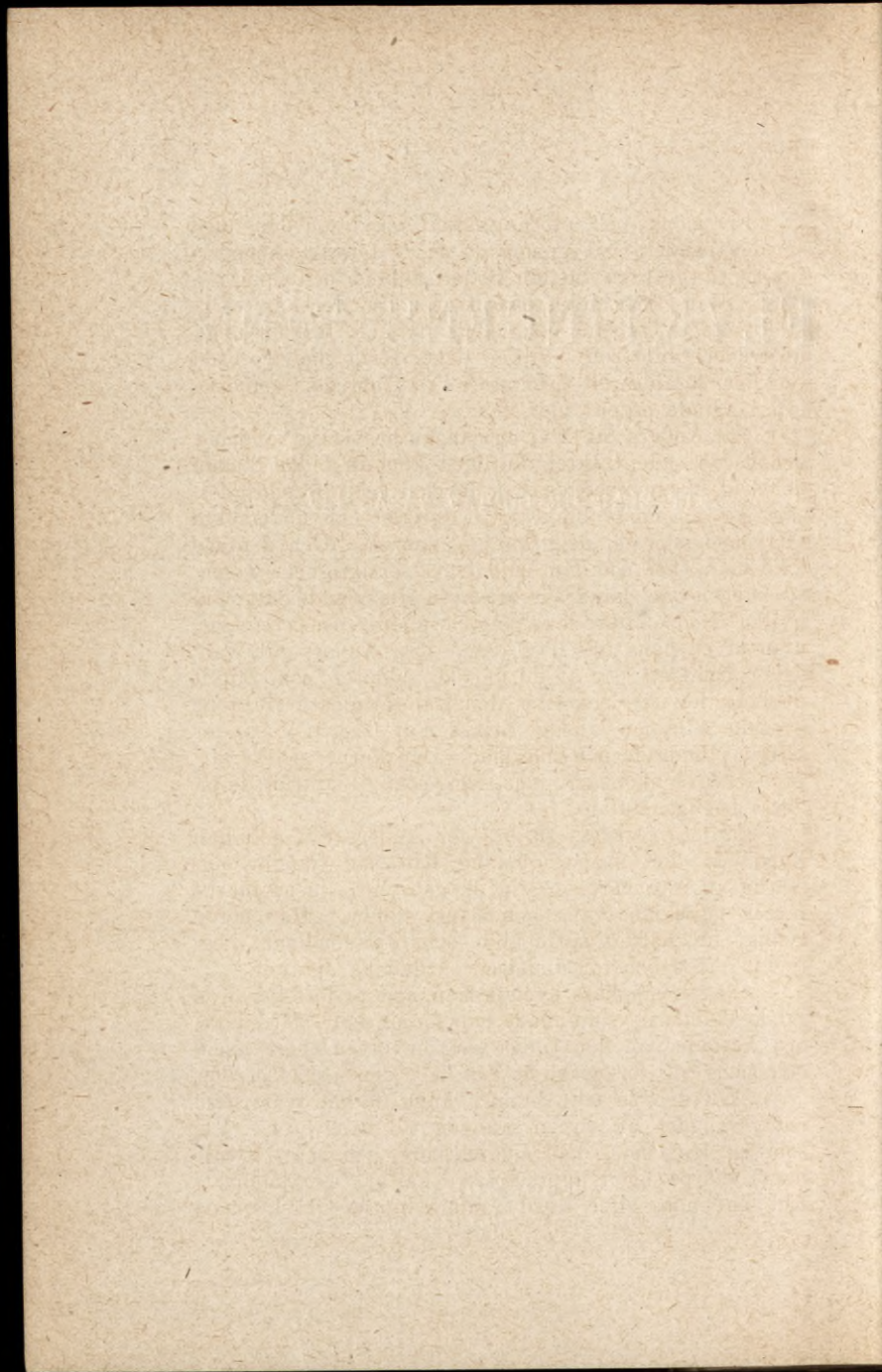
ETT BLAD UR GUSTAF VASAS LIF

TECKNADT AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM
NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION

En mörk och stormig afton vandrade den unge smeden Anders Sif genom en af de tätaste skogspartierna på gränsen mellan Södermanland och Östergötland. Han kom från en aflägsen by, der han verkställt åtaget arbete, och vände nu hem till sin unga hustru och lille son, hvilken dagen förut gladt de båda lyckliga föräldrarne med att jollra fram de tvenne så efterlängtnade orden: mor, far!

När Anders Sif efter en ganska besvärlig vandring genom obanade trakter slutligen kom in i den tätaste delen af skogen, iaktog han mycket mera försigtighet, såg sig spanande omkring i dunklet och undersökte ofta med största noggrannhet snåren. Och det var icke utan skäl som han lade denna försigtighet i dagen, ty skogen var känd för att hysa illasinnade stigmän, hvilka stodo efter icke blott vandrarens penningar, utan äfven hans lif. Två dagar före Anders Sifs vandring hade ett par af de danske soldater, som blifvit utsände för att leta efter den från Danmark flyktade svenske ädlingen Gustaf Eriksson af släkten Vasa, der blifvit plundrade och mördade. Danskarne sjelfve förforo icke så skonsamt mot dem, som de anträffade på dessa ensliga ställen.

Färden tycktes gå bra för Anders Sif, och han kunde af den svaga ljusning han såg framför sig, märka att han närmade sig skogsbrynet, då ett starkt rassel på sidan tvang honom att stanna. Han hörde tydligt ett häftigt springande och litet emellanåt högljudda utrop och förbannelser på danska språket.

»Någon stackars flyende man, som är förföljd af de jutske hundarne», mumlade han för sig sjelf. Med dessa ord kastade han den tunga släggan öfver högra axeln och smög sig försigtigt åt det håll, der larmet hördes.

Anders hade icke hunnit långt, då han tvärt stannade. Ljudet af vapen trängde till hans öron. Vig som en katt smög han sig närmare, och snart kunde hans skarpa ögon upptäcka tre karlar, som kämpade mot en enda, efter hvad Anders kunde se, en smärt

och vig gestalt, som med stor skicklighet visste att hålla sine angripare från lifvet. Anders Sifs beslut var snart fattadt. Med ett par språng var han framme till den öfverfallnes hjälp och hans tunga slägga fällde genast den ene dansken stendöd till marken. Affären med de två andre blef derpå kort. Några minuter till och de hade fallit, den ene med af smedsläggan krossadt hufvud, den andre genomborrad af den främmande ynglingens värja.

»Tack för hjälpen», sade främlingen och räckte smeden sin hand, »jag skall aldrig glömma den.»

»Nådige herre», mumlade Anders, »ni är kanske den ädle herre, som jutarne sökte i byn i förgår, och ...»

»Jag är så», svarade ynglingen sorgset. »En flykting irrar jag omkring i mitt eget fädernesland, sedan min ädle faders hufvud fallit i Stockholms blodbad. Men, se här», fortfor han och drog en ring från venstra handen, »tag den så länge. Om jag någon gång kommer i tillfälle att bevisa dig någon återtjänst, så visa bara ringen och ...»

Flyktingen uttalade ej meningen utan vinkade blott med handen och ilade norrut, liksom fruktade han andra förföljande danskar.

En god stund stod Anders Sif och betraktade den dyrbara gåfvan; derpå stoppade han den omsorgsfullt på sig och skyndade mot hemmet det han snart uppnådde.

Några år hade gått till ända. Det stora befrielseverket var fullbordadt och danskarne fördrifna ur Sverige. På thronen satt den kraftfulle befriaren, som ända till sin död icke underlät att offra sina krafter och sina rika erfarenheter för det älskade fäderneslandet.

Anders Sif hade emellertid genom arbetsamhet och sparsamhet så förkofrat sina egodelar att han kunde sätta upp en egen smedja, och utan att tänka derpå förlade han den på samma plats, der han räddat den flyktande Gustaf Erikson Vasas lif. De arbetsamma och sträfsamma dagar, som den unge smeden haft,

hade efter hand förjagat minnet af kampen i skogen med de danske soldaterne.

Men, lyckan är ej evig, såsom vi veta, och det fick äfven Anders Sif erfaras. Afunden är en farligt smygande fiende, och för honom föll Anders, d. v. s. han blef fattig. Till slut gick det så långt, att hans smedja utmättes. Derefter kom turen till den lilla stuga, som han sjelf med egna händer timrat upp. Då rättstjenarne, åtföljde af fordringsegaren, socknens rikaste bonde, kommo för att verkställa utmätningen, genomlades Anders Sifs gestalt af våldsamma frossbrytningar, och det var endast Gertruds vänliga smekningar, som kunde afhålla honom från att rusa på och krossa sin plågoande, den förmögne bonden.

»Per», sade Gertrud och vände sig bedjande till fordringsegaren, »haf tålmod, och Anders ska' nog snart kunna betala dig.»

»Nej», svarade bonden hårdt och obevekligt, »han ska' nu få lida för att han tog dig ifrån mig.»

Anders Sifs bohag blef först utmätt. Under denna dystra förrättning hittade länsmanen en dyrbar ring i en af de blåmålade kistorna.

»Aha», utropade Per skadegladdt, »du är tjuf också. Nå, då får jag dig dit, der hvarken sol eller måne skina.»

Och vid tanken derpå gnuggade den elake mannen händerne af förnöjelse.

Anders och Gertrud betraktade hvarandra smärtsamt dock utan att säga ett enda ord.

»Denna ring är dyrbar», sade länsmanen, »hvarifrån har du fått den, Anders?»

Smeden teg, ty han viste att hans ord ej skulle blifva trodda.

»Om du ej nöjaktigt kan redogöra derfor så måste jag häkta dig», fortfor länsmanen.

Gertrud uppgaf ett lätt anskri och gömde ansigtet i händerne.

»Åh, det tjenar till ingenting att du gör dig till», hånade Per, »du vet nog om hvar han har stulit ringen.»

Sedan allt bohaget var utmätt fördes Anders fängslad ut på gården. I detsamma anlände kronofogden och då han fick veta hvad det var fråga om, sade han:

»Det kommer väl till pass. Kungen reser om en timme här förbi, och då får han sjelf afdöma saken.»

Ingen af de närvarande märkte den förtröstansfulla blick som Anders och Gertrud gäfvo hvarandra vid dessa fogdens ord.

En timme derefter, en lång timme för fången, som derunder var utsatt för de gröfsta tillmälen af menigheten, hvilken samlat sig för att se landets befriare, anlände konung Gustaf. Hans vagn stannade utanför smedens lilla stuga.

Under det hästombytet försiggick framträdde fogden och länsmannen och anklagade smeden för stöld.

»Se här, ers majestät», sade den förstnämnde och öfverlemnade ringen, »det föremål, som han fräckt nog tillegnat sig.»

Konungen hade knappt fått se ringen förrän han utropade:

»Det är ju min ring!»

»Den bofven», skrek fogden, »han har stulit från kungen.»

»Den bofven», upprepade länsmannen.

Sedan Anders på kungens befallning blifvit framförd, sade denne:

»Du har oskyldigt fått lida för min skull, men jag skall också gifva dig upprättelse. Mine vänner», fortfor han derpå, i det han höjde stämman, »denna ring gaf jag åt denne mannen, derföre att han räddade mitt lif då jag såsom en stackars flykting blef öfverfallen af tre danske soldater. Hvem är det som anklagat honom för stöld?»

»Han», sade länsmannen och pekade på Per, som förlägen och darrande ville draga sig undan.

»Må han då intaga det fängelse, han velat bereda åt en oskyldig», ljöd kung Göstas obevekliga dom.

Så blef det sol efter regn, och i den lilla hyddan uppblomstrade derefter en talrik familj, som alltid i sina böner inflätade ett namn, kärt för hvarje svensk, som älskar sin fosterbygd. Och det namnet var:

»Kung Gösta!»

tenen så långt de räckte. Hvar och en fick åtminstone ett plagg som han icke förr haft på sig.

Värre blef det med skodonen, ty dessa plagg hade under hela sommaren varit en öfverflödsartikel för minst halfva snapphanebandet. Likaså med hattar och mössor. De löjligaste typer voro för den skull här till påseende och en målare skulle af denna brokiga samling kunnat uppdraga en tafla, som i egenomlighet skulle sökt sin like.

Kapten Severin sjelf ståtade i en nästan urgammal rytteriuniform med bröstharnesk och hjälmhatt, alltsammans tjufgods från Oretorp. Men som dräkten var för liten åt hans väldiga kropp såg han bokstafligen »upphängd» ut. Sjelf tyckte han dock att han tog sig bra ut i den nya kostymen, och fastän Thue Krop med möda kunde afhålla sig från att skratta honom rakt upp i ansigtet, om han bara vågat, gick han dock in på att hans chef var oemotståndlig i denna krigiska drägt.

»Elsa kommer nog att tycka dubbelt så mycket om dig nu», sade Thue och gaf kaptenen en sidoblick, hvori motsatsen dock stod att läsa.

»Tror du det», menade denne och kråmade sig. »Ja, ja, fruntimmer ä' svaga för en grann drägt, jag vet det nog.»

Den enda olägenheten med den nya krigiska skruden var att kapten Severin icke kunde röra sig med samma ledighet som förr. Då han gjorde Thue Krop uppmärksam härpå, svarade denne:

»Jag vet ett godt råd. Om du vill följa det, så är den olägenheten snart afhjelpt.»

»Nå, fram med det rådet», pustade kaptenen icke utan största ansträngning.

»Du ska' gå mycket och ifrigt röra armar och ben, så tänja nog kläderna ut sig.»

Kapten Severin lydte genast rådet. Följden häraf blef att den snäfva tröjan först sprack upp i armhålorna och derefter ett par tum i ryggen. De nära nog en half aln för korta benkläderne hade samma öde på knäna och något sednare bak på ett visst ställe. För att dessa brister ej skulle synas, tog den

skålmaktige Thue Krop en vid ryttarekappa, den han kommit öfver i någon af sina fejder, och kastade öfver kapten Severins axlar.

»Kan du inte röra dig ledigare nu?» sporde Thue derefter.

»Jo något, men inte är det mycket. Vore det inte för att hedra Elsa på hennes sjuttonde födelsedag, så skulle de här plaggena aldrig kommit på min kropp. Det är första gången som jag begagnar dem, och jag försäkrar dig, att det också ska bli den sista.»

Slutligen inföll den timme, då Elsa borde vara hemma.

»Det är tusan hvad hon dröjer», sade kapten Severin otåligt och gick häftigt fram och tillbaka i hålan. »Nu kunde de väl ha slutat sitt krimskrams i den der hvita ladan, tycker jag.»

»Du glömmet att det ta'r tid att gå derifrån och hit», inföll Thue Krop, som också började känna sig en smula orolig öfver Elsas långa bortvaro. »Skicka upp ett par man för att se efter om hon kanske gått vilse.»

»Det har du rätt i», menade kaptenen. »Den saken har jag inte förut kommit att tänka på. Innan vi skiljdes, utpekade jag dock för henne återvägen så noga, att hon inte kan misstaga sig.»

Efter en stunds ömsesidig tystnad sade ändtligen Thue Krop:

»Din list med att inbilla henne att föräldrarna voro döde, lyckades således?»

»Alldeles förträffligt», utbrast kapten Severin, mäktigt belåten.

»Hon grät väl mycket till en början, kan jag förmoda.»

»Ja, naturligtvis, men då jag föreställde henne, att hon nu stod ensam i världen och att hon således gjorde klokast i att antaga mitt anbud, lugnade hon sig genast. Efter ett kort samspråk gaf hon sitt samtycke, men endast på det der vilkoret, du vet.»

»Hvilket vilkor?» utbrast Thue Krop, som ibland hade ett förunderligt kort minne.

»Kors, har du redan glömt det! Att hon skulle få gå i kyrkan, vet jag.»

Thue Krop blef i en hast helt tankfull. Kapten Severin märkte det genast och sporde honom om orsaken dertill.

Efter något betänkande svarade den tillfrågade:

»Det var kanske dumt att du gaf henne den der tillåtelsen.»

»Hur så?» sporde kaptanen förvånad och spärrade upp ögonen så mycket han kunde.

»Tillåter du att jag säger dig min mening rakt ut, och utan några omsvep?»

»Ja, visst gör jag det», inföll kaptanen, som ännu icke kunde fatta hvad Thue Krop menade.

»Nå, då kan det ju helt enkelt vara en list af henne för att komma ut och förråda oss.»

Thue Krop hann nätt och jemt uttala sista ordet, förr än kaptanen sprang upp med en sådan häftighet, att både tröjan och benkläderna remnade ännu mera.

»Sitt för all del stilla», förmanade Thue, »annars blir du till slut helt och hållet naken och kan ej visa dig för Elsa. Jag har ju inte påstått att förhållandet är sådant, men att det *kan* vara så, det måste du väl medgifva.»

Kapten Severin hade dock svårt för att lugna sig. Blotta tanken på att Elsa skulle kunna taga sig det orådet före att förråda bandet, gjorde att hans blod kom i den häftigaste svallning. Efter mycket arbete lyckades det likväl för Thue Krop att få honom till besinning igen.

»Kom så gå vi upp», sade han plötsligt. »Hvar är min värja och min pistol.»

Thue Krop, som märkte att hans chef nu icke var att leka med, skyndade genast bort i en vrå efter de begärda vapnen.

»Spänn på mig värjan», kommenderade kaptanen vidare med myndig ton.

»Hvar ska du ha pistolen?» sporde Thue, sedan han fullgjort befallningen.

»Här», svarade kapten Severin och räckte fram den grofva handen. »Der gör den bästa nyttan.»

Sålunda utstyrd gick snapphanechefen så fort han förmådde upp ur hålan. Thue Krop följde honom hack i häl. Han var den ende, som ej spökat ut sig.

Då kapten Severin tog ut första steget när han väl kommit upp, snafvade han och föll raklång, samt ref sönder sig i ansigtet af snårets taggar, så att blodet ordentligt rann i strömmar.

»Jo, nu ser jag ut», brummade han. »Hör du», fortfor han till den på vakt stående snapphanen, »gå bort till berghålan här borta och se efter om det finnes något vatten kvar. Jag måste tvätta af mig, för inte kan jag mottaga Elsa på detta sätt», sade han, vänd till Thue Krop,

»Nej, det ser allt litet fänigt ut», menade denne och vände sig bort.

Under det dessa scener utspelades i och omkring snapphanehålan närmade sig ignabergarne, vägledde af Elsa, den ödesdigra punkten.

De kröpo som kattor framåt, och lyckades att obemärkte komma upp på den lilla platån från den ena sidan. På en vink af kyrkvärden, som enhälligt blifvit utsedd att föra befälet, delade sig derefter styrkan för att helt och hållet kringränna bandet, som ännu låg utanför hålan, solande sig och redo att mottaga den väntade snapphanebruden.

Med ängslan såg kyrkvärden den af kaptenen bortskickade snapphanen, men denna ängslan tog genast slut när karlen straxt derefter återvände med vattnet.

Från sitt gömställe kunde Elsa tydligt se kapten Severin. Då hon blef varse den långa kappan, han var insvept uti, lyste en glädjeblixt ur hennes öga, och hon hviskade till de henne omgifvande karlarne:

»Ser ni den der länge figuren med stormhatten på hufvudet?»

»Han med den långa kappan?» sporde kyrkvärden tillbaka.

»Ja, just han.»

»Honom se vi nog. Kanske att det är sjelfvaste kapten Severin?»

»Du har gissat rätt. Hör nu på, så ska' jag säga

er hur ni ska' göra för att lättast besegra honom. Kapten Severin har tio mans styrka och han är förfärlig att slåss med, derpå har jag sett mer än ett prof. Bästa sättet att få honom fast är således att ni gemensamt kasta er öfver honom, men snabbt måste det ske, så att han ej binner att sätta sig till motvärn. Derpå laga ni så, att han ej får kappan af sig utan svepa in honom i densamma. Den ska' betydligt hindra hans rörelser. Ha ni förstått mig?»

»Ja», svarade alla med en mun och kyrkvärden fortfor: »Vi ska' till punkt och pricka följa ditt råd.»

När snapphanen kom fram med vattnet befallde kaptenen honom att tvätta af honom blodet. Medan karlen höll på härmed kröpo ignabergarne ända fram till stigmännen.

En gren, som Niklas kyrkvärd bröt af så att det gaf eko i den mörka skogen, var tecknet till anfall.

I en blink voro ignabergarne öfver röfrarne. De, som lågo på marken hunno ej resa sig upp mera än till hälften. De öfrige blefvo genast slagne till marken af bösskolfvar och gärdsgårdsstörar. Efter ett lifligt motstånd blef också Thue Krop öfvermannad sedan han först lindrigt sårat en dräng i handen med sin värja. De öfvermannade stigmännen blefvo genast säkert bundne, oaktadt deras vilda försök att lösgöra sig, deras ohyggliga svordomar och hotelser.

»Hvad var det?» utbrast den i nedböjd ställning stående kapten Severin, då han förnam grenens knastrande. »Är det — — —»

Längre kom han icke. I spetsen för tio handfaste bönder störtade Niklas kyrkvärd öfver honom. Stormhatten trycktes ned öfver hans ögon, och innan han fick tid att göra bruk af pistolen låg han kullslagen på marken och inrullad i kappan.

»Fort hit med det starkaste tåg som finnes», skrek kyrkvärden med andan i halsen.

Inom några minuter var kapten Severin surrad alldeles som ett klädbylte eller ett hoprulladt segel.

Fåfångt vore för någon penna att bjuda till att skildra den gränslösa ilska, som intog den fångne

kaptenen. Han gjorde de mest förtviflade försök att slita sina bojor.

»Hit med ett tåg till», skrek Niklas kyrkvärd när det började knastra i dem, som redan höllo snapphanechefen bundne. »Det var mig en karnalj att ha styrka!»

Kapten Severin blef ännu fastare bunden under det han spottade och bet omkring sig.

»Hur går det med festen, som du skulle gifva i dag?» hånade kyrkvärden.

»Ja, jag kan nog tro att det är den ormungen, som förrådt oss», gnislade kaptenen, »men vänta bara, jag träffar henne nog en annan gång.»

Elsa trädde nu fram. Hennes ansigte var blekt och barmen häfde sig våldsamt. Det var oron öfver stridens utgång som ännu ej hunnit lägga sig.

»Ja, i en annan verld träffas vi kanske», svarade hon, »och der hoppas jag, att ditt hat lagt sig. Hur kunde du vara så barnslig att tro att jag skulle taga dig till man, aldrahelst som den jag håller kär, lefver ännu. Du sade visserligen på ett falskt och lömskt sätt att mine föräldrar äro döde, men annat fick jag höra då Thue Krop hemkom från sitt ströftåg. Ni trodde att jag sof, men jag var lika vaken som nu och förnam allt hvad ni talade om. Samma natt ingaf mig också Gud den tanken att sätta list mot list och det har lyckats. Inte heller är det min sjuttonde födelsedag i dag, den hoppas jag få fira i mitt nyuppbyggda hem tillsammans med mine föräldrar och den som, om Gud låter oss ha helsan, ska bli min man om högst ett par månader. Du ser nu hvilket straff lögnen och falskheten för med sig.»

Då Elsa efter dessa ord drog sig tillbaka gaf kapten Severin till ett ordentligt vilddjursrytande. Han var till den grad vild att han, då han blifvit lagd på den vagn, som var afsedd för honom »bet i hackastängerna, så att spikarna flögo omkring», såsom en författare omtalar.

Medan vagnarne med sin dyrbara last sakta kördes ut ur skogen väcktes frågan om hvarthän fångarne skulle föras. Somlige ville göra ände på dem

genast, andra ville förvara dem till dess fogden blifvit efterskickad, men Niklas kyrkvärd sade:

»Jag har hört sägas att Ascheberg inte ska' vara så långt härifrån. Ska vi inte söka upp honom?»

»Men om vi då råka ut för andre snapphanar, då ä' vi sålde», menade oretorpsrättaren.

»Ja, ja, du kan allt ha rätt deri», inföll kyrkvärden. »Det är qvistigt, det här.»

»Hvem kan det vara, som kommer der borta?» utbrast i detsamma Anders Persson från Tigarp, »jag tycker att jag vill känna igen honom.»

»Jo, jo», svarade kyrkvärden sedan han några minuter skuggat ögonen med händerna, »det är allt min gårdsdräng Sven. Han har varit och helsat på mor sin i Näflinge kyrkby. Nu få vi nog underrättelser af honom.»

Sven var snart framme och berättade att Ascheberg kom till Attarps straxt norr om den sist nämnda kyrkan belägna by. Vidare bedyrade han att han på vägen icke sett till något misstänkt alls. Han hade tvärt om hört, att det icke skulle finnas en enda snapphane i den trakten. De hade alla blifvit utrotade dels af Hummer och Ascheberg, dels af den svenskvänliga befolkningen.

Efter dessa välkomna underrättelser vändes tåget mot söder och under hela vägen svor kapten Severin och förbannade både Gud och menniskor, samt »bet i hackastängerna så att spikarne flögo omkring».

10.

Rutger von Ascheberg stod just färdig att aftåga från den ofvan nämnda Attarps by när ignabergarne tågade in dit.

Vid åsynen af fångarne utropade fältmarskalken, som då befann sig vid den sidan af byn, der tåget gick fram:

»Snapphanar, Gud vare lof!»

»Ja herre», svarade Niklas kyrkvård och steg fram, »men jag skulle helst vilja öfverlemnna dem till Ascheberg sjelf.»

»Nå, då har du också träffat på rätt person, min gode man.»

Kyrkvärden ryckte genast mössan af hufvudet och bugade sig djupt för den man, som de laglydige skåningarne i främsta rummet hade att tacka för att de blefvo befriade från snapphanarne.

Omgifne af en stark eskort fördes desse derefter längre in i byn för att dömas och lida sitt rättvisa straff. När de svenske soldaterne fingo veta att det var den listige och fruktade kapten Severin, som blifvit fångad tillika med hela sitt band, upphäfde de höga glädjerop och aldrig förut hade ignabergarne varit föremål för så hjertliga välönskningar som nu.

»Ja», sade Niklas kyrkvård då Ascheberg i sina uppställda truppers åsyn off ntligen tackade honom och hans sockenbor för den manhaftighet de visat, »nög ha vi tagit bandet till fånga, men utan hjälp af denna flicka hade vi aldrig fått kunskap om deras tillhåll.»

Niklas kyrkvård framförde med detsamma den djupt rodnande Elsa, som på Aschebergs uppmaning för andra gången fick berätta om sina öden bland snapphanarne. Då hon slutat, sade Ascheberg:

»Vi ha ju sett hvarandra förut vid Söfde qvarn. Jag var der för några dagar sedan och kan för den skull berätta dig att dina föräldrar äro välbehållne i lifvet. Eftersom jag nu hört att inga snapphaneband vidare grassera här i norra Skåne, så vill jag vända om. Vid den qvarn, som kapten Severin brände upp och vid det lilla hem, der han störde friden och lyckan, ska' han och hans män också utstå sitt rättvisa straff.»

Begåfvade med skänker af Ascheberg vände ignabergarne hem igen och när qvällens skuggor sänkte sig öfver Attarps by fanns icke mera någon soldat inom dess område.

Under träget arbete hade det slutligen lyckats Sven Torne att få sin stuga uppbyggd på nytt. Så mycket Jerker kunde hjälpa till det gjorde han, men stort gagn kunde han ej göra, ty de sår han erhållit vid snapphanarnes öfverfall voro af ganska svår beskaffenhet.

Men värre än detta kroppsliga sår sved det, som förorsakats af Elsas bortförande. Äfven gubben Sven och hans hustru kände tungt den förlust som de lidit.

När först dag efter dag, sedan vecka efter vecka och slutligen månader gingo till ända utan att det minsta kunde förspörjas angående Elsas vistelseort började föräldrarne och Jerker att anse henne för död. Det var så påtagligt att hon var det, menade de, att intet tvifvel derom någonsin skulle kunna uppstå.

En eftermiddag sken solen så inbjudande och varm och lekte med de af mor Greta på spiseln nyss uppsatta kokkärlen i det för ett par dagar sedan färdiga rummet.

Medan gumman, sorgbunden och suckande, men lika rörlig som tillföre, sysslade omkring som en liten god tomte, suto gubben Sven och Jerker efter slutadt dagsarbete vid qvarnen, som närmade sig sin fullbordan, inbegripne i ett lifligt samtal.

»Det är för märkvärdigt att ingen spaning har kunnat erhållas på Elsa», sade gubben och tog sig om hakan, »och det ehuru vi låtit genomleta nästan hela Skåne.»

»Troligtvis finnes hon ej mera kvar i lifvet», inföll Jerker.

»Det finnes ännu ett annat antagande», menade gubben Sven.

»Och hvilket skulle det vara?»

»Att hon blifvit tvingad att följa den så kallade kaptan Severin till Danmark. På mycket länge ha vi ej hört honom omtalas, så att det troligaste är att han flytt undan.»

»Gud låte mig då snart bli frisk», utbrast Jerker energiskt.

»Hvad ska' du då göra?» sporde gubben och betraktade förvånad ynglingens ännu bleka anlete.

»Genomsöka hela Danmark ända till dess jag träffar Elsa», svarade han hastigt.

»Åhå, vi ska' ha fred först, annars så ... men, hvad var det för en tanke, som jag fick i en hast! Mor, mor, kom hit och det i rödaste rappet!»

»Nå, hvad är det om, far», sporde gumman och närmade sig så fort hon kunde. »Är du sjuk?»

»Åh, du pratar du. Sjuk! Hvem har tid eller råd att vara det nu! Nej du! Vet du inte hvad det är för en dag i dag?»

»Det har jag inte så noga tänkt efter.»

»Så gör det då, men gör det fort får jag se om du har ditt minne i behåll.»

Gumman funderade en stund. Slutligen utbrast hon och slog händerna tillsammans:

»Ja, herre, du min store skapare, om Elsa lefvat nu, så hade hon i dag fyllt sjutton år.»

Och vid tanken härpå föllo både gubben och gumman i en våldsam gråt.

Medan detta pågick mellan de gamle kom Jerker att kasta ögonen ut genom fönstret.

»Se, fader Sven, hvad är det för ett tåg som nalkas? Ah, det är soldater! Jag känner igen Aschebergs ryttare. Och der har jag mine kamrater från ...»

Den unge knekten hann ej tala till punkt förrän dörren rycktes upp och Elsa störtade in under utropet:

»Far, mor, Jerker!»

Den scen, som nu följde är omöjlig att beskrifva. Under ömhetsbetygelserne hade Ascheberg och Hummer, hvilken sist nämnde af en händelse stött på den aschebergska styrkan icke långt ifrån Söfde qvarn, också inkommit i stugan.

Ascheberg berättade derefter för Sven och Greta hvilken del Elsa hade i snapphanarnes tillfångatagande och slutade sålunda i det han vände sig till Jerker:

»Genom samtal med ryttmästar Hummer har jag fått höra att du städse visat ej blott en berömvärd tapperhet, utan äfven en aldrig svigtande trohet mot din laglige konung. Om du vill kvarstanna vid ditt regemente, så utnämner jag dig härmed till sergeant.»

Jerker, som alltid haft tycke för krigarlifvet svarade genast ja, och då var saken afgjord, aldrast helst som hvarken Elsa eller hennes föräldrar hade något deremot.

En stund derefter kallades innevånarna vid Söfde qvarn tillsammans genom ihållande trumpetstötter. Snapphanarnes afrättning skulle nu försiggå.

Just i detta ögonblick kom en dansk officer, omgifven af ryttare, till platsen. Det var en kurir från general Meerheim. Han sade att han länge sökt Ascheberg för att lemna honom ett bref från den ofvan nämnde generalen.

Ascheberg bröt brefvet och läste det. Derpå vinkade han dansken till sig och sade:

»Eder general skrifver här och anropar mig om nåd för de två snapphanecheferne, den så kallade kaptan Severin och löjtnant Thue Krop, om jag någonsin skulle få dem i mina händer. Nåväl, de stå nu der, och ni kan helsa eder general med, att om han ville skrifva upp allt papper som finnes på denna jord, skulle han likväl ej kunna förmå mig till att skona desse skurkar, som i årtal gjort Skåne och dess befolkning så mycket ondt. Der har ni mitt sista svar. Farväl!»

Dansken, som trodde att han dock på öfvertalningens väg skulle kunna förmå uträtta något, ville taga till ordet, men Ascheberg vinkade afvärjande med handen och gaf derjemte sitt folk befallning att hålla sig redo till strid.

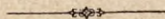
När den jutske officeren märkte detta skyndade han med sine ryttare undan allt hvad deras hästar orkade springa.

Kaptan Severin, Thue Krop och deras män blefvo derefter aflifvade på samma grymma sätt, som de plägade aflifva sina fiender, och då solen försvann bakom de östra skogarne var Skåne befriadt från de farligaste och djerfvaste snapphanar, som någonsin härjat, bränt och plundrat inom dess gränser.

Ungefär ett par månader derefter blefvo Jerker och Elsa förenade. Lycka och frid blomstrade sedermera i hemmet vid Söfde qvarn och då efter fredens

afslutande Söfdeborgs nye egare tillträdde stället gaf han Sven Torne uppsigten öfver hela gården, då han sjelf för det mesta vistades i Stockholm i regeringsärenden.

Så följde glädje på sorg. I de skånske folksägnerne berättas ännu om händelsen vid snappanehålan i Ignaberga socken, och så länge Elsa lefde fick hon också erfare många prof på sine landsmäns tacksamhet derför att hon genom sitt mod och sin list befriade norra Skåne från kaptan Severin och hans vilda band.

I HÅLVÄGEN

ROMANTISERADE SKILDNINGAR FRÅN BALTZARFEJDEN

I JEMTLAND 1612

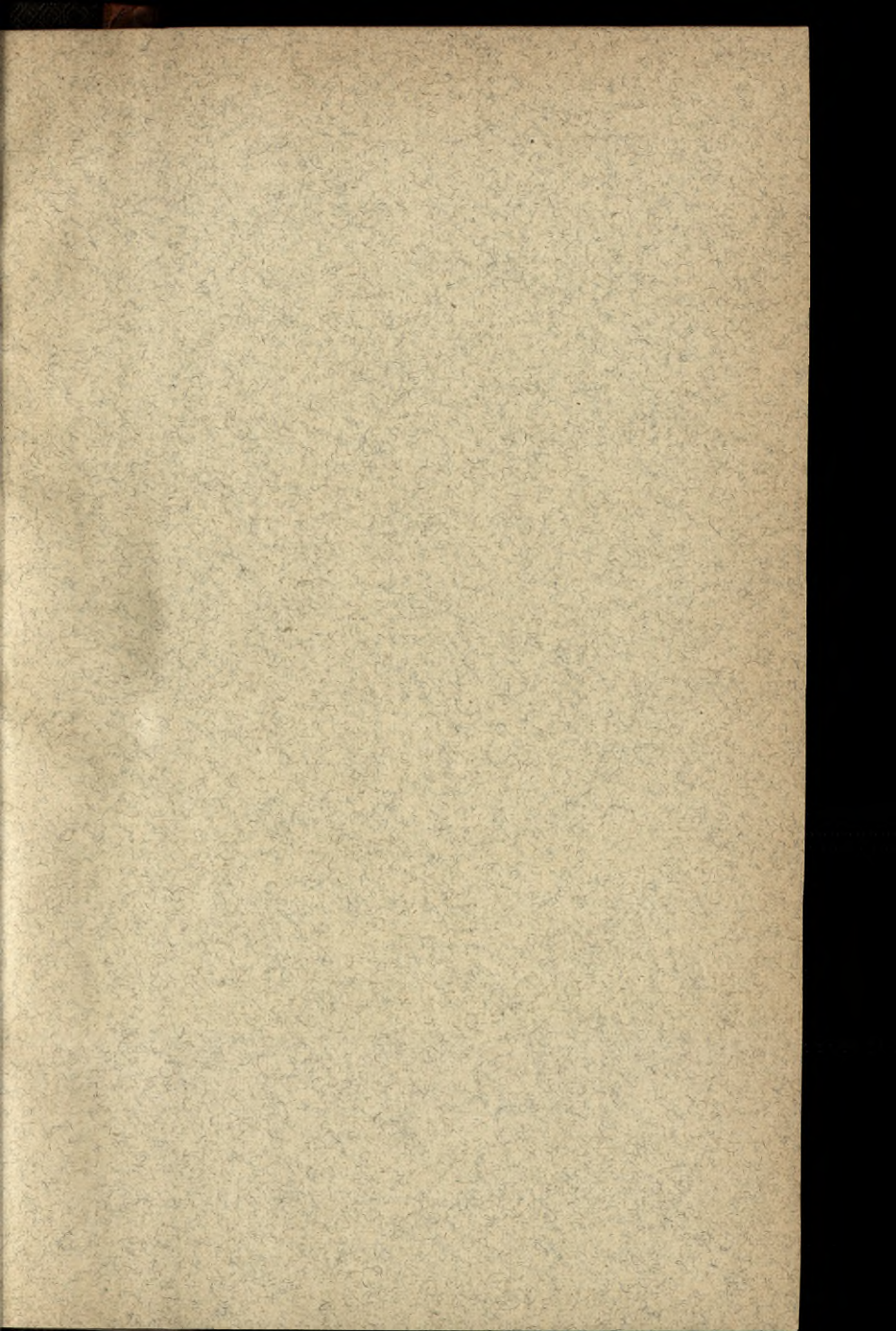
AF

J. O. ÅBERG

STOCKHOLM

NILS GLEERUPS FÖRLAGSEXPEDITION

Historiskt-Romantiska Berättelser.

Af J. O. Åberg.

Erik Ollikainen, pris 1 krona.
Spofvens pistol, pris 50 öre.
Sammansvärjningen i Krakau, pris 50 öre.
Karl XII:s värja, pris 75 öre.
Ett qvinnodåd, pris 35 öre.
Lots-Jakob, pris 1 krona.
Skräddarne i Greiffenhagen, pris 30 öre.
Karl XII som fångvaktare, pris 50 öre.
Lasse i gatan, pris 60 öre.
Banér i säcken, pris 1 krona.
Måns Lurifax, pris 75 öre.
Snapphanarne, pris 2 kronor.
Den siste karolinen, pris 60 öre.
Mjölnarflickan vid Lützen, pris 50 öre.
Under Snapphane-eken, pris 1 krona.
Öfverlöparen, pris 50 öre.
Länsmannen, pris 60 öre.
Svenskarne på Hammershuus, pris 1,75.
Kapten Severin, pris 1,25.
I hålvägen, pris 75 öre.
Nattvardsgästerna, pris 75 öre.
Gustaf II Adolfs sista julafton m. fl., pris 1 krona.

Af **Sylvia.**

Magdalena Rudenschöld, pris häftad 4,50, inb. 5,50.
Axel Fersen och Marie Antoinette, pris häftad 2,50, inb. 3,50

Af **Lodbrok.**

Fänrik Flinks minnen från trettioåriga kriget, häftad 3,75,
inb. 5 kr.
Fröken Bärfelts Hemlighet, pris häftad 6 kr., inb. 8 kr.
Birger Jarls Söner, pris häftad 6,75, inb. 9 kr.

Teke Historiska Romauer.

Af **Lodbrok.**

Nybygget vid Vargkullen, pris häftad 4,50, inb. 5,50.
Millionärens dotterson, pris häftad 3 kronor, inb. 4 kr.